

Te Marautanga o Aotearoa



# Whanaketanga Reo Kōrero, Pānui, Tuhituhi

He Aratohu  
mā te Pouako



## He Mihi

He mihi tēnei nā Te Tāhuhu o te Mātauranga me Te Pou Taki Kōrero ki ngā kaituhi o te rauemi mīharo nei. Kia ora rawa atu ki a koutou e whakapau kaha nei ki te whakaotī i te rauemi nei mā ngā kaiako, ngā whānau, me ngā ākonga o te motu.

Nā Adrian Heke te whakaahua kei te uhi, mana pupuri © Te Karauna 2010.

Nā Phillip Paea te pikitia o te tereina kei whārangi 6 me te kauwhata kei whārangi 34. Nā Polina Outkina te pikitia o ngā tamariki kei whārangi 34. Mana pupuri i ēnei pikitia katoa © Te Karauna 2010.

Mai i ngā rauemi He Purapura, Ngā Kete Kōrero, me Whakawhitī ngā pukapuka kei ngā tauira aromatawai. Tirohia te rauemi tūturu kia kite kei a wai te mana pupuri mō ia pikitia.

Kua whakaaetia e ia kaituhi o ia tuhinga kia tāruatia tana tuhinga ki roto i tēnei rauemi, mana pupuri © ngā ākonga 2010.

**Ētita:** Carol Buchanan, Hēni Jacob

**Kaihoahoa:** Liz Tui-Morris, Phillip Paea

I whakaputaina tēnei pukapuka i te tau 2010 mō Te Tāhuhu o te Mātauranga e Te Pou Taki Kōrero Whāiti, Pouaka 3293, Te Whanganui-a-Tara 6140, Aotearoa.  
[www.learningmedia.co.nz](http://www.learningmedia.co.nz)

Mana pupuri © Te Karauna 2010

Ngā tono ki te kaiwhakaputa i te pukapuka.

Ki te hiahia koe ki ētahi atu kape o tēnei rauemi, whakapā mai ki:

Te Ratonga Kiritaki a Te Tāhuhu o te Mātauranga

Waea koreutu 0800 660 662

Waea whakaahua koreutu 0800 660 663

Īmēra: [orders@thechair.minedu.govt.nz](mailto:orders@thechair.minedu.govt.nz)

Tono mai rānei mā te Ipurangi [www.thechair.minedu.govt.nz](http://www.thechair.minedu.govt.nz)

Me mātua homai te nama take 33642.

ISBN 978 0 7903 3642 8

Nama take 33642

Whanaketanga Reo: Kōrero, Pānui, Tuhituhi [pepa whewhera]: nama take 11541

Whanaketanga Reo: Kōrero, Pānui, Tuhituhi [tūtohi pakitara]: nama take 11542

Whanaketanga Pāngarau: He Aratohu mā te Pouako nama take 33643

Whanaketanga Pāngarau [pepa whewhera]: nama take 11540

Whanaketanga Pāngarau [tūtohi pakitara]: nama take 11539



I hangaia tēnei rauemi hei tautoko i  
*Te Marautanga o Aotearoa*



Te Marautanga o Aotearoa

# Whanaketanga Reo Kōrero, Pānui, Tuhituhi

He Aratohu  
mā te Pouako



## 4 He Kupu Whakamārama

### 5 Whanaketanga 1

- 5 Taha Kōrero (ā-Waha)
- 9 Taha Pānui (ā-Tā)
- 13 Taha Tuhituhi (ā-Tā)

### 17 Whanaketanga 2

- 17 Taha Kōrero (ā-Waha)
- 21 Taha Pānui (ā-Tā)
- 27 Taha Tuhituhi (ā-Tā)

### 33 Whanaketanga 3

- 33 Taha Kōrero (ā-Waha)
- 37 Taha Pānui (ā-Tā)
- 43 Taha Tuhituhi (ā-Tā)

### 49 Whanaketanga 4

- 49 Taha Kōrero (ā-Waha)
- 53 Taha Pānui (ā-Tā)
- 57 Taha Tuhituhi (ā-Tā)

### 63 Whanaketanga 5

- 63 Taha Kōrero (ā-Waha)
- 67 Taha Pānui (ā-Tā)
- 71 Taha Tuhituhi (ā-Tā)

## 76 He Kupu Taka



# WHANAKETANGA: KŌRERO (ā-Waha), PĀNUI (ā-Tā), TUHITUHI (ā-Tā)

## HE KUPU WHAKAMĀRAMA

### Ngā hononga ki Te Marautanga o Aotearoa

I pūtakea mai ēnei whanaketanga reo (taha kōrero, taha pānui, taha tuhituhi) i ngā whāinga paetae o te reo Māori i roto i *Te Marautanga o Aotearoa*, ā, e hāngai ana ki ngā taumata 1 ki te 5 o te marautanga.

Kei te hono hoki ngā whanaketanga e rima ki ngā taumata pānui o *Ngā Kete Kōrero*.

Taumata Marautanga	Whanaketanga Reo	Taumata Pānui
1 (He Pakari)	1	te tīmatanga o te kete Kiekie (KK)
2	2	te mutunga o te kete Kiekie (KK)
3	3	te waenga o te kete Pīngao (KP)
4	4	te mutunga o te kete Pīngao (KP)
5	5	te Miro

E kitea anō ai te hāngai o ngā whanaketanga ki te marautanga, kua whakaahuatia mai ngā kai o roto i te whanaketanga i runga i ngā tino wāhangā e toru o te wāhangā ako reo Māori – ko te Āheinga Reo tērā, ko te Puna Reo tērā, ko te Rautaki Reo anō tērā.

He whāiti noa iho te titiro o ngā whanaketanga reo nei. Ko te reo ā-waha (kōrero me te whakarongo), te pānui, me te tuhituhi anake ngā āhuatanga e tohua ana i ngā whanaketanga, ā, e arotahi ana te taha pānui me te taha tuhituhi ki ngā tānga kupu, kaua ki ētahi atu momo tānga pērā i te reo ataata. Arā anō ngā pūkenga reo e tika ana kia mau i te ākonga. Tirohia *Te Marautanga o Aotearoa* kia kitea ai te whānuitanga atu o ngā pūkenga reo hei ako i te kura.

ā-Waha	ā-Tā	ā-Tinana
 = whakarongo	 = pānui	 = whakarongō
 = kōrero	 = tuhituhi	 = kōrero
 = pānui	 = mātakitaki	 = mātakitaki
 = tuhituhi	 = whakaatu	 = whakaatu

### Ngā Paetohu

E mārama ai te pouako ki te tino kaupapa o ēnei whanaketanga reo, kua whakaahuatia ētahi paetohu hei ārahi i te aromatawai. Arā anō pea ētahi atu paetohu o te whanaketanga ka kitea, ka whakaatuhia rānei e te ākonga ētahi paetohu o te whanaketanga o runga ake. Heoi, ko tā ngā paetohu i roto i te pukapuka nei, he tohu atu i ngā momo pūkenga, te mātauranga, me ngā rautaki tērā ka kitea i te wā kua tutuki i te ākonga te whanaketanga. Heoi, me whānui tonu te titiro a te pouako i te wā e aromatawaihia ana te ākonga. Koinā i kīā ai he wāhi nui ki te tirotiro ngaio, ki te mōhiotanga ngaio o te pouako i roto i ngā mahi aromatawai.

### Ngā Tauira Aromatawai

Kei te pukapuka nei ētahi tauira hei ārahi i te pouako i roto i ngā mahi aromatawai. Heoi, he tauira noa iho, he torutoru noa iho, he tīmatanga noa iho. Me whai te pouako kia maha tonu ngā huarahi aromatawai mō tētahi ākonga e mōhio ai te whānau mēnā kua eke taua ākonga ki te taumata reo e tika ana kia ekea e ia. E whakahāngaitia ana te katoa o ngā tauira aromatawai ki ngā whanaketanga.

Hei whakamārama i te hāngaitanga o te tauira ki te whanaketanga, kua whakaatuhia ētahi kōrero pēnei (he tauira noa iho tēnei):

Āheinga Reo	He paetohu	Ko tā te pouako	Ko tā te ākonga whakautu
E tohu ana tēnei i te wāhangā o te whanaketanga e pā ana ki ngā āheinga reo.	He tauira noa iho ngā kōrero i ēnei pou, hei arataki i te pouako	Ka mārama atu, ka tautohu te ākonga i ngā pūtake o ngā tuhinga kei te mutunga o te taumata Kiekie (KK), kei te taumata tuarua anō o te marautanga.	Ko te whāinga āheinga reo mō tēnei whanaketanga
He paetohu āheinga reo e hāngai ana ki te whāinga āheinga reo.	Ina pānui ia:	Ina pānui ia:	Mēnā kua tītaha te tuhi, he kōrero tēnei mā te pouako, he kōrero rānei tērā ka puta i te ākonga.
E hāngai ana tēnei wāhangā ki te puna reo.	• kā tautohia e ia ngā whakaaro matua o ngā tuhinga pohewa, me ngā pārongo matua o ngā tuhinga pono me ngā kōrero tautoko o roto i te tuhinga	Ki ū whakaaro, he aha te tino take ka hiahia kē a Koro ki te whakarongo ki te reo irirangi, kaua ki te mātaki i te pouaka whakaata hou?	Ko te whāinga puna reo mō tēnei whanaketanga
He paetohu puna reo e hāngai ana ki te whāinga puna reo.	Ka mārama atu, ka whakamārama anō te ākonga i ngā āhuatanga reo me ngā whakatakoto i roto i ngā tuhinga kei te mutunga o te taumata Kiekie (KK), kei te taumata tuarua anō o te marautanga.	Ka whakaatua ia i tana mōhio ki:	Ko te whāinga rautaki reo mō tēnei whanaketanga
E hāngai ana tēnei wāhangā ki ngā rautaki reo.	• ngā huhiungā oro hei āwhina i a ia ki te pānui i ngā kūpupauhau	Kua wehea ētahi o ngā kūpu mai i te tuhinga. Whakaatua mai ko tēhea te wehenga tīka e tohu ana i te kiko tīka o taua kūpu ki tēnei tuhinga horopaki ...	Ko te whāinga rautaki reo mō tēnei whanaketanga
He paetohu rautaki reo e hāngai ana ki te whāinga rautaki reo.	Ia ia e pānui ana:	• āhua-tanga • whaka-kā • pi-ata-ata • iri-rangi	He tauira noa iho tēnei o ngā momo kōrero, whakautu rānei a te ākonga.
	• ka whakawhitihitī ia i ōna wheako ake ki ngā pārongo hou i roto i te tuhinga	Tauhōa tētahi taputapu hangarau. Whakamāramahia mai me pēhea te whakahaere ...	
		Te waea pūkoro ...	



# WHANAKETANGA 1: TAHA KŌRERO (ā-Waha)

E hāngai ana ki te ākonga kua tutuki i a ia te **Taumata 1** o *Te Marautanga o Aotearoa* me te mahi ko ia anake.

Te Tino Wāhanga Reo	Ngā Whāinga
Āheinga Reo	Ka mārama atu, ka tautohu anō te ākonga i ngā kōrero māmā ā-waha, ā, ka tutuki i a ia āna ake pūtake kōrero me ngā pīkaunga kōrero i te taumata tuatahi o te marautanga.
Puna Reo	Ka tautohu, ka whakamahi anō te ākonga i ngā āhuatanga reo me ngā whakatakoto māmā e tutuki ai ngā pīkaunga kōrero i te taumata tuatahi o te marautanga.
Rautaki Reo	Ka tautohu, ka whakamahi anō te ākonga i ngā rautaki e mārama ai ia ki tāna e rongo ana, e mārama anō ai ētahi atu ki ōna whakaaro.

# WHANAKETANGA 1: TAHA KŌRERO (ā-Waha)

## HE TAUIRA AROMATAWAI

### Te Tautohu Whakaaro – He Whai Tohutohu, He Whakaputa Tohutohu

#### He Horopaki Aromatawai

He aromatawai taha whakarongo, taha kōrero rānei tēnei tauira aromatawai. Kaua e aromatawai i ngā taha e rua i te wā kotahi.

Kia waia te ākonga ki tēnei tūmahi, arā, ko te tā pikitia e hāngai ana ki ētahi tohutohu ā-waha, ko te hoatu tohutohu rānei hei whai mā tētahi atu, kātahi anō ka whakamahia tēnei rautaki hei mahi aromatawai.

I te tuatahi o ēnei mahi ka whai tohutohu te ākonga ki te tā i tētahi pikitia. Mā te pouako ngā tohutohu e kōrero. I te tuarua, ka riro mā te ākonga tonu e kōrero atu ngā tohutohu hei whai mā ūna hoa.

Ko te kaupapa o te mahi kua whakatauiratia i konei, ko te tā tereina. Heoi, he tauira noa iho tēnei. Ka taea tēnei tūmahi ahakoa he aha te kaupapa.

#### Hei aromatawai i te taha whakarongo

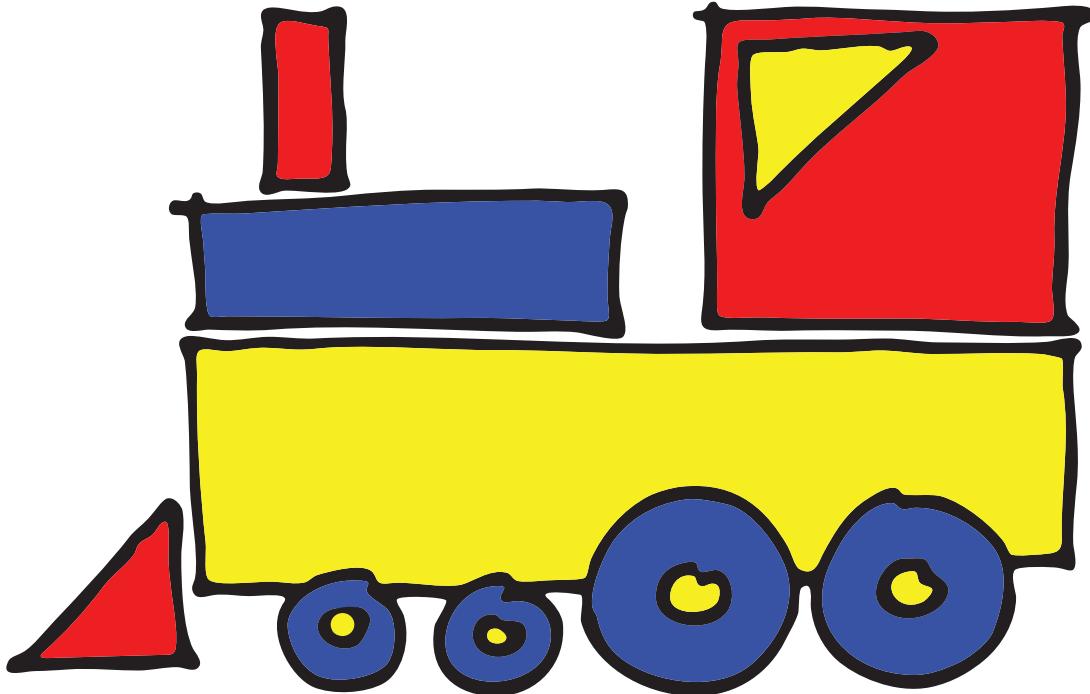
Ko tā te pouako, he hoatu tohutohu hei whai mā te ākonga:

*Ka rongo koe i ētahi tohutohu e whakaahua ana i te āhua o tētahi mea. He tereina te kaupapa o te pikitia. Ko tāu, he whai i ngā tohutohu kia rite ai tāu pikitia ki tērā i whakaahuatia e au. Nō reira, ko tāu, he whakarongo, he whai i ngā tohutohu.*

#### Hei aromatawai i te taha kōrero

Ko tā te pouako, he hoatu pikitia māmā noa iho ki te ākonga, ka kī atu:

*Kei a koe tētahi pikitia o te tereina. Ko tāu, he whakaahua ā-waha i ngā āhuatanga katoa o te tereina (ngā tae, ngā āhua, te rahi, te aha atu), kia taea ai e tō hoa (ō hoa rānei) te pikitia te tā.*



# WHANAKETANGA 1: TAHA KŌRERO (ā-Waha)

	He paetohu	Ko tā te pouako	Hei aronga mā te pouako
Āheinga Reo	<p>Ka mārama atu, ka tautohu anō te ākonga i ngā kōrero māmā ā-waha, ā, ka tutuki i a ia āna ake pūtake kōrero me ngā pīkaunga kōrero i te taumata tuatahi o te marautanga.</p> <p><b>Ina whakarongo ia:</b></p> <ul style="list-style-type: none"> <li>ka tautohua e ia ngā whakaaro matua e whai ana te kaikōrero ki te whakapuaki</li> <li>ka kitea e ia ētahi pārongo whāiti o roto i te kōrero.</li> </ul> <p><b>Ina kōrero ia:</b></p> <ul style="list-style-type: none"> <li>ka whakawhiti whakaaro ia i runga i te mārama, i te tōtika</li> <li>e whakaatu ana ia i ngā whakaaro nui</li> <li>ka tātaku ia i ētahi momo kōrero Māori taketake ake pērā i te pepeha, i te karakia, i te waiata.</li> </ul>	<p><i>He aha te tikanga o tēnā kōrero? Tēnā whakamāramatia mai.</i></p> <p><i>He aha ētahi tino āhuatanga whāiti i whakaaturia mai e te kaikōrero, pēnei i te āhua, ngā tae, te nui rānei o taua mea o roto i te pikitia?</i></p> <p><i>He aha koe i mōhio ai?</i></p> <p><i>Ko tāu, he whakaahua ā-waha i ngā āhuatanga katoa o te tereina [ngā tae, ngā āhua, te rahi, te aha atu], kia taea ai e tō hoa tana pikitia te whakaoti.</i></p> <p><i>He aha te mahi māna ināianei?</i></p> <p><i>Tēnā koa, whakaahuatia mai ētahi atu āhuatanga ūna.</i></p> <p><i>He aha tētahi waiata, rotarota, ruri rānei e pā ana ki te tereina?</i></p>	<p>I tika tana whai i ngā tohutohu?</p> <p>I pēhea te pai o tana whai i te katoa o ngā kōrero, o ngā whakamārama?</p> <p>Kei te tika, kei te whai kiko te raupapa o ngā tohutohu?</p> <p>E pēhea ana te mārama, te whaihua o ngā tohutohu?</p> <p>Kei te whāia ngā tohutohu e te kaiwhakarongo?</p> <p>I pēhea te hāngai o tana kōrero?</p>
Puna Reo	<p>Ka tautohu, ka whakamahi anō te ākonga i ngā āhuatanga reo me ngā whakatakoto māmā e tutuki ai ngā pīkaunga kōrero i te taumata tuatahi o te marautanga.</p> <p><b>Ka whakaatu i tana mōhio ki:</b></p> <ul style="list-style-type: none"> <li>te mita o te reo Māori</li> <li>ngā kupu auau te puta me ētahi kupu whakaatu i te kare ā-roto, i te whakaaro whaiaro</li> <li>ngā whakatakoto māmā.</li> </ul>	<p><i>Kia kaha koe ki te kōrero i tāu i whakaaro ai.</i></p> <p><i>I pēhea ū whakaaro mō taua mahi? Ko tēhea te wāhanga uua, māmā rānei ki a koe? He aha ai?</i></p> <p><i>He kōrero anō ū mō taua mahi?</i></p> <p><i>He huarahi anō e mōhio ana koe hei whakaahua i tērā?</i></p> <p><i>Me aha ia iāianā?</i></p>	<p>I makere noa te kupu i te waha?</p> <p>Kua mau i te ākonga ngā āhuatanga o te reo tohutohu māmā? Hei tauira, kei te tika tana tīmata i te whakahau ki te kupu mahi me te hāngūtanga?</p> <p>Kei te whakamahia ngā kupu e hāngai ana, tae atu ki ngā kupu tikanga whāiti?</p> <p>I pēhea te tika o tana kōrero?</p>
Rautaki Reo	<p>Ka tautohu, ka whakamahi anō te ākonga i ngā rautaki e mārama ai ia ki tāna e rongo ana, e mārama anō ai ētahi atu ki ūna whakaaro.</p> <p><b>I a ia e whakarongo ana, e kōrero ana:</b></p> <ul style="list-style-type: none"> <li>ka tuku pātai kia mārama aī ia ki te tikanga o te kōrero</li> <li>ka kite i ngā hononga ki ngā mea e mōhio kē ana ia</li> <li>ka kapo atu, ka tārua i ngā kupu me ngā kīnga matua kia mau aī ki ūna pūmahara.</li> </ul>	<p><i>Me mārama pū koe ki ngā tohutohu e tutuki pāi ai te mahi. Nō reira, ki te kore koe e mārama ki ngā kōrero, me aha?</i></p> <p><i>He hokinga mahara tēnei ki tētahi mea kua mōhio kē koe?</i></p> <p><i>Tēnā whakahokia taua kōrero kia rite ki tāu i rongo ai.</i></p>	<p>I pēhea te hāngai o ūna pātai? I mārama ake ia i te hāngai o ūna pātai?</p> <p>Ka taea e te ākonga te whakarerekē tana kōrero kia mārama ake ki te kaiwhakarongo?</p> <p>Ka taea e ia te āta kōrero ngā āhuatanga whāiti tonu o tana pikitia?</p> <p>I pēhea tana maumahara ki ētahi kupu hou, kīnga hou rānei? E kaha ana ia ki te tārua kōrero hei rautaki ako?</p>



# WHANAKETANGA 1: TAHA KŌRERO (ā-Waha)

# Ētahi Atu Tauira Aromatawai: Te Tautohu Whakaaro

## Ko tā te ākonga:

- he tuku tohutohu, he whai tohutohu e tae atu ai ki tētahi wāhi kua tohua ki te mahere whenua māmā, ki tētahi wāhi i te kura rānei
  - he tautohu i ngā kiripuaki matua, i ngā whakaaro matua o roto i tētahi kōrero ā-waha, ā-tuhi rānei, i te waiata rānei, i te rotarota rānei
  - he tautohu i te huhua o ngā kupu ka taea e hāngai ana ki tētahi whakaahua, ki tētahi whakaahua ā-kāmera rānei. Hei tauira, ko ngā kupu mahi, ngā kupu ingoa, ngā kupu īhua katoa e kawe ana i te kare ā-roto. Mō muri whakarōpūtia ai ngā kupu e noho whanaunga ana
  - he whakarongo, he tuku pātai ki tētahi kaupapa, ki tētahi īhuatanga rānei kua pā. Hei tauira, ki tētahi pitopito kōrero o te wā, ki ngā hokinga mahara rānei o tētahi atu īkonga ki tētahi īhuatanga i pā
  - he patapatai e oti mai ai tētahi mahi hou.

Ngā mahi aromatawai mō te tau 20\_\_



# WHANAKETANGA 1: TAHA PĀNUI (ā-Tā)

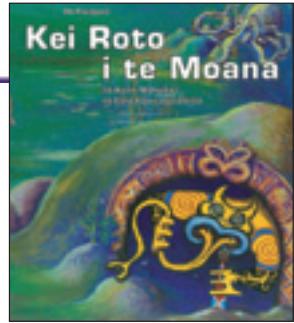
E hāngai ana ki te ākonga kua tutuki i a ia te **Taumata 1** o *Te Marautanga o Aotearoa* me te mahi ko ia anake.

Te Tino Wāhanga Reo	Ngā Whāinga
Āheinga Reo	Ka mārama atu, ka tautohu anō te ākonga i ngā pūtake o ngā tuhinga kei te tīmatanga o te taumata Kiekie (KKa), kei te taumata tuatahi anō o te marautanga.
Puna Reo	Ka mārama atu, ka tautohu anō te ākonga i ngā āhuatanga reo me ngā whakatakoto i roto i ngā tuhinga kei te tīmatanga o te taumata Kiekie (KKa), kei te taumata tuatahi anō o te marautanga.
Rautaki Reo	Ka mārama atu, ka tautohu, ka whakamahi anō te ākonga i ētahi rautaki pānui e mārama ai ngā tuhinga kei te tīmatanga o te taumata Kiekie (KKa), kei te taumata tuatahi anō o te marautanga.

# WHANAKETANGA 1: TAHA PĀNUI (ā-Tā)

## HE TAUIRA AROMATAWAI

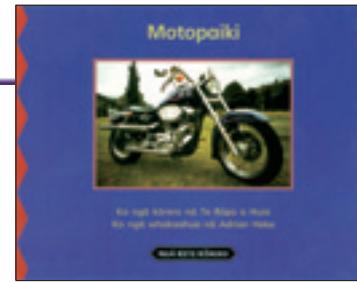
### Tauira 1: Kei Roto i te Moana KKa (Tuhinga Pohewa)



	He paetohu	Ko tā te pouako	Ko tā te ākonga whakautu
Āheingā Reo	<p>Ka mārama atu, ka tautohu anō te ākonga i ngā pūtake o ngā tuhinga kei te tīmatanga o te taumata Kiekie (KKa), kei te taumata tuatahi anō o te marautanga.</p> <p><b>Ina pānui ia:</b></p> <ul style="list-style-type: none"> <li>ka tautohua e ia ngā whakaaro matua o ngā tuhinga pohewa me ngā pārongo matua o ngā tuhinga pono</li> <li>ka whakaputaina ūna ake whakaaro ki taua tuhinga.</li> </ul>	<p><i>He aha tētahi taitara mō te paki nei, e mōhio ai te kaipānui he aha te tino kaupapa o te tuhinga?</i></p>	<p><i>Kei te Hiakai te Taniwha, Kia Tūpato i te Taniwha, Kaua e Apu Kai.</i></p>
Puna Reo	<p>Ka mārama atu, ka tautohu anō te ākonga i ngā āhuatanga reo me ngā whakatakoto i roto i ngā tuhinga kei te tīmatanga o te taumata Kiekie (KKa), kei te taumata tuatahi anō o te marautanga.</p> <p><b>Ka whakaatu ia i tana mōhio ki:</b></p> <ul style="list-style-type: none"> <li>te haere kōtui o te oro me te pū ki te whakamātau i ngā kupu hou</li> <li>te pānui i ngā tohutuhi.</li> </ul>	<p><i>Tohua mai te kupu "pātiki" (whārangi 10). He aha koe i mōhio ai ko te kupu "pātiki" tēnā?</i></p>	<p><i>Nā te mea ka tīmata tēnei kupu i te "p". He "t" hoki i roto. Ko te pū whakamutunga, ko te "i".</i></p>
Rautaki Reo	<p>Ka mārama atu, ka tautohu, ka whakamahi anō te ākonga i ētahi rautaki pānui e mārama ai ngā tuhinga kei te tīmatanga o te taumata Kiekie (KKa), kei te taumata tuatahi anō o te marautanga.</p> <p><b>I a ia e pānui ana:</b></p> <ul style="list-style-type: none"> <li>ka whakawhirinaki ia ki ūna wheako ake</li> <li>ka aro atu ia ki ngā tānga whakaahua me te horopaki hei matapae, hei hīkaro, hei whakāū i te tikanga o te tuhinga</li> <li>ka whakamahi i tōna mōhiotanga ki te hanganga o te reo Māori hei whirihirini i te tikanga o ētahi kupu hou</li> <li>ka tautohua e ia ngā tīwhiri e whai kiko ana.</li> </ul>	<p><i>Kei te maumahara koe ki tētahi wā he kaihorō koe pēnei i te taniwha nei? Tēnā, whakamāramahia mai.</i></p> <p><i>Whakaatuhia te āhua o te taniwha. (Kei te whārangi 8 me te 9.) Ka aha ia ināianei, ki tōu whakaaro?</i></p> <p><i>Tirohia te rerenga kōrero "Kei roto i te moana te ..." He aha pea ngā kupu e whai ana i te kupu "te"?</i></p> <p><i>He aha ngā tino tīwhiri āwhina ai i a koe ki te tautohu i ngā kararehe i roto i tēnei paki?</i></p>	<p><i>Āe, ko te hākari mō taku rā whānau. I kai katoa ahau i ngā rare me ngā kai rekareka. I mamae tōku puku.</i></p> <p><i>Ko ūna karu, he nui. He mōmona tōna puku. Ka kī ia "A-A-A-A-A-A"</i></p> <p><i>Ka kai rongoā pea. Ka ruaki pea.</i></p> <p><i>Ngā ingoa o ngā kai moana.</i></p> <p><i>Ko te pikitia i te whārangi 2 me te 3. Ko te hanga o te kupu.</i></p>

# WHANAKETANGA 1: TAHA PĀNUI (ā-Tā)

## Tauira 2: Motopaiki KKa (Tuhinga Pono)



	He paetohu	Ko tā te pouako	Ko tā te ākonga whakautu
Āheinga Reo	<p>Ka mārama, ka tautohu anō te ākonga i ngā pūtake o ngā tuhinga kei te tīmatanga o te taumata Kiekie (KKa), kei te taumata tuatahi anō o te marautanga.</p> <p><b>Ina pānui ia:</b></p> <ul style="list-style-type: none"> <li>ka tautohua e ia ngā whakaaro matua o ngā tuhinga pohewa me ngā pārongo matua o ngā tuhinga pono</li> <li>ka whakaputaina ūna ake whakaaro ki taua tuhinga.</li> </ul>	<p><i>He aha ngā kupu i roto i te tuhinga i tino kawea i te kaupapa o te tuhinga pono nei?</i></p>	<i>motopaiki noho pahure patapata tū</i>
Puna Reo	<p>Ka mārama atu, ka tautohu anō te ākonga i ngā āhuatanga reo me ngā whakatakoto i roto i ngā tuhinga kei te tīmatanga o te taumata Kiekie (KKa), kei te taumata tuatahi anō o te marautanga.</p> <p><b>Ka whakaatu ia i tana mōhio ki:</b></p> <ul style="list-style-type: none"> <li>te haere kōtui o te oro me te pū ki te whakamātau i ngā kupu hou</li> <li>te pānui i ngā tohutuhi.</li> </ul>	<p><i>Āta whakahuatia te kupu mahi (kei te whārangī 5). Ka tīmata i te aha? He aha anō ngā pū me ūna oro i roto i taua kupu?</i></p> <p><i>Me pēhea te pānui i te kupu "Tūmeke!" (kei te whārangī 8). He aha koe i mōhio ai?</i></p>	<i>P, pa, pahu, pahure.</i>
Rautaki Reo	<p>Ka mārama atu, ka tautohu, ka whakamahi anō te ākonga i ētahi rautaki pānui e mārama ai ngā tuhinga kei te tīmatanga o te taumata Kiekie (KKa), kei te taumata tuatahi anō o te marautanga.</p> <p><b>I a ia e pānui ana:</b></p> <ul style="list-style-type: none"> <li>ka whakawhirinaki ia ki ūna wheako ake</li> <li>ka aro atu ia ki ngā tānga whakaahua me te horopaki hei matapae, hei hīkaro, hei whakāu i te tikanga o te tuhinga</li> <li>ka whakamahi i tōna mōhiotanga ki te hanganga o te reo Māori hei whiriwhiri i te tikanga o ētahi kupu hou</li> <li>ka tautohua e ia ngā tīwhirī e whai kiko ana.</li> </ul>	<p><i>Kua eke motopaika koe?</i></p> <p><i>He aha ngā rerekētanga o te eke motopaika i te haere mā runga motokā?</i></p> <p><i>Tirohia ngā pikitia kei ngā whārangī 3–5.</i></p> <p><i>He aha pea te kupu e hāngai ana ki te motopaika?</i></p> <p><i>Whakamāramahia mai taua kupu kia mārama ai te tikanga.</i></p> <p><i>E tohu ana te "e" me te "ana" i te momo kupu ka noho pai ki waenga i a rāua.</i></p> <p><i>He aha taua momo kupu?</i></p> <p><i>He aha ngā tino tīwhirī i āwhina i a koe kia mārama ai koe ki ngā kupu mahi hou i roto i tēnei tuhinga?</i></p>	<i>Kāore anō, engari he motopaika tō taku matua kēkē.</i>



## WHANAKETANGA 1: TAHA PĀNUI (ā-Tā)

## **Ngā mahi aromatawai mō te tau 20\_\_**



# WHANAKETANGA 1: TAHA TUHTUHI (ā-Tā)

E hāngai ana ki te ākonga kua tutuki i a ia te **Taumata 1** o Te Marautanga o Aotearoa me te mahi ko ia anake.

Te Tino Wāhanga Reo	Ngā Whāinga
Āheinga Reo	Ka mārama te ākonga he take tō te tuhituhi, ka tautohu anō i ngā momo tuhinga māmā, ā, ka tutuki i a ia ngā tuhinga māmā mō āna ake kaupapa i te taumata tuatahi o te marautanga.
Puna Reo	Ka mārama atu, ka whakamahi anō te ākonga i ngā āhuatanga reo me ngā whakatakoto māmā o te taumata tuatahi o te marautanga i roto i āna tuhituhi.
Rautaki Reo	Ka mārama atu, ka whakamahi anō te ākonga i ngā rautaki kua tohua i te taumata tuatahi o te marautanga hei whakaputa i ōna whakaaro i roto i āna tuhinga.

# WHANAKETANGA 1: TAHĀ TUHITUHI (ā-Tā)

## HE TAUIRA AROMATAWAI

### Kōanga (Takenga Pūtaiao)

#### Te Horopaki mō te “Kōanga”

I tuhia tēnei tuhinga i te wā tuhinga māhorahora.

Kua whakaakongia ngā ākonga o tēnei akomanga ki ngā āhuatanga e pā ana ki ngā wāhanga o te tau, me ngā huarere rerekē o aua wāhanga i roto i ngā whakaakoranga pūtaiao. Kua oti kē i a rātou te tuhituhi takenga pūtaiao mō ētahi wāhanga o te tau. Ka whakaaturia tēnei tuhinga e te kura ki ngā pātū o te tomokanga o te kura hei pānuitanga mā ngā whānau, ngā ākonga, ngā pouako, me ngā manuhiri ka tae atu.

Kei te whakaatu mai tēnei tuhinga i ētahi o ngā āhuatanga o te takenga pūtaiao. Heoi, kei te whakaatu mai i:

- te tapanga
- te tūāhuatanga
- te takenga pūtaiao.

Rōapa

I te Kōanga  
te wāhangai  
he āniwāniwa. I te  
Whiti te ra, i waiata  
Ngā manu he nui  
Ngā manu me he  
Ataahua. I te Kōanga  
I Kite he punuahoiho  
me he punua hīpi.  
He pāi tē kōanga natatia  
Ka whārau mai ngā  
Punuā kau me he  
Punuā hoiho.

Kua whakataktorua  
te tūāhuatanga.

Kua whakaraupapa  
i ngā pārongo hei  
takenga pūtaiao.

Kua tuhia te  
tapanga hei  
tautohu i te  
kaupapa o te  
takenga pūtaiao.

Kua tīmata ia ki  
te whakamahī  
tika i te tohutō.

# WHANAKETANGA 1: TAHĀ TUHITUHI (ā-Tā)

	He paetohu	Hei aronga mā te pouako	Te taunakitanga
Āheinga Reo	<p>Ka mārama te ākonga he take tō te tuhituhi, ka tautohu anō i ngā momo tuhinga māmā, ā, ka tutuki i a ia ngā tuhinga māmā mō āna ake kaupapa i te taumata tuatahi o te marautanga.</p> <p>» <b>Ina tuhi ia:</b></p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• ka hanga tuhinga e taea ana e tētahi atu te pānui</li> <li>• ka whakaatu hia ūna whakaaro nui.</li> </ul>	<p>Kua whakatakoto tika te ākonga i ngā kupu i roto i ngā rerenga, ā, ka mārama te tuhinga ki te kaipānui.</p> <p>Kua whakaahuatia ngā āhuatanga o te kōanga.</p>	<p>Tirohia te tuhinga.</p> <p>Tirohia te tuhinga: ... i kite he āniwaniwa ... i waiata ngā manu ... i kite he punua hoiho ...</p>
Puna Reo	<p>Ka mārama atu, ka whakamahi anō te ākonga i ngā āhuatanga reo me ngā whakatakoto māmā o te taumata tuatahi o te marautanga i roto i āna tuhituhi.</p> <p>» <b>Ka whakaatu ia i tana mōhio ki:</b></p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• ētahi kupu auau te puta me ētahi kupu e hāngai ana ki āna kaupapa tuhituhi</li> <li>• te whakamahi i te irakati me ngā pūmatua</li> <li>• te tātaki tika i ētahi kupu auau te puta, te whakamātau ki te tātaki kupu mā te hono atu i te oro ki te pū me te whakamahi i te tohutō</li> <li>• ngā rerenga māmā.</li> </ul>	<p>Kua whakaatu i tana mōhio ki ētahi kupu auau, ki tētahi whiringa kupu hoki e hāngai ana ki te kaupapa tuhituhi.</p> <p>Kua tuhi pūmatua mō te tīmatanga o ngā rerenga tuhituhi, ā, kua whakamahi hoki i ngā irakati i te mutunga o ngā rerenga.</p> <p>Kei te tika te tātaki i ngā kupu auau, hāunga ngā tohutō. Kua tātaki tika i te nuinga o ngā kupu, ā, kua tātaki i ngā kupu kāore e tino mōhiotia ana mā te hono i te oro ki te pū. Kua tīmata hoki a ia ki te whakamahi i te tohutō.</p> <p>Kua tika te whakatakoto i ngā rerenga māmā.</p>	<p>Kupu auau: <i>kite, whānau, pai.</i> Kupu e hāngai ana ki te kaupapa tuhituhi: <i>Kōanga, āniwaniwa, punua hoiho, punua hipi, whānau mai ngā kau ...</i></p> <p>Hei tauira: <i>I te wāhanga o te kōanga i kite he āniwaniwa.</i></p> <p>Kupu auau: <i>kite, whānau, pai.</i> Whakamātau kupu: <i>(na) ta mia mō te mea.</i> Tohutō: <i>kōanga, ngā, whānau, wāhanga, āniwaniwa.</i></p> <p>Hei tauira: ... i waiata ngā manu he nui ngā manu ...</p>

# WHANAKETANGA 1: TAHĀ TUHITUHI (ā-Tā)

	He paetohu	Hei aronga mā te pouako	Te taunakitanga
Rautaki Reo	<p>Ka mārama atu, ka whakamahi anō te ākonga i ngā rautaki kua tohua i te taumata tuatahi o te marautanga hei whakaputā i ūna whakaaro i roto i āna tuhinga.</p> <p><b>I a ia e tuhi ana:</b></p> <ul style="list-style-type: none"> <li>ka kōrerorero ia, ka tā whakaahua, kupu, aha atu rānei hei huarahi whakakaupapa i ūna whakaaro</li> <li>ka pānui anō ia i āna tuhinga, me te whakapaipai haere kia tika ake ai, kia mārama ake ai ngā tuhinga.</li> </ul>	<p>Ka tāia he pikitia i te tuatahi, ā, mō muri ngā rerenga e whakamārama ana i tana pikitia?</p> <p>I tēnei tuhinga, kīhai te ākonga i whakatika i tāna tuhinga.</p>	<p>I tuhinga kē, kua kitea te whakatika a te ākonga i āna hē, i āna hapa tātaki kupu, hapa wetereo.</p> <p><i>Rāapa</i></p> <p><i>Kōanga I te Wāhangā O te Kōanga i kite he āniwaniwa. I te Whiti te ra, i waiaata ngā manu he nui ngā manu me he ataahua. I te Kōanga i kite he punuahoiho me he punua hipi. Hepai tē kōanga nataria Ka whānau mai ngā Punuā kau me he Punuā ho'ho.</i></p>

## He Rauemi Tautoko

*He Tuhinga Takenga Pūtaiao. He Manu Tuhituhi. Aronui Ltd (2008), whārangi 7–23 me 60–62.*

*Te Hōtaka Tuhituhi Māhorahora He Manu Tuhituhi. Aronui Ltd (2008), whārangi 32–41.*

*Hei Korowai Tuatahi mō te Marautanga Reo Māori: Te whakamahi i te marau reo Māori, Te Tāhuhu o te Mātauranga (2008), whārangi 45–46.*

*Ka Rere te Manu ki te Ao Tuhituhi: He Pukapuka Aratohu mā te Kaiako, He Manu Tuhituhi. Aronui Ltd (2008). He Ara Rērere: Ka Whai Huruhuru me Ka Marewa. (Tirohia ngā whārangi 28–31 me 161–173)*

## Ngā mahi aromatawai mō te tau 20\_\_



## WHANAKETANGA 2: TAHA KŌRERO (ā-Waha)

E hāngai ana ki te ākonga kua tutuki i a ia te **Taumata 2** o *Te Marautanga o Aotearoa* me te mahi ko ia anake.

Te Tino Wāhanga Reo	Ngā Whāinga
Āheinga Reo	Ka tautohu, ka whakamārama anō te ākonga i ngā pūtake o te kōrero ā-waha, ā, ka tutuki i a ia āna ake pūtake kōrero, ētahi pūtake ake a te Māori, me ngā pīkaunga kōrero i te taumata tuarua o te marautanga.
Puna Reo	Ka whakamārama atu, ka whakamahi anō te ākonga i ngā āhuatanga reo me ngā whakatakoto e tutuki ai ngā pīkaunga kōrero i te taumata tuarua o te marautanga.
Rautaki Reo	Ka whakamahi, ka whakamārama anō te ākonga i ētahi rautaki e mārama ai ia ki tāna e rongo ana, e mārama anō ai ētahi atu ki ōna whakaaro.



## WHANAKETANGA 2: TAHA KŌRERO (ā-Waha)

### HE TAUIRA AROMATAWAI

#### He Whakamāramatanga – He Whakaahua i te Āhua o te Tangata

##### He Horopaki Aromatawai

He tauira aromatawai mahi kōrero tēnei. Ko tā te pouako ki ngā ākonga:

##### Hei mahi 1

*He mahi takirua tēnei. Ko te kōrero mō tētahi hoa te kaupapa. Ko tā kōrua mahi tuatahi, he matapaki i ngā momo pātai hei rapu pārongo mō tētahi hoa. Tuhia ō kōrua whakaaro ki tētahi pepa.*

##### Hei mahi 2

*He uiui tēnei mahi. Ko tētahi o kōrua hei kaiuiui. Ko tētahi hei whakautu i ngā pātai. Mehemea ko koe te kaiuiui, kei te pai*

*kia whakamahia ngā pātai i te mahi tuatahi. Ka whakautu tō hoa i aua pātai. Ka mutu te uiuitanga, ka whakawhiti kōrua i ngā mahi, arā, ka riro mā tō hoa te mahi a te kaiuiui, ko koe ki te whakautu i ngā pātai.*

##### Hei mahi 3

*Ko te mahi tuatoru, he whakapuaki kōrero mō tō hoa. Arā, he whakakao mai i ngā pārongo katoa i rapu nei koe, me te whakapuaki anō i aua pārongo hei kōrero mō tō hoa. Ko te mahi a tō hoa, he whakarongo me te whakatika i taua kōrero ina kāore i te tika ētahi āhuatanga.*

*Ka tika ana ngā kōrero, ko tāu, he kōrero mō tō hoa i mua i te akomanga.*

## WHANAKETANGA 2: TAHA KŌRERO (ā-Waha)

	He paetohu	Ko tā te pouako	Hei aronga mā te pouako
Āheinga Reo	<p>Ka tautohu, ka whakamārama anō te ākonga i ngā pūtake o te kōrero ā-waha, ā, ka tutuki i a ia āna ake pūtake kōrero, ētahi pūtake ake a te Māori, me ngā pīkaunga kōrero i te taumata tuarua o te marautanga.</p> <p><b>Ina whakarongo ia:</b></p> <ul style="list-style-type: none"> <li>ka pai noa tana whai i te ia o te kōrero i ngā horopaki e taunga ana ia</li> <li>ka tautohua ngā whakaaro matua me ngā whakaaro tautoko o roto i te kōrero.</li> </ul> <p><b>Ina kōrero ia:</b></p> <ul style="list-style-type: none"> <li>ka whakawhiti whakaaro ia i runga i te mārama me te tōtika</li> <li>ka whakapuaki kaupapa e whāia ana e ētahi atu</li> <li>ka tuku mihi māmā e hāngai ana ki te kaupapa me te horopaki.</li> </ul>	<p>Mutu ana te uiui, ko tāu, he whakarongo, he whakatika hoki i te kōrero a tō hoa ina kāore i te tika ētahi āhuatanga o taua kōrero.</p> <p>He aha ētahi pārongo pono i rongo ai koe mō tō hoa? Me pēhea koe e mōhio ai he pono auā pārongo?</p> <p>He aha kōrua i tiki atu ai ko ēnei pātai hei uiui? Tēnā, whakamāramatia mai.</p> <p>Ko tāu, he whakakao mai i ngā pārongo katoa i rapu nei koe mō tō hoa, me te whakapuaki anō i aua pārongo hei kōrero mōna.</p> <p>Ka pēhea te mihi ki tō hoa nāna ūā pātai i whakautu? He aha he kōrero māu ki a ia?</p>	<p>I tika tana whai i ngā tohutohu? Ina rongo ia i tētahi āhuatanga kāore i te tika, kua whakatikaina te kōrero a tōna hoa?</p> <p>I kitea mai ētahi tauira e whakaatu ana i te mārama o te ākonga ki ngā whakaaro matua me ngā whakaaro tautoko?</p> <p>Kua whaihua tana whakamārama?</p> <p>Ka pēhea te ia o tana kōrero? E whāia ana tana kōrero e te hunga whakarongo?</p> <p>Kua mau i te ākonga ngā āhuatanga o te reo mihi?</p>
Puna Reo	<p>Ka whakamārama atu, ka whakamahi anō te ākonga i ngā āhuatanga reo me ngā whakatakoto e tutuki ai ngā pīkaunga kōrero i te taumata tuarua o te marautanga.</p> <p><b>Ka whakaatu ia i tana mōhio ki:</b></p> <ul style="list-style-type: none"> <li>te whakahua tika i ngā kupu me ngā kīanga e mōhio ana ia</li> <li>ētahi kupu me ētahi kīanga kua mau i a ia, hei whakawhiti whakaaro (pērā i ngā kupu āhua e whakaatu ana i te tangata, i te wāhi, i te taputapu, i te mahi)</li> <li>ngā āhuatanga reo e tika ana hei tūhono whakaaro.</li> </ul>	<p>He aha ētahi kupu e tino whakaahua ana i tō hoa?</p>	<p>Kua whakamahia te reo uiui?</p> <p>Kua whakamahia ngā kupu me ngā kīanga e hāngai ana ki te kaupapa?</p> <p>Kei te tika tana whakamahi i ētahi kupu tūhono whakaaro pēnei i ēnei: ā, hoki, engari.</p>

## WHANAKETANGA 2: TAHA KŌRERO (ā-Waha)

	He paetohu	Ko tā te pouako	Hei aronga mā te pouako
Rautaki Reo	<p>Ka whakamahi, ka whakamārama anō te ākonga i ētahi rautaki e mārama ai ia ki tāna e rongo ana, e mārama anō ai ētahi atu ki ūna whakaaro.</p> <p><b>I a ia e whakarongo ana, e kōrero ana:</b></p> <ul style="list-style-type: none"> <li>ka tuku pātai, ka tuku whakautu hoki hei whakawhānui ake i ūna mōhiotanga, ūna whakaaro rānei</li> <li>ka tāruarua anō ia i tana kōrero kia mārama ai ki te kaiwhakarongo</li> <li>ka whai i ngā tikanga me te kawa o te whakawhitī kōrero, arā, he tauutuutu.</li> </ul>	<p><i>Kei te puta anō i te kaiwhakarongo he pātai i ngā wāhi kāore ia i te mārama ki te kaikōrero?</i></p> <p><i>He aha koe i mōhio ai e mārama ana tō hoa ki tō kōrero? Tēnā, whakamāramatia mai.</i></p> <p><i>He aha ngā tikanga o te kōrerorero?</i></p> <p><i>Me pēhea koe e mōhio ai mēnā kei a koe te rākau kōrero?</i></p>	<p>I akiaki te ākonga i tōna hoa kia whakawhānui ake i tāna whakautu?</p> <p>He aha ana rautaki e mārama ai tana kōrero?</p> <p>E whakaaturia ana tōna mōhio ki tēnei āhuatanga?</p>

2  
DB

### Ētahi Atu Tauira Aromatawai: He Whakamāramatanga

Ko tā te ākonga:

- he whakamārama i tētahi whakamātautau pūtaiao māmā.
- he titi i tētahi pakī ā-waha e hāngai ana ki tētahi tānga kupukore, ki tētahi raupapa whakaahua rānei.
- he āta whakamārama i te tikanga o ētahi kupu hou (hei tauira, he kupu pāngarau hou, he kupu pūtaiao hou).
- he whakamārama, he matapaki i ngā whakaaro i hua ake i te ohia manomano.
- he ako me pēhea te kawe i tētahi mahi hou i te rorohiko (hei tauira, te hanga tūtohi), ka whakamārama atu ai ki ūna hoa.

Ngā mahi aromatawai mō te tau 20\_\_

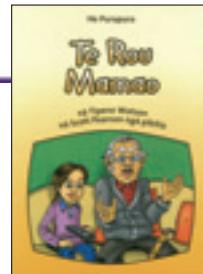


## WHANAKETANGA 2: TAHA PĀNUI (ā-Tā)

E hāngai ana ki te ākonga kua tutuki i a ia te **Taumata 2** o *Te Marautanga o Aotearoa* me te mahi ko ia anake.

Te Tino Wāhanga Reo	Ngā Whāinga
Āheinga Reo	Ka mārama atu, ka whakamārama anō te ākonga i ngā pūtake o ngā tuhinga kei te mutunga o te taumata Kiekie (KKi), kei te taumata tuarua anō o te marautanga.
Puna Reo	Ka mārama atu, ka whakamārama anō te ākonga i ngā āhuatanga reo me ngā whakatakoto i roto i ngā tuhinga kei te mutunga o te taumata Kiekie (KKi), kei te taumata tuarua anō o te marautanga.
Rautaki Reo	Ka whakamahi, ka whakamārama anō te ākonga i ngā rautaki pānui e mārama ai ia ki ngā tuhinga kei te mutunga o te taumata Kiekie (KKi), kei te taumata tuarua anō o te marautanga.

# WHANAKETANGA 2: TAHA PĀNU (ā-Tā)



## HE TAUIRA AROMATAWAI

### Tauira 1: Te Rou Mamao KK (Tuhinga Pohewa)

	He paetohu	Ko tā te pouako	Ko tā te ākonga whakautu
<b>Āheinga Reo</b>	<p>Ka mārama atu, ka whakamārama anō te ākonga i ngā pūtake o ngā tuhinga kei te mutunga o te taumata Kiekie (KK), kei te taumata tuarua anō o te marautanga.</p> <p><b>Ina pānui ia:</b></p> <ul style="list-style-type: none"> <li>ka tautohua e ia ngā whakaaro matua o ngā tuhinga pohewa, me ngā pārongo matua o ngā tuhinga pono me ngā kōrero tautoko o roto i te tuhinga</li> <li>ka whakaputaina, ka whakamāramahia ūna ake whakaaro ki taua tuhinga.</li> </ul>	<p><i>Ki ū whakaaro, he aha te tino take ka hiahia kē a Koro ki te whakarongo ki te reo irirangi, kaua ki te mātaki i te pouaka whakaata hou?</i></p> <p><i>He aha i pēnei ai tō whakaaro?</i></p> <p><i>Ka pēhea mēnā ko koe te kōtiro i roto i te tuhinga?</i></p>	<p><i>He tino mea hou te rou mamao, ā, kāore a Koro i te mōhio me pēhea te whakamahi. He nui ngā tohutohu hei whakamaumahara.</i></p> <p><i>Ki a Koro, ka raruraru noa iho ia i te rou mamao.</i></p> <p><i>Māku te rou mamao e whakamahi. Ka whakaatu ahau i tētahi āhuatanga o te rou mamao ia rā, ia rā tae atu ki te wā e āhei ai a Koro ki te whakamahi ko ia anake.</i></p>
<b>Puna Reo</b>	<p>Ka mārama atu, ka whakamārama anō te ākonga i ngā āhuatanga reo me ngā whakatakoto i roto i ngā tuhinga kei te mutunga o te taumata Kiekie (KK), kei te taumata tuarua anō o te marautanga.</p> <p><b>Ka whakaatu ia i tana mōhio ki:</b></p> <ul style="list-style-type: none"> <li>ngā huihuinga oro hei āwhina i a ia ki te pānui i ngā kupu tauhou</li> <li>ētahi āhuatanga reo me te whakaputia ūna ake whakaaro mō aua āhuatanga</li> <li>te pānui me te whakamārama i ngā tohutuhi.</li> </ul>	<p><i>Kua wehea ētahi o ngā kupu mai i te tuhinga. Whakahuatia mai ko tēhea te wehenga tika e tohu ana i te kiko tika o taua kupu ki tēnei tuhinga horopaki.</i></p> <ul style="list-style-type: none"> <li><i>Whārangi 3: āhuata-nga āhua-tanga āhu-ata-nga</i></li> <li><i>Whārangi 4: wha-kakā wha-ka-kā whaka-kā</i></li> <li><i>Whārangi 8: iri-rangi i-ri-ra-ngi iri-ra-ngi</i></li> </ul> <p><i>Tēnā, hangaia he rerenga kōrero ko aua kupu kei roto. Me hāngai tonu aua rerenga kōrero ki te tuhinga Te Rou Mamao.</i></p>	<ul style="list-style-type: none"> <li>āhua-tanga</li> <li>whaka-kā</li> <li>iri-rangi</li> <li>āhua-tanga <i>He nui ngā āhuatanga o te rou mamao.</i></li> <li>whaka-kā <i>I whakakā te kōtiro i te pouaka whakaata.</i></li> <li>iri-rangi <i>Ko te tino taonga ki a Koro ko te reo irirangi.</i></li> </ul>
		<p><i>He mahi takirua tēnei. Ko tētahi o kōrua a Koro, ko tētahi o kōrua te kōtiro. Pānuihia ngā kōrero atu i te whārangi 4 ki te mutunga, hei whakawhitenga kōrero. Kaua e wareware ki te aro atu ki ngā tohu kōrero hei āwhina.</i></p>	<p>Kaikōrero 1: "He pōuri te pikitia."</p> <p>Kaikōrero 2: "Mā tēnei ka tīni te āhua o te pikitia."</p>

# WHANAKETANGA 2: TAHA PĀNUI (ā-Tā)

	He paetohu	Ko tā te pouako	Ko tā te ākonga whakautu
Rautaki Reo	<p>Ka whakamahi, ka whakamārama anō te ākonga i ngā rautaki pānui e mārama ai ia ki ngā tuhinga kei te mutunga o te taumata Kiekie (KKi), kei te taumata tuarua anō o te marautanga.</p> <p> <b>I a ia e pānui ana:</b></p> <ul style="list-style-type: none"> <li>ka whakawhitiwhiti ia i ūna wheako ake ki ngā pārongo hou i roto i te tuhinga</li> <li>ka kimi āwhina mai i ngā tānga whakaahua me te horopaki hei matapae, hei hīkaro, hei whakāū i te tikanga o te tuhinga</li> <li>ka whakamahi i tōna mōhiotanga ki te hanganga o te reo Māori kia mārama ai ia ki ētahi kupu me ētahi rerenga kōrero hou</li> <li>ka matapaki i ngā rautaki e whai kiko ana.</li> </ul>	<p><i>Tautohu tētahi taputapu hangarau. Whakamāramahia mai me pēhea te whakahaere.</i></p> <p><i>Whakaurua te rerenga kōrero "Mā tēnei ..." mai i te pukapuka ki roto i tō kōrero.</i></p> <p><i>Kōrerohia ngā tīwhiri i roto i te pikitia e whakaatu ana i te tikanga o ēnei kupu:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> <li><i>rou mamao (kei te whārangī 3)</i></li> <li><i>makaro (kei te whārangī 5).</i></li> </ul> <p><i>Me whakatau ina he kupu āhua, he kupu mahi, he kupu ingoa rānei ngā kupu kua miramirahia.</i></p> <ul style="list-style-type: none"> <li><i>Mā tēnei e whakakā te pouaka whakaata.</i></li> <li><i>He makaro te pikitia.</i></li> <li><i>Mā tēnei ka whakaritea te hongere.</i></li> <li><i>Mā tēnei ka kaha te reo.</i></li> <li><i>He pīataata te pikitia.</i></li> </ul> <p><i>He aha ngā tīwhiri kua whāia e koe e mārama ai koe ki ngā kupu e whai ake nei?</i></p> <ul style="list-style-type: none"> <li><i>pōuri (kei te whārangī 6)</i></li> <li><i>hongere (kei te whārangī 11).</i></li> </ul>	<p>Te waea pūkoro.</p> <p><i>Ko tēnei te pātene hei whakakā, hei whakaweto.</i></p> <p><i>Mā tēnei ka tuku pānui ā-tuhi.</i></p> <p><i>Mā tēnei ka tango whakaahua.</i></p> <p><i>Kei te titiro rāua ki te rou mamao. Kei te tohu ā-matiringa te kōtiro ki tētahi o ngā pātene o runga.</i></p> <p><i>Ka titiro a Koro ki te pouaka whakaata. He "ngaru" kei runga i te pikitia nō reira kāore i tino pai te āhua o taua pikitia. He kupu āhua te kupu makaro.</i></p> <ul style="list-style-type: none"> <li><i>Kupu mahi</i></li> <li><i>Kupu āhua</i></li> <li><i>Kupu mahi kupu ingoa</i></li> <li><i>Kupu āhua</i></li> <li><i>Kupu āhua</i></li> </ul> <p><i>Te pikitia: E rua ngā mata pouaka whakaata. Ko te mea o runga he pōuri.</i></p> <p><i>E toru noa iho ngā pou e nui ana ki te taha o te rā kei te pikitia 1, 14 ngā pou e nui ana ki te taha o te rā kei te pikitia 2.</i></p> <ul style="list-style-type: none"> <li><i>Ngā kupu o mua: He kaupapa maroke tēnei. Mā tēnei ka tīni te hongere.</i></li> </ul>

# WHANAKETANGA 2: TAHA PĀNUI (ā-Tā)



## Tauira 2: Te Mahi Aihikirīmi KK (Tuhinga Pono)

	He paetohu	Ko tā te pouako	Ko tā te ākonga whakautu
Āheinga Reo	<p>Ka mārama atu, ka whakamārama anō te ākonga i ngā pūtake o ngā tuhinga kei te mutunga o te taumata Kiekie (KK), kei te taumata tuarua anō o te marautanga.</p> <p> <b>Ina pānui ia:</b></p> <ul style="list-style-type: none"> <li>ka tautohua e ia ngā whakaaro matua o ngā tuhinga pohewa, me ngā pārongo matua o ngā tuhinga pono me ngā kōrero tautoko o roto i te tuhinga</li> </ul>	<p><i>Tuhia ngā tohutohu hei tohutaka kai.</i></p>	<p><b>NGĀ TOHUTOHU (Whakakötenga ngā āpuna i te kapa tohutohu e tika ana)</b></p> <ol style="list-style-type: none"> <li><u>Rauhī</u> anō ngā kai ki noho i te ipu</li> <li><u>Tāwhiwhiu</u> mō te mua meneti</li> <li><u>Kuhuna</u> ki te pūtaka tio mō te rau haora</li> <li><u>Tāringia</u> mai i te pūtaka tio, kōroriorihia anō</li> <li><u>Tāwhiwhiu</u> anō mō te 1 ki te 2 meneti</li> <li><u>Tāringia</u> ki ihuhi paepae</li> <li><u>Kuhuna</u> ki te pūtaka tio kia mārō</li> </ol> <p style="text-align: center;"><i>#Whakahokia Rauhī Tāwhiwhiu</i> <i>Tāringia Tāpapaia Kuhuna</i></p>
Puna Reo	<ul style="list-style-type: none"> <li>ka whakaputaina, ka whakamāramahia ūna ake whakaaro ki taua tuhinga.</li> </ul>	<p><i>He pai ake te mahi aihikirīmi i te hoko aihikirīmi?</i></p> <p><i>He aha koe i whakaaro pēnei ai?</i></p>	<p><i>He pai ki ahau te mahi aihikirīmi nā te mea nāku ake.</i></p> <p><i>He pai ki ahau te hoko aihikirīmi nā te mea he māmā ake.</i></p>
Ka mārama atu, ka whakamārama anō te ākonga i ngā āhuatanga reo me ngā whakatakoto i roto i ngā tuhinga kei te mutunga o te taumata Kiekie (KK), kei te taumata tuarua anō o te marautanga.			
Āheinga Reo	<p> <b>Ka whakaatu ia i tana</b></p> <p> <b>mōhio ki:</b></p> <ul style="list-style-type: none"> <li>ngā huihuinga oro hei āwhina i a ia ki te pānui i ngā kupu tauhou</li> </ul>	<p><i>Hurihia ngā kupu mahi e whai ake nei hei kupu tohutohu. Pānuihia, ka tāpiri ai i te kupu tohutohu ki te whakaahua mai i te tuhinga e tika ana:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> <li><i>Tāringi</i></li> <li><i>Tāwhiwhiu</i></li> <li><i>Whakahoki</i></li> <li><i>Kōroriorihia</i></li> <li><i>Kainga</i></li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li><i>Tāringihia</i></li> <li><i>Tāwhiwhiuia</i></li> <li><i>Whakahokia</i></li> <li><i>Kōroriorihia</i></li> <li><i>Kainga</i></li> </ul>
Puna Reo	<ul style="list-style-type: none"> <li>ētahi āhuatanga reo me te whakaputa i ūna ake whakaaro mō auā āhuatanga</li> <li>te pānui me te whakamārama i ngā tohutohi.</li> </ul>	<p><i>Whakaingoatia ngā taputapu o roto i te tuhinga hei mahi i te aihikirīmi. He aha anō ngā kupu e tohu ana he taputapu ērā?</i></p> <p><i>He aha te tohutuhi e whai ana i te kupu "mai" i te whārangī 8? He aha tana tikanga?</i></p> <p><i>He aha te tohutuhi e whai ana i te "Mmm" i te whārangī 12? He aha tana tikanga?</i></p>	<ul style="list-style-type: none"> <li><i>kapu, tīpūnu, pātaka tio, paepae. Ko te kupu "te", "tētahi" rānei, e tū ana i mua.</i></li> </ul> <p><i>He piko. Ka tohu mai he kōrero tonu kei te whai ake. He wā whakatā mā te kaipānui. He tohuhā. Kia mōhio ai au me pēhea te whakahua. He momo whakakaha, e tohu ana he tino reka te kai.</i></p>

# WHANAKETANGA 2: TAHĀ PĀNUI (ā-Tā)

	He paetohu	Ko tā te pouako	Ko tā te ākonga whakautu
Ka whakamahi, ka whakamārama anō te ākonga i ngā rautaki pānui e mārama ai ia ki ngā tuhinga kei te mutunga o te taumata Kiekie (KKi), kei te taumata tuarua anō o te marautanga.			
Rautaki Reo	<p><b>I a ia e pānui ana:</b></p> <ul style="list-style-type: none"> <li>ka whakawhitihiti ia i ōna wheako ake ki ngā pārongo hou i roto i te tuhinga</li> </ul>	<p><i>Anei ngā kai me ngā whakaritenga hei tunu tōhi mō te parakuihi, engari kua hē te raupapa o ngā whakaritenga. Whakarārangihia kia tika:</i></p> <p><b>Te Tunu Tōhi</b></p> <p><i>He parāoa (kia rua)</i></p> <p><i>He pata</i></p> <p><i>He tiamu</i></p> <ul style="list-style-type: none"> <li><i>Pania ki te pata.</i></li> <li><i>Kainga.</i></li> <li><i>Raua te parāoa ki roto i te mīhini tōhi.</i></li> <li><i>Waiho kia piki whakarunga.</i></li> <li><i>Pania ki te tiamu.</i></li> <li><i>Pēhia te pātene kia heke whakararo.</i></li> </ul>	<p><b>Te Tunu Tōhi</b></p> <p><i>He parāoa (kia rua)</i></p> <p><i>He pata</i></p> <p><i>He tiamu</i></p> <ul style="list-style-type: none"> <li><i>Raua te parāoa ki roto i te mīhini tōhi.</i></li> <li><i>Pēhia te pātene kia heke whakararo.</i></li> <li><i>Waiho kia piki whakarunga.</i></li> <li><i>Pania ki te pata.</i></li> <li><i>Pania ki te tiamu.</i></li> <li><i>Kainga.</i></li> </ul>
	<ul style="list-style-type: none"> <li>ka kimi āwhina mai i ngā tānga whakaahua me te horopaki hei matapae, hei hīkaro, hei whakaū i te tikanga o te tuhinga</li> </ul>	<i>Whakaingoatia ngā kai me ngā ine.</i>	<p>Hearohia te tuhinga mai i Te Maori/ Māketeihei whiwhi i te tehorataka kai. Nellie K. Ati (Whakarārangihia, tāngia hōkī te monso me tana īne)</p>
	<ul style="list-style-type: none"> <li>ka whakamahi i tōna mōhiotanga ki te hanganga o te reo Māori kia mārama ai ia ki ētahi kupu me ētahi rerenga kōrero hou</li> </ul>	<i>Ko te nuinga o ngā kupu tohutohu i roto i te tuhinga nei he kupu mahi, kua tū anō hoki hei kupu tuatahi i te rerenga kōrero. Kua whakahāngūtia ki te -a, ki te -na, ki te -hia, ki te -nga rānei. Tautehua aua kupu tohutohu.</i>	<i>tāwhiuwhiuia</i> <i>kuhuna</i> <i>tāringihia</i> <i>whakahokia</i> <i>kainga</i>
	<ul style="list-style-type: none"> <li>ka matapaki i ngā rautaki e whai kiko ana.</li> </ul>	<i>Whakamāramahia mai ngā rautaki hei whakamahi e mārama ai te tikanga o tēnei tuhinga.</i>	<i>Me titiro ki ngā whakaahua – kei reira ngā taputapu, ngā kai, me ngā mahi. Kātahi ka titiro ki te papakupu. Ka whai pānga mai hoki tōku mōhio ki te tunu kai ki tēnei tuhinga.</i>





# WHANAKETANGA 2: TAHA PĀNUI (ā-Tā)

## **Ngā mahi aromatawai mō te tau 20\_\_**

2



## WHANAKETANGA 2: TAHA TUHITUHI (ā-Tā)

E hāngai ana ki te ākonga kua tutuki i a ia te **Taumata 2** o Te Marautanga o Aotearoa me te mahi ko ia anake.

Te Tino Wāhanga Reo	Ngā Whāinga
Āheinga Reo	Ka mārama te ākonga ki ētahi pūtake tuhituhi me ētahi momo tuhinga, ā, ka tutuki i a ia āna ake pūtake tuhituhi, ētahi pūtake ake a te Māori, me ngā pūtake i te taumata tuarua o te marautanga.
Puna Reo	Ka mārama atu, ka whakamahi anō te ākonga i ngā āhuatanga reo me ngā whakatakoto i roto i āna tuhituhi i te taumata tuarua o te marautanga.
Rautaki Reo	Ka mārama atu, ka whakamahi anō te ākonga i ngā rautaki āhua huhua nei kua tohua i te taumata tuarua o te marautanga hei whakaputa i ōna whakaaro i roto i āna tuhinga.

# WHANAKETANGA 2: TAHU TUHITUHI (ā-Tā)

## HE TAUIRA AROMATAWAI

### Kēmu Rorohiko (Whakaahua)

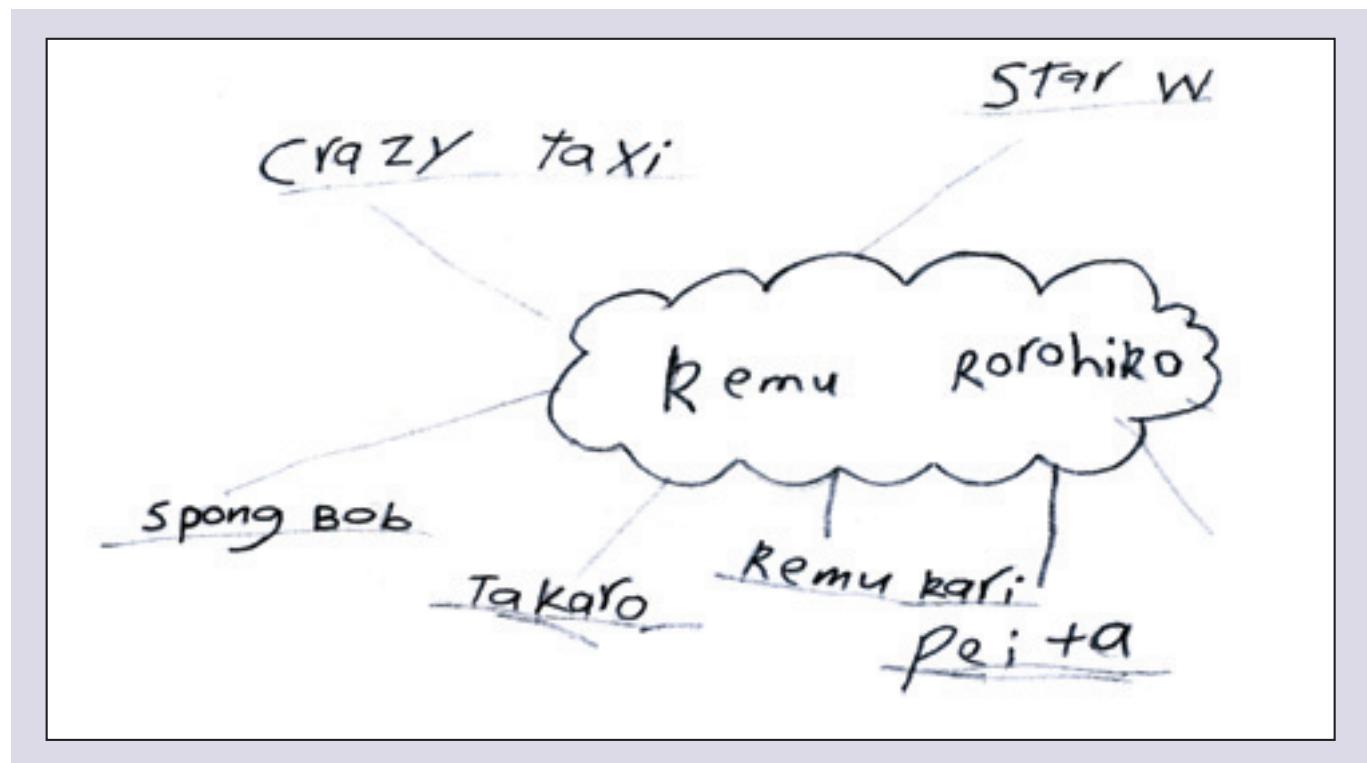
#### Te Horopaki Ako mō “Kēmu Rorohiko”

Ko te kaupapa ako, ko ngā mea e kaingākautia ana e ngā ākonga. I tuhia tēnei tauira i te wā o te tuhituhi māhorahora. Ko te pūtake tuhituhi ko te whakaahua i tētahi mea e kaingākautia ana e te ākonga, ā, ko te kaupapa o tēnei tuhinga whakaahua ko ngā kēmu rorohiko. Ko te hunga pānui ko ūna hoa. He tuhinga hukihuki tēnei tuhinga. Ā, i te tuhinga tuarua, kua tirohia, kua whakatikaina hoki e te kaituhi me te kaiako ngā hapa, ā, kua patopatohia ki te rorohiko hei whakaputa.

He tuhinga whakaahua tēnei e whakaatu ana i:

- ngā tūahuatanga o tētahi mahi
- ngā āhuatanga reo o te whakaahua
- ngā wāhanga o te whakaahua.

#### Tā te ākonga mahere ohia manomano



## WHANAKETANGA 2: TAHU TUHITUHI (ā-Tā)

### Tā te ākonga tuhinga hukihuki

Kua tuhia te tapanga hei tautohu i te kaupapa o te whakaahua.

Kua whakaahuatia tōna īhuareka ki te korikori ki te rorohiko.

Reo ā-kaupapa – kaingākau, rorohiko, YouTube, kiriata.

Kua tuhia e ia he whakaahuatanga anō mō ngā painga mōna o te toro haere ki hōtaka kē atu o te rorohiko.

**Kēmu Rorohiko**

Ko te mea e kaingākau ana ki ahau ko te tākaro kēmu ki runga i te rorohiko. He pai te tākaro ki runga i te rorohiko nā te mea ka taea e au te mahi peita, haere ki runga i te YouTube, te tākaro kēmu, me te mahi kōrero ki runga i te Wii. Engari ko te kēmu e kaingākau rawa atu ki ahau ko te Mini Clip nā te mea he maha ngā momo kēmu. Ko te mea e kaingākau tuarua ki ahau ko te haere ki runga i te YouTube nā te mea ka whai wāhi ahau ki te whakarongo ki ngā kaiwaiata pērā i a Justin Bieber, a Stan Walker, a Mikaire Hakihana, rātou ko Usher, ka taea rānei te mātakitaki i ngā momo kiriata pērā i ngā mea waiata, ngā mea whawhai me ngā mea kanikani.

Kua tuhia te whakatakinga o te whakaahua.

Kua whakaahuatia ko ēhea pūmanawa rorohiko e kaingākautia ana e ia.

... na te mea ka taea ki te whakarongo ...

... nā te mea ka whai wāhi ahau ki te whakarongo ...

... rānei ka taea ....

... ka taea rānei te ....

### Tā te ākonga tuhinga whakaputa

## Kēmu Rorohiko

Ko te mea e kaingākau ana ki ahau ko te tākaro kēmu ki runga i te rorohiko. He pai te tākaro ki runga i te rorohiko nā te mea ka taea e au te mahi peita, haere ki runga i te YouTube, te tākaro kēmu, me te mahi kōrero ki runga i te Wii. Engari ko te kēmu e kaingākau rawa atu ki ahau ko te Mini Clip nā te mea he maha ngā momo kēmu. Ko te mea e kaingākau tuarua ki ahau ko te haere ki runga i te YouTube nā te mea ka whai wāhi ahau ki te whakarongo ki ngā kaiwaiata pērā i a Justin Bieber, a Stan Walker, a Mikaire Hakihana, rātou ko Usher, ka taea rānei te mātakitaki i ngā momo kiriata pērā i ngā mea waiata, ngā mea whawhai me ngā mea kanikani.

# WHANAKETANGA 2: TAHU TUHITUHI (ā-Tā)

	He paetohu	Hei aronga mā te pouako	Te taunakitanga
Āheinga Reo	<p>Ka mārama te ākonga ki ētahi pūtake tuhituhi me ētahi momo tuhinga, ā, ka tutuki i a ia āna ake pūtake tuhituhi, ētahi pūtake ake a te Māori, me ngā pūtake i te taumata tuarua o te marautanga.</p> <p>► Ina tuhi ia:</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>ka hanga tuhinga ia e pā ana ki tētahi kaupapa mā te hunga pānui kua tautohua</li> <li>ka tika tana whakaraupapa i āna tuhinga kia mārama ai ūna whakaaro ki tētahi atu.</li> </ul>	<p>Kua kōwhiria e te kaituhi tāna tino mahi, arā, ko ngā kēmu rorohiko tērā. Kua whakaaro hia e te kaituhi he aha ia i kaingākau ai ki ngā kēmu rorohiko. Kua whiriwhiria hoki ko wai te hunga pānui.</p> <p>Kua mārama te kaituhi ki te whakaraupapa tika i ana pārongo ki roto i ngā wāhanga o te whakaahua whānui, arā, ko te tapanga, te whakamāramatanga, te whakaahuatanga, me te whakakapinga.</p>	<p>Tirohia te rerenga tuhituhi tuatahi.</p> <p>Kua whakaraupapatia tana tuhinga kia pēnei: He rerenga mō te whakamāramatanga iti hei whakataki i te kaupapa; e toru ngā kōwae hei whakaahua i tōna āhuareka; kotahi te kōwae, te whakaaro whānui hei whakakapi i te tuhinga.</p>
Puna Reo	<p>Ka mārama atu, ka whakamahi anō te ākonga i ngā āhuatanga reo me ngā whakatakoto i roto i āna tuhituhi i te taumata tuarua o te marautanga.</p> <p>► Ka whakaatu ia i tana mōhio ki:</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>ētahi kupu hei whakaatu i ūna kare ā-roto me ūna whakaaro, me ētahi kupu e hāngai ana ki āna kaupapa tuhituhi</li> <li>te whakamahi i te tohu pātai me te tohuhā</li> <li>te tātaki tika i te nuinga o ngā kupu e tuhia ana e ia me te whakamahi i te tohutō</li> <li>ētahi momo tīmatanga rerenga me te whakaraupapa arorau i āna rerenga</li> <li>ētahi āhuatanga reo e hāngai ana ki te pūtake tuhituhi pērā i te reo raupapa (taki), me te reo tapa (pepeha).</li> </ul>	<p>Kua whakamahia e ia ētahi kupu ā-kaupapa.</p> <p>Kua mārama hoki ia ki te whakakapi i tana tuhinga ki tētahi whakaaro whaiaro.</p> <p>Kua tātaki tika i te nuinga o ngā kupu, ā, kua whakamahi tika i te tohutō i te nuinga o ngā kupu e whai tohutō ana.</p> <p>Kua whakamahia e ia ētahi momo tīmatanga rerenga.</p> <p>Kua mārama ia ki te whakaraupapa arorau i āna rerenga.</p> <p>Kua tuhia e ia ētahi āhuatanga reo o te whakaahua whānui, arā, ko te kupu ingoa, te kupu āhua, me te reo ā-kaupapa.</p>	<p>Te reo ā-kaupapa: <i>rorohiko, tākaro kēmu, YouTube, kiriata</i></p> <p>Whakaaro whaiaro: <i>kaingākau, ko te mea e kaingākau ...</i></p> <p>Kāore e hāngai ana ēnei momo kārawarawatanga ki tēnei momo tuhinga.</p> <p>Kei te tika te tohutō i ēnei kupu: <i>ngā, kaingākau (i ētahi wā), kōrero, rānei, rātou,</i></p> <p>Kāhore ia i whakamahi i te tohutō ki ēnei kupu: <i>tākaro, kēmu, nā te mea, pōuri</i></p> <p>Tirohia te tauira: <i>Ko te mea ...</i></p> <p><i>He pai ...</i></p> <p><i>Engari ko ....</i></p> <p><i>Ka taea ...</i></p> <p>Kupu ingoa: <i>rorohiko, kiriata, kēmu, YouTube, Mini Clip, Super Power</i></p> <p>Kupu āhua: <i>kaingākau, maha, pōuri, harikoa</i></p> <p>Reo ā-kaupapa: <i>YouTube, Mini Clip, Super Power, kiriata</i></p>

## WHANAKETANGA 2: TAHĀ TUHITUHI (ā-Tā)

	He paetohu	Hei aronga mā te pouako	Te taunakitanga
Rautaki Reo	<p>Ka mārama atu, ka whakamahi anō te ākonga i ngā rautaki īhua huhua nei kua tohua i te taumata tuarua o te marautanga hei whakaputa i ūna whakaaro i roto i āna tuhinga.</p> <p> <b>I a ia e tuhi ana:</b></p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• ka whakamahi ia i ētahi o ngā anga whakamahere kia pai ai te whakakaupapa, te whakawhanake hoki i ngā whakaaro</li> <li>• ka arotake, ka whakatika haere i āna tuhituhi kia mārama ake ai ngā tuhinga.</li> </ul>	<p>Kua tuhia e ia te ohia manomano hei kohikohi i ūna whakaaro, hei whakawhanake i ūna whakaaro.</p> <p>Te tautoko atu i te ākonga ki te whakatika i āna hapa.</p>	<p>Tirohia te mahere ohia manomano.</p> <p>I tuhinga kē, kua kitea te whakatika a te ākonga i āna hē, i āna hapa tātaki kupu, hapa wetereo.</p>

### He Rauemi Tautoko

*He Tuhinga Whakaahua. He Manu Tuhituhi. Aronui Ltd (2008), whārangī 35–50 me 72–75.*

*Hei Korowai Tuatahi mō te Marautanga Reo Māori: Te whakamahi i te marau reo Māori. Te Tāhuhu o te Mātauranga (2008), whārangī 49–51.*

*Ka Rere te Manu ki te Ao Tuhituhi. Aronui Ltd (2008), whārangī 28–31 me 161–173*



## WHANAKETANGA 2: TAHĀ TUHITUHI (ā-Tā)

Ngā mahi aromatawai mō te tau 20\_\_

[Handwriting practice lines follow, spanning the page below the title.]



## WHANAKETANGA 3: TAHA KŌRERO (ā-Waha)

E hāngai ana ki te ākonga kua tutuki i a ia te **Taumata 3** o *Te Marautanga o Aotearoa* me te mahi ko ia anake.

Te Tino Wāhanga Reo	Ngā Whāinga
Āheinga Reo	Ka tātari te ākonga i ngā pūtake me ngā horopaki o te kōrero ā-waha, ā, ka tutuki i a ia āna ake pūtake kōrero, ētahi pūtake ake a te Māori, me ngā pīkaunga kōrero i te taumata tuatoru o te marautanga.
Puna Reo	Ka tātari, ka whakamahi anō te ākonga i ngā āhuatanga reo me ngā whakatakoto e tutuki ai ngā pīkaunga kōrero i te taumata tuatoru o te marautanga.
Rautaki Reo	Ka tātari, ka whakamahi anō te ākonga i ngā rautaki e mārama ai ia ki tāna e rongo ana, e mārama anō ai ētahi atu ki ūna whakaaro.



# WHANAKETANGA 3: TAHA KŌRERO (ā-Waha)

## HE TAUIRA AROMATAWAI

### Te Tātari Kōrero – He Mahi Tūhura

#### He Horopaki Aromatawai

He mahi rangahau tēnei, hei wāhanga o ngā mahi o te akomanga. Tērā pea ko te kaupapa whānui e arotahia ana e te akomanga, koia hei horopaki mō ngā tūhuratanga. Heoi, ko te kaupapa rangahau e whai ake nei, he tauira noa iho:

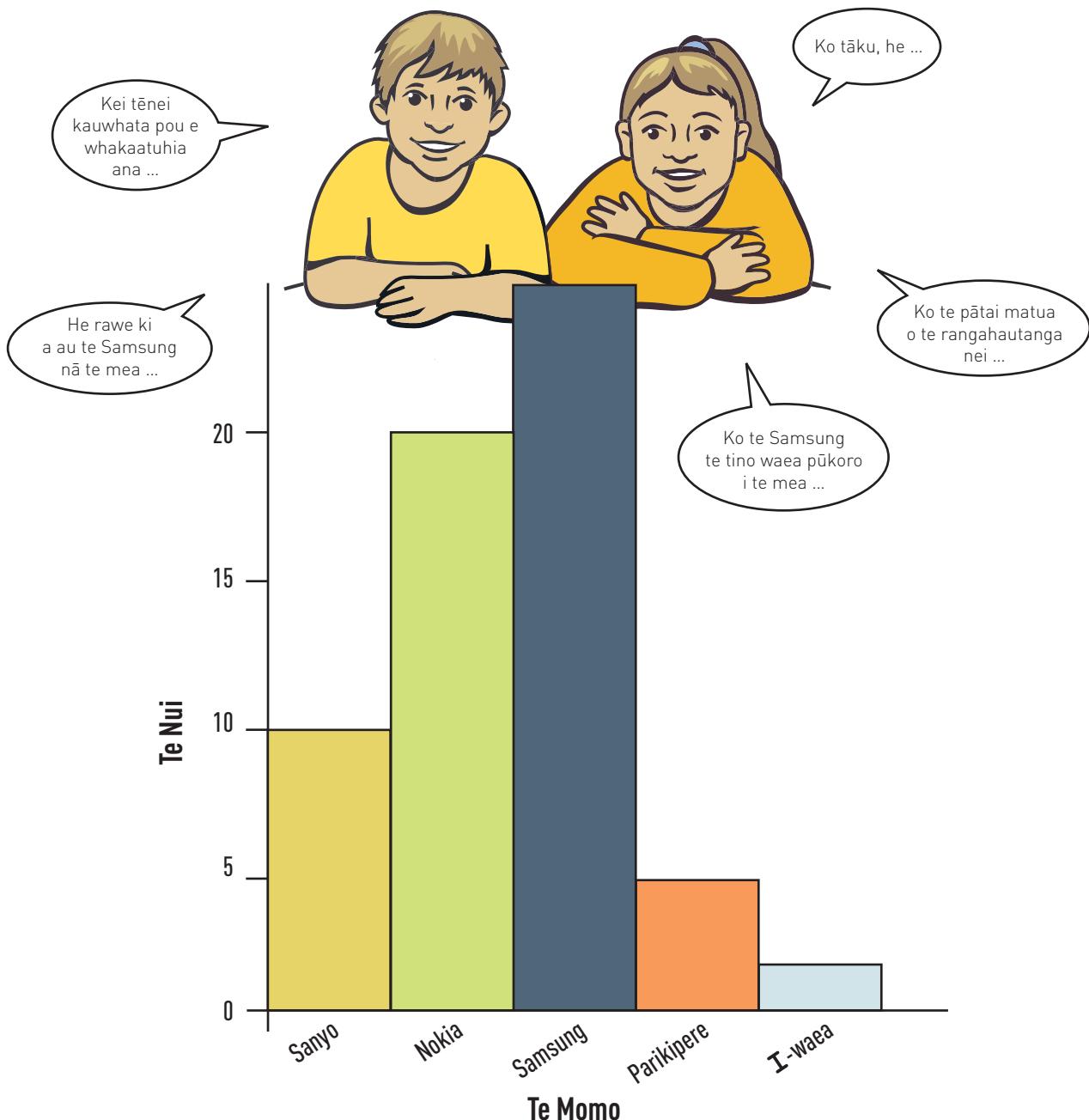
- *He waea pūkoro ā te nuinga o ngā ākonga i tō kura. He aha te momo waea kua whiwhi rā te nuinga?*
- *Mā hea atu ngā ākonga ki te kura, ā, pēhea nei te roa o te haere?*

Ko ngā mahi mā te ākonga:

- he patapatai i ētahi atu ākonga.
- he whakaatu i ngā pārongo ka hua ake ki tētahi hunga whakarongo, ā, kia mārama tonu te whakaaturanga.

Ko te tikanga, kia kapi i te ākonga ēnei mea i tana whakaaturanga:

- he whakamārama i te kaupapa o te tūhuratanga, me te huarahi whakatutuki i whāia;
- he whakaahua, he whakamāori i ngā kōrero i puta ake;
- he whakamahi i ngā kupu whāiti e tika ana hei whakaahua, hei whakamārama i te huarahi tūhura i whāia, me ngā kōrero i puta ake.



# WHANAKETANGA 3: TAHA KŌRERO (ā-Waha)

	He paetohu	Ko tā te pouako	Hei aronga mā te pouako
Āheinga Reo	<p>Ka tātari te ākonga i ngā pūtake me ngā horopaki o te kōrero ā-waha, ā, ka tutuki i a ia āna ake pūtake kōrero, ētahi pūtake ake a te Māori, me ngā pīkaunga kōrero i te taumata tuatoru o te marautanga.</p> <p><b>Ina whakarongo ia:</b></p> <ul style="list-style-type: none"> <li>ka mārama ia ki ngā whakaaro o te kaikōrero i ngā horopaki e taunga ana ia</li> <li>ka tautohu, ka tātari ia i ngā kupu, ngā kīanga, me ngā pārongo matua o roto i te kōrero</li> <li>ka tautohua, ka matapakitia ngā āhuatanga o te kōrero e whakaata ana i te whāinga a te kaikōrero.</li> </ul>	<p><i>He aha, ki a koe, te tino tikanga o tana kōrero?</i></p> <p><i>He aha ētahi kupu hou, kōrero hou i puta i te patapatainga?</i></p> <p><i>He aha te mea i rongo ai koe, i pērā ai tō whakaaro?</i></p>	<p>He pēhea te tika, te kaha rānei o tana tātari i ngā whakautu a te kaikōrero?</p> <p>I whakaatuhiā ngā tino kitenga o te tūhuratanga?</p>
Puna Reo	<p><b>Ina kōrero ia:</b></p> <ul style="list-style-type: none"> <li>ka whakawhiti whakaaro ia i runga i te tōtika i ngā horopaki ōkawa me ngā horopaki ūpaki e āhua taunga ana ia</li> <li>ka uru mai ngā kupu me ngā kōrero e hāngai ana ki te horopaki, te kaupapa, me te hunga whakarongo</li> <li>ka whakapuaki ia i ngā momo kōrero Māori taketake ake i ngā horopaki e taunga ana ia.</li> </ul>	<p><i>Tēnā whewherangia mai tō whakaaro.</i>  <i>He aha ngā kitenga matua? He kitenga atu anō i puta i te rangahautanga?</i></p> <p><i>He aha ētahi kupu, ētahi kōrero rānei ka whakamahia i te wā e whakaatuhiā ana ngā kitenga o tētahi mahi rangahau?</i></p> <p><i>Ka pēhea tō mihi ki te hunga ka uiuia?</i></p>	<p>He pēhea nei te mārama o te whakapuaki a te ākonga i ūna whakaaro?</p> <p>I whakamahia ngā kupu whāiti e hāngai ana ki te tūhuratanga i roto i tana whakaaturanga?</p> <p>I pēhea te hāngai o ūna mihi, o ūna whakatau i te tangata, o ūna momo kōrero Māori taketake ki te kaupapa me te horopaki?</p>
	<p>Ka tātari, ka whakamahi anō te ākonga i ngā āhuatanga reo me ngā whakatakoto e tutuki ai ngā pīkaunga kōrero i te taumata tuatoru o te marautanga.</p> <p><b>Ka whakaatu ia i tana mōhio ki:</b></p> <p><b>Ētahi kīwaha me ētahi reo peha</b></p> <ul style="list-style-type: none"> <li>te rere, te tangi, me te mita o te reo Māori</li> <li>ētahi kīwaha me ētahi reo peha</li> <li>te maha tonu o ngā kupu taurite me ngā kupu āhua</li> <li>ētahi āhuatanga reo hei whakanikoniko i te whakaaro (hei tauira, ko te tāruarua, ko te huarite).</li> </ul>	<p><i>Tēnā, kimihia ētahi whakataukī, kīwaha rānei hei whakakapi i ngā kitenga matua.</i></p> <p><i>Tēnā, kōrerotia mai anō – ki ētahi kupu kē atu.</i></p> <p><i>He aha i pēnā ai te whakatakoto i te kōrero?</i></p>	<p>I pēhea te tika me te hāngai o tana reo ki te kaupapa me te horopaki?</p> <p>I mōhio anō ia ki ētahi kupu taurite, ētahi kupu āhua, ētahi kīwaha rānei hei whakawhānui, hei whakaniko i te kōrero?</p>



# WHANAKETANGA 3: TAHA KŌRERO (ā-Waha)

	He paetohu	Ko tā te pouako	Hei aronga mā te pouako
Rautaki Reo	<p>Ka tātari, ka whakamahi anō te ākonga i ngā rautaki e mārama ai ia ki tāna e rongo ana, e mārama anō ai ētahi atu ki ūna whakaaro.</p> <p><b>I a ia e whakarongo ana, e kōrero ana:</b></p> <ul style="list-style-type: none"> <li>ka kimi māramatanga ina kore ia e mārama ki te tikanga o te kōrero</li> <li>ka tiki kōrero kē atu hei whakaatu i ana whakaaro, ka whakatika rānei i ana kōrero, e mārama ai ūna whakaaro ki te kaiwhakarongo</li> <li>ka kuhu atu ki tētahi kōrerorero i runga i te tika me te mārama ki ngā tikanga o te kōrerorero.</li> </ul>	<p><i>Whakaaro hia ētahi pātai hei akiaki i te kaikōrero [te hunga ka uiuia], kia whakawhānui ake, kia whakamārama ake i ūna whakaaro.</i></p> <p><i>Tēnā koa homai he tauira hei tautoko i tō whakaaro/whakapae.</i></p> <p><i>He aha te tikanga o tēnā kōrero?</i></p> <p><i>Me noho tōpū koutou ki te matapaki i te kaupapa nei kia mārama ai ngā tino kitenga o te tūhuratanga nei.</i></p>	<p>Ina kore ia e mārama ki te tikanga o te kōrero e rongo ana ia, ka pēhea tana kimi māramatanga?</p> <p>Ka taea e te ākonga te whakaatu ūna whakaaro, ūna huatau kia mārama ai ki te kaiwhakarongo?</p> <p>Ka taea e ia te whai kia mārama ake ana kōrero, ana whakaaro?</p> <p>I a ia e matapaki ana i te kaupapa ki ūna hoa, i tika tana kuhu atu ki te kōrerorero?</p>

## Ētahi Atu Tauira Aromatawai: Te Tātari Kōrero

3  
3  
3

### Ko tā te ākonga:

- he whakaari:
  - i te tū hei māngai mō te akomanga, ka inoi ai kia tū he rā mau kaka kāinga ki te kura.
  - i te kaikōrero ka tū ki te whakatau i ngā tamariki o kura kē kua tae mai ki te whakataetae hākinakina.
  - i te tū hei māngai mō te akomanga ki te poroporoaki i te pouako e neke ana ki tāone kē noho ai.
- he taki anō i te pūrākau hei whakaari, ko te horopaki me whakaatu ā-waha, me te āta tautohu anō i ngā kiripuaki kia āta mōhiotia ai ko wai a wai

- he rāwekeweke i te takoto o ētahi rerenga kōrero e puta ai he tauira kē atu o te rerenga kōrero ā-waha.
- he whakamārama i tāna whakamahi i tētahi "taputapu whakaaro", pēnei i te KWHL<sup>1</sup>, i te mahere ariā, i te tātaritanga SWOT<sup>2</sup> rānei.
- he tātari, he whakamārama anō i ngā āhuatanga i hua ake i tētahi tūhuratanga, i tētahi whakamātauau rānei (he mea nāna tonu i whakahaere, nā tētahi kē rānei).

<sup>1</sup> KWHL – What do I Know, What do I want to know, How will I find out, What have I Learnt. Tirohia [www.graphic.org/kwhl.html](http://www.graphic.org/kwhl.html).

<sup>2</sup> te tātaritanga SWOT – strengths, weaknesses, opportunities, threats. He tātari tirohanga whānui ki tētahi kaupapa e kitea ai ngā āhuatanga katoa, ahakoa pai, ahakoa aha noa iho nei.



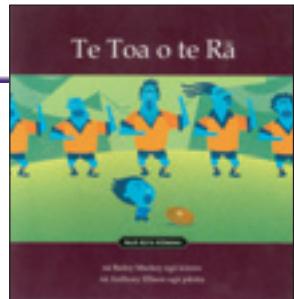
## WHANAKETANGA 3: TAHA PĀNUI (ā-Tā)

E hāngai ana ki te ākonga kua tutuki i a ia te **Taumata 3** o *Te Marautanga o Aotearoa* me te mahi ko ia anake.

Te Tino Wāhanga Reo	Ngā Whāinga
Āheinga Reo	Ka mārama atu, ka tātari anō te ākonga i ngā pūtake o ngā tuhinga kei waenga o te taumata Pīngao (KPe), kei te taumata tuatoru anō o te marautanga.
Puna Reo	Ka mārama atu, ka tātari anō te ākonga i ngā āhuatanga reo me ngā whakatakoto i roto i ngā tuhinga kei waenga o te taumata Pīngao (KPe), kei te taumata tuatoru anō o te marautanga.
Rautaki Reo	Ka tātari, ka whakamahi anō te ākonga i ētahi rautaki pānui e mārama ai ia ki ngā tuhinga kei waenga o te taumata Pīngao (KPe), kei te taumata tuatoru anō o te marautanga.



# WHANAKETANGA 3: TAHĀ PĀNUI (ā-Tā)



## HE TAUIRA AROMATAWAI

### Tauira 1: Te Toa o te Rā KPe (Tuhinga Pohewa)

	He paetohu	Ko tā te pouako	Ko tā te ākonga whakautu
<b>Āheinga Reo</b>	<p>Ka mārama atu, ka tātari anō te ākonga i ngā pūtake o ngā tuhinga kei waenga o te taumata Pīngao (KPe), kei te taumata tuatoru anō o te marautanga.</p> <p><b>Ina pānui ia:</b></p> <ul style="list-style-type: none"> <li>ka whakarāpopotongia e ia ngā whakaaro matua o ngā tuhinga pohewa me ngā pārongo matua o ngā tuhinga pono, ā, ka tautohu anō i ngā wāhangā o te tuhinga e tautoko ana i ngā kōrero matua</li> </ul>	<p><i>Tipakohia tētahi o ngā whakataukī e whai ake nei {tētahi atu rānei} hei whakamārama i ngā kaupapa matua o te tuhinga.</i></p> <ul style="list-style-type: none"> <li><i>Ahakoa he iti he pounamu</i></li> <li><i>Iti rearea, kahikatea ka taea</i></li> <li><i>He namu pea ahau</i></li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li><i>Ahakoa he iti he pounamu Kāore a Teowai e āhei ana ki te tākaro mō te tīma pakeke o Waiapu nā te mea kei te tamariki tonu ia. I te wehenga rua o te kēmu ko Matakoao, te tīma hoariri, ka whara katoa ngā kairīwhi o te tīma o Waiapu. Ka oma atu a Teowai ki runga i te papa tākaro, ka piro ia, ā, ka toa te tīma o Waiapu.</i></li> </ul>
	<ul style="list-style-type: none"> <li>ka tautohua, ka matapakitia e ia te hanga me ngā āhuatanga o te tuhinga e tohu ana i te pūtake a te kaituhi</li> <li>ka whakaputa ia i ūna ake whakaaro ki taua tuhinga, ā, ka tautohu tauira mai i te tuhinga e whakatauira ana i ūna whakaaro.</li> </ul>	<p><i>He aha ētahi tikanga kua whāea e te kaituhi i te whārangī 12 hei whakaatu i te ohorere ko Teowai tonu tērā kua eke ki te papa tākaro?</i></p> <p><i>Homai ū whakaaro mō tēnei tuhinga – mō ngā wāhangā pea e tino pai ana ki a koe. Whakamāramahia he aha koe i whakaaro pēnei ai.</i></p>	<p><i>Ko ngā tongi tāruarua me te pātai ki te rerenga kōrero "Ko ... ko ... Teowai?" Ko te kupu "Aī" he kupu ohorere. Ko te kōrero "Ka mau te wehi!"</i></p> <p><i>He tino pai te pikitia kei te whārangī 5. Ka kite au he tama tino iti a Teowai nā te mea he nui ake te pēke whutupōro i a ia.</i></p> <p><i>He pai ki te kite i wini i a Teowai te kēmu, nā tana piro me tana whana i te pōro i waenga i ngā pou. He toa ia.</i></p>
<b>Puna Reo</b>	<p>Ka mārama atu, ka tātari anō te ākonga i ngā āhuatanga reo me ngā whakatakoto i roto i ngā tuhinga kei waenga o te taumata Pīngao (KPe), kei te taumata tuatoru anō o te marautanga.</p> <p><b>Ka whakaatu ia i tana mōhio ki:</b></p> <ul style="list-style-type: none"> <li>te pānui wawe i ngā kupu</li> <li>ētahi āhuatanga reo me te pānga o ēnei ki te momo tuhinga, ki te kaupapa, ki te kaipānui rānei</li> <li>ngā tohutuhi hei whakapai ake i te wehewehenga o ngā whakaaro, i te pikī me te heke o te reo, tae atu ki te mārama o te kōrero.</li> </ul>	<p><i>Pānuihia ā-wahatia mai ngā kōrero mai i te whārangī 12 ki te mutunga.</i></p> <p><i>Whakamāramatia mai ki āu ake kupu te huahuatau nei: "Haruru ana te whenua o Te Tai Rāwhiti i te rongonui o tēnei tīma." (Whārangī 4)</i></p> <p><i>Hei aha ngā tongi tāruarua "..." i te whārangī 12 me te 13?</i></p> <p><i>Hei aha ngā tongi tāruarua "..." i te whārangī 16?</i></p>	<p>Ka arongia e te ākonga ngā tohutuhi, ā, e huatau ana te pānuitanga mai o ngā kupu. Kei te pai tonu mēnā ka wehewehe ia i ētahi o ngā kupu hou, engari ko te painga atu mēnā ka pānui anō ia i aua kupu kia kotahi ai.</p> <p><i>Tokomaha ngā tāngata e mōhio ana i tēnei tīma. He ronganui te tīma.</i></p> <p><i>E tohu mai ana he kōrero ohorere tēnei.</i></p> <p><i>E tohu mai ana he kupu, he kōrero tonu e whai mai ana.</i></p>

# WHANAKETANGA 3: TAHA PĀNUI (ā-Tā)

	He paetohu	Ko tā te pouako	Ko tā te ākonga whakautu
Ka tātari, ka whakamahi anō te ākonga i ētahi rautaki pānui e mārama ai ia ki ngā tuhinga kei waenga o te taumata Pīngao (KPe), kei te taumata tuatoru anō o te marautanga.			
Rautaki Reo	<p><b>I a ia e pānui ana:</b></p> <ul style="list-style-type: none"> <li>ka whakahāngai ia i tōna mōhio ki te kaupapa me te horopaki, me ūna wheako ki te ao, kia mārama ai ngā pārongo hou</li> <li>ka aro atu ia ki ngā tīwhiri o roto i ngā tānga whakaahua</li> <li>ka tātari i te hanganga o te kupu hou, o te rerenga hou rānei hei hīkaro i te tikanga, ka titiro ai ki te papakupu hei whakau i tāna i whakapae ai</li> <li>ka tātari i te hāngai, i te whai kiko o ngā rautaki mai i tana puna rautaki pānui.</li> </ul>	<p><i>Ka aha mai ngā kaitautoko, ngā kaitākaro o roto i te tuhinga nei ki te whakaatu mai he uri kotahi rātou?</i></p> <p><i>He aha tētahi wā i kite ai koe i te kotahitanga o tō iwi, o tō hapū, o tō whānau rānei?</i></p> <p><i>Kei tēhea whārangi ngā pikitia e tohu ana i te kaha tautoko a Teowai i te tīma o Waiapu? He aha koe i tauhōu ai i ērā?</i></p> <p><i>Whakamāramahia ēnei kupu e hāngai pū ana ki te kēmu whutuporo. Whakaaro hīkaro i te hanga o aua kupu, ngā kupu o mua, o muri rānei me te horopaki.</i></p> <ul style="list-style-type: none"> <li><i>rutu</i></li> <li><i>kaitākaro</i></li> <li><i>hoariri</i></li> <li><i>ka piro</i></li> <li><i>whana kīnaki</i></li> </ul> <p><i>He aha ngā tīwhiri e tohu ana he tino kaitautoko a Teowai i te tīma o Waiapu?</i></p>	<p><i>Ka haka tahi rātou.</i></p> <p><i>He tangihanga, he hui, he whakataetae tākaro ...</i></p> <p><i>Whārangi 5 – E kawe ana ia i ngā pōro ki te parakīhi.</i></p> <p><i>Whārangi 11 – E āwhina ana ia i ngā kairīwhi.</i></p> <p><i>Whārangi 16 – E haka ana ia ki te taha o te tīma.</i></p> <ul style="list-style-type: none"> <li><i>rutu – te turaki i te tangata kia kore ai ia e rere whakamua.</i></li> <li><i>kaitākaro – te tangata e tākaro ana i te kēmu whutupōro.</i></li> <li><i>hoariri – ngā tāngata ki tērā atu tīma whutupōro.</i></li> <li><i>ka piro – ka tae pai ki te rārangī o te hoariri, e 5 ngā whiwhinga ki tō tīma.</i></li> <li><i>whana kīnaki – ko te tīma ka piro, ka āhei ki te whana i te pōro kia riro mai ai he whiwhinga anō.</i></li> </ul>
			3





# WHANAKETANGA 3: TAHA PĀNUI (ā-Tā)

Hangarua 3



## Tauira 2: Hangarua 3 KPe (Tuhinga Pono)

He paetohu	Ko tā te pouako	Ko tā te ākonga whakautu
<p>Ka mārama atu, ka tātari te ākonga i ngā pūtake o ngā tuhinga kei waenga o te taumata Pīngao (KPe), kei te taumata tuatoru anō o te marautanga.</p> <p><b>Ina pānui ia:</b></p> <ul style="list-style-type: none"> <li>ka whakarāpopotongia e ia ngā whakaaro matua o ngā tuhinga pohewa me ngā pārongo matua o ngā tuhinga pono, ā, ka tautohu anō i ngā wāhangā o te tuhinga e tautoko ana i ngā kōrero matua</li> </ul>	<p>Tāngia he pikitia, me te tuhi i āu ake kōrero e whakamārama ana i te hangarua o ngā kēne konumohe.</p> <p><b>Te hangarua kīte konumohe</b></p> <p>Ngi kōrero iwhina: ohana kene, paepae whakamārama, kōrero, akutaka</p> <p>Ko te kōrere te tātara i ngā paepae Parahauinga ki ngā Kaiwhetū. Ko te tātātāko ngā kēne Konumohe ki rōto i te kōrere ipa.</p> <p>Ngi kōrero iwhina: kōrere, mihini pōwhiri</p> <p>Ko rōto ngā kēne Konumohe i te kōrere ko te mihini pōwhiri ki rōto o te kōrere.</p> <p>Ngi kōrero iwhina: kōrere ki te whāpere</p> <p>Ko ngā kēne Konumohe kua kāpia ki te whāpere.</p>	<p><b>Te hangarua kīte konumohe</b></p> <p>Ngi kōrero iwhina: kōrere i te paepae kōrere, akutaka</p> <p>Ko haria ngā pērē kēne Konumohe ki whakarera ki rōto i te paepare kōrere.</p> <p>Ngi kōrero iwhina: kōrere, mihini pōwhiri</p> <p>Ko hangaria anō ngā mea Konumohe.</p>
<ul style="list-style-type: none"> <li>ka tautohua, ka matapakitia e ia te hanga me ngā āhuatanga o te tuhinga e tohu ana i te pūtake a te kaituhi</li> <li>ka whakaputa ia i ōna ake whakaaro ki taua tuhinga, ā, ka tautohu tauira mai i te tuhinga e whakatauira ana i ōna whakaaro.</li> </ul>	<p>Me pēhea te whakatakoto i te tuhinga kia kitea ai te raupapa o te hangarua i ngā taputapu para?</p>	<p>He whakamārama me tētahi whakaahuia kei ia whārangai e tohu ana i te hangarua. He kōrero anō mō te otinga.</p>
	<p>He aha tētahi wāhangā o te tuhinga pono nei he pārongo hou ki a koe?</p>	<p>Te hangarua kēne konumohe pērā i te kēne Coke. Kāore ahau i mōhio tērā pea ka hoki mai hei arapiki, hei paipa hoki.</p>

# WHANAKETANGA 3: TAHĀ PĀNUI (ā-Tā)

	He paetohu	Ko tā te pouako	Ko tā te ākonga whakautu
Puna Reo	<p>Ka mārama atu, ka tātari anō te ākonga i ngā āhuatanga reo me ngā whakatakoto i roto i ngā tuhinga kei waenga o te taumata Pīngao (KPe), kei te taumata tuatoru anō o te marautanga.</p> <p> <b>Ka whakaatu ia i tana mōhio ki:</b></p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• te pānui wawe i ngā kupu</li> </ul>	<p>Pānuihia ā-wahatia mai ngā kōrero mai i te wharangi 8 ki te mutunga. E hiahia ana ahau ki te whakarongo ki te rere o te kupu i a koe e pānui ana.</p>	<p>Ka pānui wawe mai te ākonga i ngā kupu. Kei te pai tonu mēnā ka wehewehe ia i ētahi o ngā kupu hou, engari ko te painga atu mēnā ka pānui anō ia i aua kupu hei kupu kotahi. Kei te tika tana mita i a ia e pānui ana.</p>
	<ul style="list-style-type: none"> <li>• ētahi āhuatanga reo me te pānga o ēnei ki te momo tuhinga, ki te kaupapa, ki te kaipānui rānei</li> </ul>	<p>He aha ētahi rerenga kōrero e tino whakaatu ana ko te kaupapa o te tuhinga, ko te hangarua?</p>	<p>Ka hoki papa konumohe mai. Ka hangaia anō he mea konumohe. Ka hoki whakapuru mata kōata mai. Ka hoki hangarua mai hei pounamu kākāriki, hei pounamu kōataata, hei pounamu parauri.</p>
	<ul style="list-style-type: none"> <li>• ngā tohutuhi hei whakapai ake i te wehewehehenga o ngā whakaaro, i te piki me te heke o te reo, tae atu ki te mārama o te kōrero.</li> </ul>	<p>Hei aha ngā tongi tāruarua [...] kei te whārangī 2?</p>	<p>Kia mōhiotia ai he kōrero anō kei te whai mai.</p>
Ka tātari, ka whakamahi anō te ākonga i ētahi rautaki pānui e mārama ai ia ki ngā tuhinga kei waenga o te taumata Pīngao (KPe), kei te taumata tuatoru anō o te marautanga.			
Rautaki Reo	<p> <b>I a ia e pānui ana:</b></p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• ka whakahāngai ia i tōna mōhio ki te kaupapa me te horopaki, me ūna wheako ki te ao, kia mārama ai ngā pārongo hou</li> </ul>	<p>He aha ngā mahi hangarua ki tō kura, ki tō kāinga, ki tō hapori? He pēhea te āhua o taua hangarua?</p>	<p>He ipu mō ngā para kai kei te kura – hei whāngai i te poaka. He pouaka mō ngā taonga hangarua kei te kāinga. Tae mai ai tētahi waka ia wiki ki te tiki. Ko ngā pēke kirihou mai i te hokomaha hei hari hoki i aku kai ki te kura.</p>
	<ul style="list-style-type: none"> <li>• ka aro atu ia ki ngā tīwhiri o roto i ngā tānga whakaahua</li> </ul>	<p>Ko ēhea ngā whakaahua e tohu ana i te otinga, i ngā hua rānei o te mahi hangarua?</p>	<p>Whārangī 10, 13, me te 15.</p>
	<ul style="list-style-type: none"> <li>• ka tātari i te hanganga o te kupu hou, o te rerenga hou rānei hei hīkaro i te tikanga, ka titiro ai ki te papakupu hei whakaū i tāna i whakapae ai</li> </ul>	<p>He aha ngā kupu hou ki a koe? Whakamāramahia mai ētahi o aua kupu.</p>	<p>Paepae parahanga, kōrere, pēre, whakapuru mata kōata, konumohe, pounamu kōataata, tohitū. Konumohe – he momo maitai. Ka hangaia ngā kēne inu ki te konumohe. Pounamu kōataata – he pounamu kāore he kara.</p>
<ul style="list-style-type: none"> <li>• ka tātari i te hāngai, i te whai kiko o ngā rautaki mai i tana puna rautaki pānui.</li> </ul>			
<p> </p>			
<ul style="list-style-type: none"> <li>• Te wetewete i te kupu – kai/wehe, kiri/hinu, hanga/rua</li> <li>• Te kimi āwhina mai i ngā pikitia mō ēnei kupu: kōrere, whā pere, paepae tino nui, whakapuru mata kōata, pounamu kōataata.</li> </ul>			



# WHANAKETANGA 3: TAHA PĀNUI (ā-Tā)

## **Ngā mahi aromatawai mō te tau 20\_\_**

3



# WHANAKETANGA 3: TAHA TUHITUHI (ā-Tā)

E hāngai ana ki te ākonga kua tutuki i a ia te **Taumata 3** o Te Marautanga o Aotearoa me te mahi ko ia anake.

Te Tino Wāhanga Reo	Ngā Whāinga
Āheinga Reo	Ka mārama te ākonga ki ētahi pūtake tuhituhi me ētahi momo tuhinga, ā, ka tutuki i a ia āna ake pūtake tuhituhi, ētahi pūtake ake a te Māori, me ngā pūtake i te taumata tuatoru o te marautanga.
Puna Reo	Ka mārama atu, ka whakamahi anō te ākonga i ngā āhuatanga reo me ngā whakatakoto i roto i āna tuhituhi i te taumata tuatoru o te marautanga.
Rautaki Reo	Ka mārama atu, ka whakamahi anō te ākonga i ngā rautaki āhua huhua nei kua tohua i te taumata tuatoru o te marautanga, hei whakaputa i ōna whakaaro i roto i āna tuhinga.

# WHANAKETANGA 3: TAHĀ TUHITUHI (ā-Tā)

## HE TAUIRA AROMATAWAI

### He Taniwha kei Taku Kāpata (Paki Whakangahau)

#### Te Horopaki Ako mō “He Taniwha kei Taku Kāpata”

Ko te kaupapa ako, ko te aro ki ngā kaituhi tuhinga auaha, kātahi ka tahuri ngā ākonga ki te tuhi i ā rātou ake tuhinga auaha. Ko te pūtake tuhituhi, ko te whakangahau i te kaipānui. Nā te kaituhi i kōwhiri te kaupapa, arā, ko te taniwha e huna ana i te kāpata, i runga anō i ūna wheako whaiaro me ūna whakaaro pohewa hoki. Ko te hunga pānui, ko ūna hoa. Kua whakaaturia te tuhinga hukihuki, ngā mahi whakarite ki te tuhituhi me te tuhinga i whakatikaina, i whakaputaina hoki.

He paki whakangahau tēnei tuhinga e whakaatu ana i:

- tētahi kaupapa hei whakangahau i tētahi atu;
- te tapanga hei tautohu i te kaupapa o te paki;
- te whakatakinga hei whakataki i te horopaki;
- te raupapatanga mahi – ko te piki haere o te raruraru ki tōna teiteitanga;
- te whakataunga – i pēhea te whakataunga o te raruraru.

### Tā te ākonga tuhinga whakamārama

Kua tuhia te tapanga hei tautohu i te kaupapa o te paki.

Mataku ana a Ngapo i a ia e tākoto ana i tōna moenga.

Ka tīmata te paki ki te horopaki – kua mārama te kaipānui ko Ngapo tētahi kiripuaki matua, ā, kua tuhia tētahi rerenga tuhituhi e tohu ana i tētahi tūāhuatanga o te mahi kei te haere, arā, ka mataku a Ngapo i waenganui pō.

Ātahipō ka ahu mai ngā oro tauhou ...

Kei te piki haere te raru.

Ka rangona kau ake te mataku o te kiripuaki, mā te kupu “Aue!”

Kua whakawhānuitia te kupu hei whakaatu i te mataku o te kiripuaki – Tu ... tu ... tu ... tūturu.

Ka kii a Māmā, “Kāore he taniwha tuturu i roto i tēnei do ...”

Te whakataunga – kua tau te raruraru.

He Taniwha kei Taku Kāpata  
Mataku ana a Ngapo i a ia e  
tētahi kaupapa hei whakangahau i tētahi atu.  
Te tapanga hei tautohu i te kaupapa o te paki;  
Te whakatakinga hei whakataki i te horopaki;  
Te raupapatanga mahi – ko te piki haere o te raruraru ki  
tōna teiteitanga;  
Te whakataunga – i pēhea te whakataunga o te raruraru.

I rongo a Ngapo ki ngā oro tauhou, ka karanga atu a Ngapo, “Māmā, Māmā, haere mai, he oro tauhou kei te ahu mai i taku kāpata”.

Kua tīmata te raru.

Kua whakamahia ngā tohu kōrero mō ngā kōrero a ngā kiripuaki.

Ka tika te whakamahi i te reo tautahi mō te kōrero a te kiripuaki ki a ia anō.

ave, kei whea ēra ika i waihotia e au

Kua piki ake te raru, kua pātai anō te kiripuaki ki a ia anō.

He tika te whakatakoranga o te rerenga tuhi matatini me te whakamahi i te reo hāngū.

Kāore i te tino tika te whakamahi i te kupu “ohorere”, heoi, kua mōhio te kaipānui he take nui kei te haere.

#### He Rauemi Tautoko

*He Tuhinga Whakangahau. He Manu Tuhituhi. Aronui Ltd (2008), whārangī 10–20 me 94–98.*

*Hei Korowai Tuatahi mō te Marautanga Reo Māori:*

*Te whakamahai i te marau reo Māori. Te Tāhuhu o te Mātauranga (2008), whārangī 54–56.*

# WHANAKETANGA 3: TAHU TUHITUHI (ā-Tā)

	He paetohu	Hei aronga mā te pouako	Te taunakitanga
Āheinga Reo	Ka mārama te ākonga ki ētahi pūtake tuhituhi me ētahi momo tuhinga, ā, ka tutuki i a ia āna ake pūtake tuhituhi, ētahi pūtake ake a te Māori, me ngā pūtake i te taumata tuatoru o te marautanga.		
Puna Reo	<b>Ina tuhi ia:</b> <ul style="list-style-type: none"> <li>ka hanga tuhinga ia e pā ana ki tētahi kaupapa mā te hunga pānui kua tautohua</li> <li>ka mārama, ka arorau te whakaputa i ngā whakaaro, ā, ka hāngai ngā whakaaro me ngā pārongo ki te kaupapa.</li> </ul>	<p>Kua tuhia he paki whakangahau mō tētahi kaupapa kua whakaarohia e te kaituhi hei pānuitanga mā te akomanga.</p> <p>Kua mārama te kaituhi ki te whakaraupapa tika i ngā mahi e hāngai ana ki tana paki whakangahau.</p>	<p>Tirohia te tuhinga.</p> <p><i>Mataku ana a ... Ātahipō ka ahu mai ... Ka oho a Ngapo</i>  <i>Kua tae ki te wā ... Kāore he taniwha tuturu ...</i></p>
	Ka mārama atu, ka whakamahi anō te ākonga i ngā āhuatanga reo me ngā whakatakoto i roto i āna tuhituhi i te taumata tuatoru o te marautanga.		
	<b>Ka whakaatu ia i tana mōhio ki:</b> <ul style="list-style-type: none"> <li>ngā kupu maha e whakaatu ana i ūna kare ā-roto me ūna whakaaro, me ētahi kupu e tino hāngai ana ki āna kaupapa tuhituhi</li> <li>te whakamahi i te piko, i ngā tohu kōrero, me ngā tohumatā</li> <li>te tātaki tika i te nuinga o ngā kupu e tuhia ana e ia me te whakamahi tika i te tohutō</li> <li>ngā momo tīmatanga rerenga maha me te whakaraupapa tuhinga ki te kōwae</li> <li>ētahi āhuatanga reo e hāngai ana ki te pūtake tuhituhi pērā i te whakahau kupu mahi hāngū (tohutohu), me ētahi āhuatanga reo hei whakanikoniko i te whakaaro pērā i te reo whakaahua, te tāruarua, me te huarite (whiti/ruri whakangahau).</li> </ul>	<p>He kaha nō te kaituhi ki te whakaatu i ūna kare ā-roto.</p> <p>Kua whakamahia he whiringa kupu e tino hāngai ana ki te kaupapa.</p> <p>Kua whakamahia e te kaituhi te piko hei whakawehe i ngā wāhanga matua o te rerenga tuhituhi.</p> <p>Kua whakamahia e te kaituhi ngā tohu kōrero hei whakaatu i ana kupu kōrero.</p> <p>He kaha nō te kaituhi ki te tātaki tika i te nuinga o ngā kupu me te whakamahi tika i te tohutō.</p> <p>Kua whakamahia e ia ngā momo tīmatanga rerenga maha, ā, kua whakaraupapatia ana whakaaro ki ngā kōwae.</p> <p>Kua tuhia e ia ētahi tauira o ngā āhuatanga reo e hāngai ana ki te paki whakangahau, me ētahi whakarāwai reo anō hoki.</p>	<p><i>Mataku ana a Ngapo ... "Aue!" ...</i></p> <p>Hei tauira:  <i>mataku ana ... oro tauhou ... kei te ahu mai i taku kāpata ... he moepapa noa iho ... tino ohorere ... he mataku koe ki ngā taniwha</i></p> <p><i>I rongo a Ngapo ki ngā oro tauhou, ka karanga atu a Ngapo, "Māmā, Māmā, haere mai, he oro tauhou kei te ahu mai i taku kāpata."</i></p> <p>Hei tauira, kei te tika te tohutō i ēnei kupu:  <i>ngā, kōrero, tōna, tēnei, anō, wā, Māmā, kē, tūturu, pōturi</i></p> <p>Kāhore ia i whakamahi i te tohutō ki ēnei kupu: <i>kōhimuhimu, Ātahipō</i></p> <p>Tirohia te tauira:  <i>I rongo a ...</i>  <i>I haere atu ...</i>  <i>Ātahipō ...</i>  <i>Ka haere atu ...</i>  <i>Ka oho a ...</i>  <i>Ka hoki mai ...</i>  <i>Ka tūwhera pōturi ...</i>  <i>Ka haere mai ...</i></p> <p>Hei tauira:  <ul style="list-style-type: none"> <li>Reo taki: "Mataku ana ...", "Kua tae ki te wā ..."</li> <li>Kupu āhua: <i>ohorere māharahara</i></li> <li>Whakawhitī kōrero: "Ko wai koe?" "Ko Māmā."</li> <li>Te reo whakaahua: <i>Ka tūwhera pōturi ...</i></li> </ul> </p>

# WHANAKETANGA 3: TAHĀ TUHITUHI (ā-Tā)

He paetohu	Hei aronga mā te pouako	Te taunakitanga
<p>Ka mārama atu, ka whakamahi anō te ākonga i ngā rautaki āhua huhua nei kua tohua i te taumata tuatoru o te marautanga hei whakaputa i ūna whakaaro i roto i āna tuhinga.</p>		
<p> <b>I a ia e tuhi ana:</b>      • ka rapu, ka kohi, ka arotake ia i ngā rauemi hei tautohu i ngā pārongo me ngā whakaaro e hiahia ana, ka whakaraupapa hoki i ngā pārongo me ngā whakaaro ki tētahi mahere e hāngai ana ki te anga o te momo tuhinga</p>	<p>Kua whakamahia e ia tētahi mahere ripo hei whakaraupapa i ngā mahi.</p>	<p>Tirohia te mahere ripo.</p>
<h3>Te Anga o te Paki Whakangahau</h3> <div style="display: flex; justify-content: space-around; align-items: flex-start;"> <div style="border: 1px solid black; padding: 10px; width: 45%;"> <p><b>Te Tapanga:</b> <i>Te tanintha kei taku kāpata</i></p> <p><b>Te Mahi:</b> <i>Ka oho mai a Ngapo me tana pōhēhē he tanintha kei tana kāpata. Ka waiho a ia i ētahi ika hei kai mā te tanintha - kia kite, mēnā, he tanintha kei te kāpata.</i></p> <p><b>Te Whakataunga</b> I pēhea te mahi i tau ai? <i>Ka tangohia te tanintha i tōna ūpoko, ko te māmā kē o Ngapo.</i></p> </div> <div style="border: 1px solid black; padding: 10px; width: 45%;"> <p><b>Te Whakatakinga</b></p> <ol style="list-style-type: none"> <li>1. Ko wai ngā kiripuaki? <i>Ngapo Te tanintha Māmā</i></li> <li>2. He pēhea te āhua o te wāhi? <i>Te moemanga, te whare o Ngapo</i> Tuhia tētahi rerenga tuhituhi e tohu ana i tētahi tūahuatanga o te mahi kei te haere. <i>Ka oho mataku mai a Ngapo me tana pōhēhē he tanintha kei tana kāpata.</i></li> </ol> <p><b>Te Raupapatanga Mahi</b></p> <ol style="list-style-type: none"> <li>1. I pēhea te mahi i timata ai? <i>I oho mataku mai a Ngapo me tana pōhēhē he tanintha tātum kei tana kāpata</i></li> <li>2. I pēhea te mahi i tipu haere ai ki tōna teiteitanga? <i>I waiho a Ngapo i ētahi ika hei kai mā te tanintha i pau ngā ika; i kōrero a ia ki a ia anō me te whakatūpato.</i></li> <li>3. He aha tōna teiteitanga? <i>I āta tūnhera te kuaha o te kāpata e Ngapo, ka ohoreve i te kitenga i te tanintha.</i></li> </ol> </div> </div>		
<p>• ka arohaehae i ngā tuhinga kia hāngai te āhua o ngā tuhituhi, te momo tuhinga, me te momo reo ki te hunga pānui, kia ea ai hoki te pūtake o te tuhinga.</p>	<p>Kua whāia e ia te ara tuhituhi hei tuhituhi i tāna paki whakangahau.</p>	

# WHANAKETANGA 3: TAHĀ TUHITUHI (ā-Tā)

## Tā te ākonga tuhinga whakaputa

### He taniwha kei taku kāpata

Mataku ana a Ngapo i a ia e takoto ana i tōna moenga. I rongo a Ngapo i ngā oro tauhou, ka karanga atu a Ngapo, "Māmā, Māmā, haere mai, he oro tauhou kei te ahu mai i taku kāpata." I haere atu tōna Māmā me tōna tuakana a Ngarangi i kii atu a Ngarangi ki a ia, "kaua e māharahara, he moepapa noa iho." Ātahipō ka ahu mai ngā oro tauhou mai i raro i tōna moenga.

Ka haere atu a Ngapo ki te kīhini ki te tiki he inu wai māna. I tikina hoki ia i tētahi ipu kua kii mā te ika. Kei te mōhio a Ngapo he taniwha ki roto i tana kāpata nō te mea i waiho a Ngapo i tērā ipu ika ki te taha o te kāpata. "Ina ka whakapaua ngā ika nei ka mōhio ahau mēnā he taniwha" te kōhimuhimu atu a Ngapo ki a ia anō.

Ka oho a Ngapo me tana mea atu, "Auē, kei whea ērā ika i waihotia e au. Ka hoki mai ūna mahara. I kōrero ngāwari ia ki a ia anō, "Ina ka ngaro haere ēnei ika ka mōhio ahau mēnā he taniwha kei taku kāpata." I tēnei wā kei te tino ohorere a Ngapo. "Kua tae ki te wā kitea mēnā he tūturu te taniwha kei tāna kāpata," te kōrero a Ngapo ki a ia anō.

Ka tuwhera pōturi a Ngapo i te tatau. "Auē!" te kii a Ngapo. "He taniwha tu...tu...tu...tūturu." Ka pātai atu a Ngapo ki te taniwha, "Ko wai koe?" A kōrero atu te taniwha, "Ko Māmā." Ka unuhia e te taniwha tōna māhunga engari ehara te taniwha i tētahi taniwha, ko Māmā kē.

Ka kii a Māmā, "Kāore he taniwha tūturu i roto i tēnei ao, i whakamātau noa iho au kia kite mēnā he mataku koe ki ngā taniwha."

3  
»

### He Rauemi Tautoko

*He Tuhinga Whakangahau. He Manu Tuhituhi. Aronui Ltd (2008), whārangī 10–20 me 94–96.*

*Ka Rere te Manu ki te Ao Tuhituhi. He Manu Tuhituhi. Aronui Ltd (2008), whārangī 30–31 me 161–173.*

*Hei Korowai Tuatahi mō te Marautanga Reo Māori: Te whakamahi i te marau reo Māori, Te Tāhuhu o te Mātauranga (2008), whārangī 54–56.*



## WHANAKETANGA 3: TAHA TUHITUHI (ā-Tā)

## **Ngā mahi aromatawai mō te tau 20\_\_**



## WHANAKETANGA 4: TAHA KŌRERO (ā-Waha)

E hāngai ana ki te ākonga kua tutuki i a ia te **Taumata 4** o *Te Marautanga o Aotearoa* me te mahi ko ia anake.

Te Tino Wāhanga Reo	Ngā Whāinga
Āheinga Reo	Ka whakataurite te ākonga i ngā pūtake me ngā horopaki maha o ngā kōrero ā-waha, ā, ka tutuki i a ia ngā pūtake o te kōrero, ētahi pūtake ake a te Māori, me ngā pīkaunga kōrero i te taumata tuawhā o te marautanga.
Puna Reo	Ka whakamahi, ka whakataurite anō te ākonga i ngā āhuatanga reo e tutuki ai ngā pīkaunga kōrero i te taumata tuawhā o te marautanga.
Rautaki Reo	Ka whakamahi, ka whakataurite anō te ākonga i ngā rautaki e mārama ai ia ki tāna e rongo ana, e mārama anō ai ētahi atu ki ōna whakaaro.

# WHANAKETANGA 4: TAHA KŌRERO (ā-Waha)

## HE TAUIRA AROMATAWAI

### He Whakataurite

#### Te Horopaki Ako – He Kōwhiringa,

#### He Whakatau

E rua ngā tauira aromatawai. Mō ngā mahi e rua, ka mahi ā-rōpū ngā ākonga, kia 4–6 ngā ākonga ki ia rōpū. Ko te whāinga matua o ngā mahi, kia puta ake he whakatau mā roto anō i te whakawhitiwhiti whakaaro noa, kaua mā te pōti. Kia whakaetai rā anō e te rōpū tā rātou whakatau, ka matapakia tahitia ki ērā atu rōpū.

#### Tauira 1

Ko te tauira tuatahi, ka tāpaea he raruraru, ko tā rātou he kimi i te rongoā tino pai ki taua raruraru<sup>1</sup>. Kia kotahi anake te rongoā e kōwhiria.

#### Ngā tohutohu

Ko koe te kāpene o te tīma poiwhana o tō kura. Kei te whakataetae tō tīma ki ētahi atu kura. I toa koutou i te whakataetae nei i tērā tau. Tērā tonu pea ka toa anō koutou i tēnei tau.

Ko tētahi o ngā ture o te whakataetae, kia uru tahi ngā tama me ngā kōtiro ki te tīma. I a koutou ka eke ki te papa tākaro, ka kite koe he taitama katoa ngā kaitākaro o tērā tīma. Ka mutu, nō te kura tuarua katoa pea. Koinei te tauwhāinga whakamutunga o te whakataetae, kua rārangi mai ngā kaitautoko i ngā taha o te papa tākaro. Kua tata tangi te korowhio a te kaiwawao hei tīmata i te tākaro. Ko koe te kāpene, kei a koe te tikanga mō tō tīma. He aha rā te mahi tika māu?

#### Tauira 2

Ko te mahi tuarua, ka whakaraupapa, ka kōwhiri ngā ākonga i ētahi taputapu i runga i te whaitake o tēnā taputapu, o tēnā taputapu<sup>2</sup>.

#### Ngā tohutohu

Kei te ngahere koutou e ngaro ana. Kua pō, ā, kua ngaua koutou e te makariri. Kua whara tētahi o koutou. Te āhua nei, kua whati tōna waewae – kua kore e taea e ia te hīkoi. He taputapu ā koutou i roto i ā koutou pēke tuarā. Matapakia tā koutou i whakatau ai ki ērā atu rōpū.

#### Ngā taputapu

he pēke moe	he mahere o te takiwā
he reo irirangi (mō te whakarongo noa)	he kōhua kai
he naihi koi	ngā kēne kai e toru
he pouaka māti	he taura e 3 mita te roa
he rama	he pukapuka pakiwaitara

<sup>1</sup> Speaking to Learn Ideas, Problem Solving wh. 57, ISP Nation, 1990 LANGUAGE TEACHING TECHNIQUES, Occasional Publication No. 2, Victoria University of Wellington.

<sup>2</sup> Speaking to develop the speaking skill, Ranking wh. 54, ISP Nation, 1990 LANGUAGE TEACHING TECHNIQUES, Occasional Publication No. 2, Victoria University of Wellington.

# WHANAKETANGA 4: TAHA KŌRERO (ā-Waha)

	He paetohu	Ko tā te pouako	Hei aronga mā te pouako
Āheinga Reo	<p>Ka whakataurite te ākonga i ngā pūtake me ngā horopaki maha o ngā kōrero ā-waha, ā, ka tutuki i a ia ngā pūtake o te kōrero, ētahi pūtake ake a te Māori, me ngā pīkaunga kōrero i te taumata tuawhā o te marautanga.</p> <p><b>Ina whakarongo ia:</b></p> <ul style="list-style-type: none"> <li>ka mārama te ākonga ki te takune o te kaikōrero</li> <li>ka tautohua, ka whakaaroarotia e ia ngā āhuatanga o te kōrero e tohua ana i te whāinga a te kaikōrero</li> <li>ka tautohua e ia te pānga o tētahi kaupapa ki tētahi atu o roto i tāna i rongo ai.</li> </ul>	<p><i>He aha, ki a koe, te tikanga o tana kōrero?</i></p> <p><i>He aha ō whakaaro ki tāna i kī ai? E whakaae ana koe, kāore rānei? He aha ai, he aha rānei i kore ai?</i></p> <p><i>He whakaaro, he tirohanga anō kua puta mō te kaupapa nei? He aha katoa ngā take, ngā āhuatanga, ngā kōrero rānei e tautoko ana i taua whakaaro?</i></p>	<p>I whakamāramatia mai ūna whakaaro?</p> <p>I whakaputa whakaaro te ākonga mō te kōrero?</p> <p>Kua kite ia i te hāngai o tētahi kōrero ki tētahi atu?</p>
Puna Reo	<p><b>Ina kōrero ia:</b></p> <ul style="list-style-type: none"> <li>ka māia tana whakawhititwhakaaro i runga i te mārama ki te kaupapa me te hunga whakarongo</li> <li>ka āta whakamārama ia i ūna wheako me ūna whakaaro ki ngā kaupapa i ngā horopaki ako me ngā horopaki ngahau</li> <li>ka māia tana whakapuaki i ngā momo kōrero Māori taketake ake e mōhio ana ia, pērā i te mihi, i te pepeha, i te karakia, i te waiata.</li> </ul>	<p><i>Tēnā, whakamāramatia mai ū whakaaro mō [te tīma poiwhana; tēnei raruraru...].</i></p> <p><i>Tēnā koa, homai he tauira hei tautoko i tō whakaaro.</i></p> <p><i>Ka pēhea tō whakamihī i te tangata me ūna whakaaro? Ka pēhea mehemea kāore koe i te whakaae ki tāna i kī ai?</i></p>	<p>He pēhea nei te pai o te parahau a te ākonga i ūna huatau, i ūna whakaaro?</p> <p>He pēhea nei te mārama o te whakapuaki a te ākonga i ūna whakaaro? Kua hoatu he tauira whai kiko?</p> <p>Kua mau i te ākonga ngā āhuatanga o te reo mihi i ūna hoa kōrero, ahakoa kāore pea ia e whakaae ana ki ū rātou whakaaro?</p>
	<p>Ka whakamahi, ka whakataurite anō te ākonga i ngā āhuatanga reo e tutuki ai ngā pīkaunga kōrero i te taumata tuawhā o te marautanga.</p> <p><b>Ka whakaatu ia i tana mōhio ki:</b></p> <p><b>Kei te puta i a ia ētahi kīwaha e hāngai ana, pērā i te "Kei konā au", i te "Koia pū", i te "Engari mō tēnā"?</b></p> <p><b>Kei te puta ake ētahi kupuhono pērā i te "nō reira", i te "nā, i runga i tērā", i te "ahakoa tērā", i a ia e parahau ana i tētahi whakaaro?</b></p> <p><b>Kei te puta ake i te ākonga ētahi rerenga pērā i te "Nā, ki a au nei", i te "Ki ūku nei whakaaro", i te "Heoi anō", i a ia e tāpae whakaaro ana?</b></p>		

# WHANAKETANGA 4: TAHA KŌRERO (ā-Waha)

	He paetohu	Ko tā te pouako	Hei aronga mā te pouako
Rautaki Reo	<p>Ka whakamahi, ka whakataurite anō te ākonga i ngā rautaki e mārama ai ia ki tāna e rongo ana, e mārama anō ai ētahi atu ki ūna whakaaro.</p> <p><b>I a ia e whakarongo ana, kōrero ana:</b></p> <ul style="list-style-type: none"> <li>ka patapatai ia kia kitea mai ai tāna i pīrangai ai</li> <li>ka whakamahia tōna mōhiotanga ā-reo, ā-ahurea hoki kia whai māramatanga ai ia i ngā kōrero āhua roa tonu</li> <li>ka āta whakamahia ngā āhuatanga reo ā-waha e mōhio ana ia kia mau tonu ai te aro mai a te hunga whakarongo.</li> </ul>	<p><i>He aha tētahi anō pātai ka taea te tuku atu?</i></p> <p><i>He whakaaro, he tirohanga anō tāu mō te kaupapa? A tēnā, kōrerotia mai.</i></p> <p><i>Ki te kore te hunga whakarongo e aro mai ki a koe, me aha koe?</i></p>	<p>Kei te arotakea e te ākonga tāna e rongo ana? Ka hanga pātai anō ia kia tutuki ai tāna e whai ana?</p> <p>I whakamāramatia he wheako whaiaro e hāngai ana ki te kaupapa?</p> <p>I kimi ara anō ia hei whakapuaki i ūna whakaaro?</p> <p>Ka tāruatia, ka whakarāpopototia rānei te kōrero e pai ake ai te whai mai a te hunga whakarongo?</p> <p>He pēhea te whakarerekē a te ākonga i te hau, i te tere, i te piki, me te heke o tōna reo?</p>

## Ētahi Atu Tauira Aromatawai: He Whakataurite

Ko tā te ākonga:

- he whakahaere uiuinga, me te whakatakoto pūrongo ā-waha. Hei tauira, ka uiua he kaumātua ki ūna mahara ki te wā e tamariki ana ia, he pouako rānei mō ngā take i kōwhiria ai te whakaako hei aramahi mōna.
- he kimi mai (i ngā kōrero ā-waha, ā-tuhi rānei) i te maha atu o ngā whakaaro whaiaro ki tētahi kaupapa, kātahi ka tuhi i ngā whakaaro matua, ka whakahoki kōrero ai ki te akomanga/rōpū, me te whakapuaki i ūna ake mahara ki aua ariā i takoto.
- he whakaoti i tētahi mahi e hangaia anō ai, e tākina anō ai he paki, he aha atu rānei i hopukina e te taringa (Toroa <<http://esolonline.tki.org.nz/ESOL-Online/>> Rapua: Dictogloss).

- i a ia e mātaki ana i te kōpae ataata, i te rīpene ataata rānei, he whakaahua i ngā hononga i waenga i te rotarota, i te kori o te tinana me tēnei mea te tikanga.
- he whakataurite i ngā āhuatanga e ūrite ana, e rerekē ana, i ētahi tāpaenga pārongo e rua, i ētahi kōrero e rua rānei (he mea whakatakoto ā-waha, ā-tuhi, ā-whakaahua rānei?)

## Ngā mahi aromatawai mō te tau 20\_\_

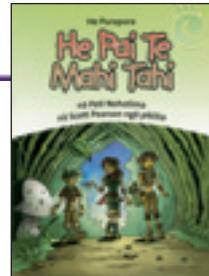


## WHANAKETANGA 4: TAHA PĀNUI (ā-Tā)

E hāngai ana ki te ākonga kua tutuki i a ia te **Taumata 4** o Te Marautanga o Aotearoa me te mahi ko ia anake.

Te Tino Wāhanga Reo	Ngā Whāinga
Āheinga Reo	Ka mārama atu, ka whakataurite anō te ākonga i ngā pūtake o ngā tuhinga kei te mutunga o te taumata Pīngao (KPo), kei te taumata tuawhā anō o te marautanga.
Puna Reo	Ka mārama atu, ka whakataurite anō te ākonga i ngā āhuatanga reo me ngā whakatakoto i roto i ngā tuhinga kei te mutunga o te taumata Pīngao (KPo), kei te taumata tuawhā anō o te marautanga.
Rautaki Reo	Ka whakamahi, ka whakataurite anō te ākonga i ngā rautaki pānui e mārama ai ngā tuhinga kei te mutunga o te taumata Pīngao (KPo), kei te taumata tuawhā anō o te marautanga.

# WHANAKETANGA 4: TAHĀ PĀNUI (ā-Tā)



## HE TAUIRA AROMATAWAI

### Tauira 1: He Pai Te Mahi Tahi KPo (Tuhinga Pohewa)

He paetohu	Ko tā te pouako	Ko tā te ākonga whakautu
<p>Ka mārama atu, ka whakataurite anō te ākonga i ngā pūtake o ngā tuhinga kei te mutunga o te taumata Pīngao (KPo), kei te taumata tuawhā anō o te marautanga.</p> <p><b>Ina pānui ia:</b></p> <ul style="list-style-type: none"> <li>ka whakarāpopotongia e ia ngā whakaaro matua o ngā tuhinga pohewa me ngā pārongo matua o ngā tuhinga pono, ka tautohua ngā taunakitanga e tautoko ana</li> </ul>	<p><i>Tirohia ngā pikitia kei ngā whārangi 5 ki te 11. Kōrerohia ki īake kupu he whakarāpopototanga e whakaatu ana i ngā kaupapa matua o te pukapuka nei, arā, "He pai te mahi tahi, kia tūpato hoki i te tauhou."</i></p> <p><i>Whakamahia ngā kupu "mahi tahi", "noho tahi", "haere tahi" rānei ki tō whakarāpopototanga.</i></p>	<p>Whārangi 5: <i>He kōrero whakatūpato tā Māmā kia noho tahi, kia kaua e tata atu ki a Niho Tetē i te wā e kato ana rātou i ngā pikopiko i te ngahere.</i></p> <p>Whārangi 6: <i>Ka whakamaumaharatia a Kamakama e Wareware rāua ko Tōmuri ki te kōrero whakatūpato a Māmā, kia haere tahi rātou.</i></p> <p>Whārangi 7: <i>Kei te haere whakamua a Kamakama, kāore ia i te tatari kia haere tahi ai rātou.</i></p> <p>Whārangi 8: <i>Ka whakatā a Kamakama me te tatari ki ūna tēina, ā, kāore ia e kite ana i a Niho Tetē e noho ana ki runga te rākau.</i></p> <p>Whārangi 9: <i>Ko tōna waimarie, ka tae atu ūna tēina i mua tata mai i te huhutingia o ūna parirau e Niho Tetē, me te whakatūpato i ia.</i></p> <p>Whārangi 10: <i>Ka patua a Niho Tetē e rātou.</i></p> <p>Whārangi 11: <i>Ka tino mārama te tokotoru ki te tikanga o ngā kupu a Māmā kia mahi tahi rātou.</i></p>
<ul style="list-style-type: none"> <li>ka tautohua, ka matapakitia te hanga me ngā āhuatanga o te tuhinga kia ea ai te pūtake a te kaituhi</li> </ul>	<p><i>Tautohua, matapakihia hoki ngā wāhangā o te tuhinga e whakaatu ana he hanganga pakī te tuhinga nei.</i></p>	<p>Te whakataki <i>Ka whakaaturia ngā kiripuaki [a Māmā, a Kamakama, a Tōmuri, a Wareware rātou ko Niho Tetē]. Ka whakamōhiotia kei whea [kei te wao o Rehutai].</i></p> <p>Te raupapa mahi <i>Ka haere atu te tokotoru ki te kato pikopiko. Ko te kōrero a Māmā, kia mahi tahi rātou, kia tūpato hoki ki a Niho Tetē.</i></p> <p>Te raru <i>Kāore rātou i haere tahi. Ka haere whakamua a Kamakama, ko ia anake. Ka whakararua e Niho Tetē.</i></p> <p>Te whakataunga o te raruraru <i>Ka tae atu ngā tēina o Kamakama. Ka mahi tahi rātou ki te whakaora i a ia.</i></p>
<ul style="list-style-type: none"> <li>ka matapakitia ūna whakaaro ki taua tuhinga, me ngā taunakitanga e tautoko ana.</li> </ul>	<p><i>Ko wai te kiripuaki e ngākaunui atu ana koe? He aha koe i ngākaunui ai ki a ia?</i></p>	<p>Ko Niho Tetē. Ko tōna āhua – he koi ūna taringa, he ūrite ūna niho ki ngā niho o te rāpeti. Ka kata ahau ki tōna hiahia ki te huhuti i ngā parirau o Kamakama. He nanakia ia.</p>

# WHANAKETANGA 4: TAHA PĀNUI (ā-Tā)

	He paetohu	Ko tā te pouako	Ko tā te ākonga whakautu
Puna Reo	<p>Ka mārama atu, ka whakataurite anō te ākonga i ngā āhuatanga reo me ngā whakatakoto i roto i ngā tuhinga kei te mutunga o te taumata Pīngao (KPo), kei te taumata tuawhā anō o te marautanga.</p> <p> <b>Ka whakaatu ia i tana mōhio ki:</b></p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• te pānui wawe i ngā kupu huhua noa</li> </ul>	<p><i>Me pānui kapokapo te tuhinga kia kite ai koe i ngā kupu hou e whai ake nei. Pānuitia ā-waha te rerenga kōrero kei reira aua kupu, ka whakamārama ai i te kiko o ia kupu. Tirohia ngā tīwhiria kei ngā kupu o mua, o muri, me te horopaki anō hoki.</i></p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• <i>pīoi</i></li> <li>• <i>māreherehe</i></li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• Whārangi 3, pīoi <i>Te nekehanga o te tinana o Tōmuri. He ūrite ki te raupō e pūhia ana e te hau.</i></li> <li>• Whārangi 10, māreherehe <i>He ūrite ki ngā kōrero a Tōmuri rāua ko Wareware. He kīwaha, e rite ana ki te "kaitoa".</i></li> </ul> <p><i>Whakamāramahia mai te tikanga o ngā kupu "ānō nei" (kei te whārangi 2 me te whārangi 3). Anei te tauira:</i> <i>"Mohimohi ana tōna kiri ānō nei ko te puāwai o te kōwhai."</i> <i>Whakamāramahia ki āu ake kupu, te tikanga o ngā kupu "ānō nei". He kōrero āwhina kei te whārangi 12.</i> <i>Waihangahia he kōrero mō Niho Tetē e whakamahi ana i ngā kupu whakarite "ānō nei".</i></p> <p><i>Kei te kōrero tētahi o ngā kiripuaki ki tētahi atu i roto i te tuhinga paki nei.</i> <i>Mahia mai te tuhinga hei whakaari, ā, ko te kōrero noa iho a ia kiripuaki hei kawe i te kaupapa.</i> <i>Āe rānei, kāore rānei kua ea ngā tohutohu – he aha tō whakapae?</i></p> <p><i>Ka mōhio te kaipānui ko tōna kiri he ūrite ki te maheni o te puāwai o te kōwhai.</i></p> <p><i>Hinuhinu ana ūna makawē ānō nei ko te kiri o te tuna.</i></p> <p><i>Ka mahia e ngā ākonga te paki nei hei whakaari.</i></p>

# WHANAKETANGA 4: TAHA PĀNUI (ā-Tā)

## Rautaki Reo

4

### He paetohu

### Ko tā te pouako

### Ko tā te ākonga whakautu

Ka whakamahi, ka whakataurite anō te ākonga i ngā rautaki pānui e mārama ai ngā tuhinga kei te mutunga o te taumata Pīngao (KPo), kei te taumata tuawhā anō o te marautanga.

#### I a ia e pānui ana:

- ka whakahia i a i ngā māramatanga mai i ngā pārongo mataaho, ka hīkaro i ngā māramatanga mai i ētahi pārongo matahuna i roto i te tuhinga
- ka tātari ia i te hanganga o te kupu hou, o te rerenga hou rānei, hei hīkaro i te tikanga, ka titiro ai ki ngā papakupu huhua hei whakaū i tāna i whakapae ai
- ka whakamahia e ia he rautaki mai i tana puna rautaki whānui, ka parahau ai i tana kōwhiringa.

*Homai tētahi tauira mai i te tuhinga o tētahi o ngā tūrehu ko tana āhua tonu e whakaata ana i tōna ingoa.*

*Ki oū whakaaro, nō wai te hē i raru ai ngā tūrehu?*

*Whakamāramahia te kupu "korotaha" (kei te whārangī 7) me te "hukehuke" (kei te whārangī 9).*

*Tirohia he papakupu kia kite ai koe mēnā i tika tō whakamāramatanga.*

*Ko Tōmuri – Nā tana āta hīkoi, kua tōmuri rāua ko Wareware; ko Kamakama kei mua e haere ana.*

*Nō Māmā. Nāna rātou i tohutohu kia haere ki te ngahere tiki pikopiko ai ahakoa tana mōhio ki tō rātou āhua, ā, noho ai a Niho Tetē ki te ngahere.*

- korotaha – te huringa o tōna kanohi ki tōna tuakana i runga i te whakaaro he kaha tōna wareware.
- hukehuke – he kupu anō mō te tere.

Ka kitea he whakamāramatanga i te papakupu.

Tuhia ngā kupu hei whakakō i ngā āputa, kia mau tonu ai te kaupapa o te tuhinga...

Hukehuke ana te (1) hebe \_\_\_\_\_ iho a Niho Tetē.

E tōhu tonu ana ki te (2) huhuti \_\_\_\_\_ i ngā parirau o Kamakama tae mai a Tōmuri rāua ko mōhio \_\_\_\_\_.

"Kamakama, Kamakama e oho, e oho" te (4) tōro \_\_\_\_\_ atu a te tokorua. Pūrere atu ana ngā tuākana ki te whakararua \_\_\_\_\_ i a Niho Tetē.

*mirimiri      whakararua      Wareware      heke      tōro      huhuti*

Tuhia he kupu e īrite ana ki ngā kupu kua tuhila i ngā āputa o runga.

- haere whakararo
- tango
- tō rāua teina
- Karanga
- Porau

Whakamāramahia mai he aha koe i mōhio ai ko tēhea te kupu tika hei kuhu atu ki ia āputa.

Ko te "heke" te kupu e tika ana kia noho ki mua i te "oho".

Kei te mōhio ahau he kupu mahi pe a ka whai i muri mai i te "ki te". Kāre e mārama ana te "tioro", te "whakararua" rānei. Nō reira ko te "huhuti" te kupu tika.

Wareware – ko ia te tūrehu tuatoru. Ko te "ko" e tohu ana he kupu ingoa te mea ka whai i muri mai. Ko te "Wareware" te kupu anake e tīmata ana i te pū matua.

I kite ahau i ngā tohu kōrero, nō reira ka kimi ahau i tētahi kupu kōrero.



## WHANAKETANGA 4: TAHA TUHITUHI (ā-Tā)

E hāngai ana ki te ākonga kua tutuki i a ia te **Taumata 4** o Te Marautanga o Aotearoa me te mahi ko ia anake.

Te Tino Wāhanga Reo	Ngā Whāinga
Āheinga Reo	Ka mārama te ākonga ki ngā pūtake me te īhua o ngā momo tuhinga īhua huhua nei, ā, ka tutuki i a ia āna ake pūtake tuhituhi, ētahi pūtake ake a te Māori, me ngā pūtake i te taumata tuawhā o te marautanga.
Puna Reo	Ka mārama atu, ka whakamahi anō te ākonga i ngā īhuatanga reo me ngā whakatakoto i roto i āna tuhituhi i te taumata tuawhā o te marautanga.
Rautaki Reo	Ka mārama atu, ka whakamahi anō te ākonga i ngā rautaki īhua huhua kua tohua i te taumata tuawhā o te marautanga, hei whakaputa i ōna whakaaro i roto i āna tuhinga.

# WHANAKETANGA 4: TAHU TUHITUHI (ā-Tā)

## HE TAUIRA AROMATAWAI

### Kāti te Tope Rākau Māori (Tautohe)

#### Te Horopaki Ako mō te “Kāti te Tope Rākau Māori”

Ko te kaupapa ako, ko te tiaki i ngā taonga Māori. Ko te te pūtake tuhituhi, ko te tuhi tautohe hei whakawhere i te kaipānui kia aukati i te tope rākau Māori. Nā te kaituhi tēnei kaupapa i kōwhiri i runga anō i tōna āwangawanga mō te itiiti haere o ngā rākau Māori e tū ana huri noa i tōna rohe.

Kua tohua e te kaituhi ētahi pātai hei ārahi i te whanaketanga o ūna whakaaro tautohe. Ko te hunga pānui, ko ūna hoa mahi.

He tuhinga tautohe tēnei e whakaatu ana i:

- tā te kaituhi tirohanga e pā ana ki te tope rākau māori;
- te whakataktoranga take;
- ngā tautehenga matua;
- tētahi whakarāpopotonga hei whakakapi i te tuhinga.

### Tā te ākonga mahi whakarite whakaaro

Ngā Rākau Māori!  
He aha te take kua whakatipu  
e te kura, te huarahi whakatipu  
rākau Māori?

Na ngā tamariki mōkupuna rātou  
ke ngā manuhiri tua rangi.

Kei hea ngā rākau ki te kura?

Kei te ngahere hei tapu mō  
rātou ngā tamariki mōkupuna.

He aha, ngā memo rākau kei  
te tipu?

Tihouka, totara, kowhai, Ramarama,  
me ētahi atu hoki.

He aha ngā rākau e whakatipu  
mō to rohe?

Te awhina i ngā tamariki  
mōkupuna hei tipu paki ai rātou.

He aha tētahi kōrero mō te  
whakatipuwhakatipu o ngā rākau  
Māori?

Xo Ohatia te totara e tiaki  
e manaaiki ana ia mātou  
ngā tamariki mōkupuna!

He aha te pātinga o ngā  
rākau ki a koe?

Te manaaiki te tiaki me te awhi,  
atu i a koe!

He aha tētahi take nei mō  
te Ao e pā ana ki te whakatipu  
rākau mōtuhake?

Hei oranga mō tātou te iwi Māori nei!

I tīpako e te kaituhi  
ēnei pātai e toru mō  
tōna kaupapa.

# WHANAKETANGA 4: TAHU TUHITUHI (ā-Tā)

## Tā te ākonga tuhinga whakaputa

Kua tuhia he tapanga e whakaatu ana i tana kaupapa.

Ko te rerenga tuatahi he whakaaro whānui mō ngā rākau o Aotearoa.

He tauira rerenga matatini ēnei.

He tauira reo raupapa ēnei.

He momo reo peha tēnei, arā, ko te ui makihoi. Ko te ui makihoi he momo pātai hei tohe i tētahi kaupapa. Kāore e tuhia he whakautu ki ētahi ui makihoi. Tirohia He Manu Tuhituhi, *He Kura Tuhituhi me He Manu Taketake*, whārangi 279.

Kua whakaturitea te tope i te rākau ki te tope i te tupuna.

### Kāti te Tope Rākau Māori

- Mai rānō ngā rākau Māori e tū rangatira ana ki Aotearoa. He kaupapa whakahirahira ki a au, ko ngā rākau Māori. He mea nui ngā rākau Māori ki a mātou te hapori o te kura kaupapa Māori o Tāmaki nui ā-rua. Ki a mātou nei me tiaki, me whakatipu rākau Māori, nā reira kāti te tope rākau Māori.

#### He aha ngā rākau e whakahirahira mō tō rohe?

Ko tētahi rākau Māori tino whakahirahira ki a mātou ko tērā rākau ronganui, ko Okatia tōna ingoa: Ko ia tētahi Tōtara nō te wao nui o Tāne, nāna te awa o Manawatū i waihanga kia tae atu ia ki Te Moana Tāpokopoko a Tāwhaki. Kare e kore he pakī kōrero kei ia rohe mō tētahi rākau ronganui.

#### He aha te painga o ngā rākau ki a koe?

He mea nui ngā rākau mō te whakaora i te whenua, me te whakaora hoki i te tangata, nā te mea, tuatahi, ko ngā rākau tērā e aukati i ngā mea kino kei te rangi, tuarua, ko ngā rākau tērā e whakamarumaru ana i a tātou i ngā hihi o Tama-nui-te-rā. I a au e pakupaku ana i whakataetae mātou ko aku teina ki te pikī ake i ngā rākau i ngā wā katoa, nā reira he tino wahī tākarō hoki mō mātou. Tērā pea ko te kaupapa tino hirahira mō ngā rākau, ko rātou ngā kainga mō ngā manu. Mei kore he rākau, kei hea ngā manu e noho ana, kei hea ngā manu e whai oranga ana. Nō tō tātou hononga ā-whakapapa ki ngā manu, kia kaua tātou e wareware i a rātou. Ka tapahi i ngā rākau, kua tapahi hoki te oranga ō a tātou tipua tūpuna. Kia kaua tātou e mahi pērā. He mea tūkino tēnā.

#### He aha ngā momo rākau kei te tipu?

Kei tō mātou nei kura he maha o ngā momo rākau Māori e tipu ana. Ko ngā momo rākau e tipu ana: ko te tōtara, ko te kahikatea, ko te tīkouka, ko te tītoki, ko te tarata, ko te akeake, ko te kōwhai, ko te mānuka, ko te rimu, ko te ramarama me te houhere. Ko te nuinga i tākohā mai e ngā manuhiri, e ngā whānau hoki. I ētahi wā ka haere mātou ki te tiki i ngā tipu mai i te ngahere tata ki a mātou, kātahi mātou ka whakatipu i te kura. He aha ai - ka whai oranga te hā o ngā tamariki mai i te hā o ngā rākau.

Nā reira ki ahau nei, kia mutu katoa te tope i ngā rākau Māori. Mai rānō he mea whakaora ngā rākau Māori i te whenua. I te tangata hoki. Kia tipu tonu hei oranga mō ngā whakatipuranga kei te heke mai.

Kua whakatakoto i tana tirohanga.

He rerenga matatini tēnei. Kei te rerenga matatini he ahotū, arā, he wāhanga matua ka pai noa tana tū hei rerenga motuhake, me tētahi/ētahi ahopiri, arā, he wāhanga e tautoko ana i te wāhanga matua. Hei tauira: Ko ia tētahi Tōtara nō te wao nui o Tāne [ahotū], nāna te awa o Manawatū i waihanga [ahopiri] kia tae atu ia ki Te Moana Tāpokopoko a Tāwhaki [ahopiri].

Kua whakamahi i te irarua hei whakataki i te rārangī ingoa o ngā momo rākau kei tōna kura.

He reo whakakapi hei whakataki i te whakakapinga.

He reo whakaputa whakaaro.

He whakaaro hōhonu hei whakakapi i te tuhinga.

# WHANAKETANGA 4: TAHU TUHITUHI (ā-Tā)

	He paetohu	Hei aronga mā te pouako	Te taunakitanga
Āheinga Reo	<p>Ka mārama te ākonga ki ngā pūtake me te āhua o ngā momo tuhinga āhua huhua nei, ā, ka tutuki i a ia āna ake pūtake tuhituhi, ētahi pūtake ake a te Māori, me ngā pūtake i te taumata tuawhā o te marautanga.</p> <p>► Ina tuhi ia:</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>ka tutuki i a ia ngā tuhinga whaihua mō ngā pūtake maha e hāngai ana ki te kaupapa, te horopaki, me te hunga pānui</li> <li>ka tino mārama tana whakatinana i ngā whakaaro me te whakaraupapa whakaaro, ā, ka tino hāngai ngā whakaaro ki te kaupapa.</li> </ul>	<p>Kua tuhia he tautohe hei whakawhere i te hunga pānui kia whakamutu i te tope i ngā rākau māori, hei pānuitanga mā ūna hoa mahi.</p> <p>Kua tino mārama te whakaputa i ngā whakaaro. Kua mārama hoki te whakaraupapa i ngā kōwae, ā, ka tino hāngai te tuhinga katoa ki tana kaupapa, kia aro mai ai te kaipānui ki tāna tirohanga mō ngā rākau.</p>	<p>Kua āta waihangatia ngā wāhanga e toru o te tautohe nei: te whakatakotoranga take, te tautohenga, me te whakakapinga.</p>
Puna Reo	<p>Ka mārama atu, ka whakamahi anō te ākonga i ngā āhuatanga reo me ngā whakatakoto i roto i āna tuhituhi i te taumata tuawhā o te marautanga.</p> <p>► Ka whakaatu ia i tana mōhio ki:</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>ngā kupu āhua huhua nei e hāngai ana ki āna kaupapa tuhituhi</li> <li>te whakamahi i te tohuwhai me te irarua</li> <li>ki te tātaki tika i ngā kupu me te whakamahi tika i te tohutō i roto i te tuhinga ka whakaputaina</li> <li>ngā momo rerenga matatini me te whakaraupapa tuhinga ki te kōwae piringa tahi</li> <li>ngā āhuatanga reo e hāngai ana ki te pūtake tuhituhi, pērā i te reo raupapa, te reo tūhono i te take me te pānga, te reo whakakapi mō te tuhituhi tautohe, me ētahi āhuatanga reo hei whakanikongo i te whakaaro, pērā i te huahuatau me te ui makihoi.</li> </ul>	<p>Kua whiria e te kaituhi ngā kupu e whakaatu ana i ūna whakaaro nui mō tēnei kaupapa.</p> <p>Kua whakamahia te tohuwhai hei whakataki i te whakamāramatanga o te pito tīmatanga o te rerenga.</p> <p>Kua whakamahia te irarua hei whakataki i te rārangī ingoa o ngā momo rākau kei tōna kura.</p> <p>Kua tika tana tātaki i te nuinga o ngā kupu, kei te tika hoki te nuinga o ngā tohutō.</p> <p>Kua tuhia ngā rerenga matatini hei whakaatu i ngā hononga i waenganui i ngā whakaaro.</p> <p>Kei te pai te piri tahi o ngā whakaaro i te kōwae tuatahi, me te hono i ngā whakaaro o tētahi kōwae ki tētahi atu.</p> <p>Kua whakamahia ētahi āhuatanga reo e hāngai ana ki te tuhinga tautohe me ētahi whakaaro hei whakaniko i te whakaaro.</p>	<p>Hei tauira:</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>e tū rangatira ana</li> <li>mō te whakaora i te whenua, me te whakaora hoki i te tangata</li> <li>haumarutia</li> <li>hononga ā-whakapapa</li> <li>ko te tōtara, ko te kahikatea, ko te tīkouka, ko te tītiki, (me te tini noa atu o te rākau māori)</li> </ul> <p>He aha ai – kia whai oranga te hā o ngā tamariki mai i te hā o ngā rākau.</p> <p>Kei tō mātou nei kura he maha o ngā momo rākau māori e tipu ana: ko te tōtara, ko ...</p> <p>Hei tauira o te rerenga matatini:  <i>I a au e pakupaku ana i whakataetae mātou ko aku teina ki te pikī ake i ngā rākau i ngā wā katoa, nā reira he tino wahi tākarō hoki mō mātou.</i></p> <p>Kei ia kōwae kua tāpaetia he whakaaro matua, ā, kua whakatakotoria he whakaaro e tautoko ana.</p> <p> <ul style="list-style-type: none"> <li>Reo raupapa ... tuatahi ko ngā rākau tērā e aukati i ngā mea kino kei te rangi.</li> <li>Reo whakakapi me te reo whakaputa whakaaro <i>Nā reira, ki ahau nei kia mutu katoa te tope i ngā rākau māori.</i></li> <li>Ui makihoi <i>Mei kore he rākau, kei hea ngā manu e noho ana, e whai oranga ana.</i></li> </ul> </p>

# WHANAKETANGA 4: TAHU TUHITUHI (ā-Tā)

	He paetohu	Hei aronga mā te pouako	Te taunakitanga
Rautaki Reo	<p>Ka mārama atu, ka whakamahi anō te ākonga i ngā rautaki īhua huhua kua tohua i te taumata tuawhā o te marautanga hei whakaputa i ōna whakaaro i roto i āna tuhinga.</p> <p> <b>I a ia e tuhi ana:</b></p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• ka rapu, ka kohi, ka whakaraupapa ia i ngā pārongo me ngā whakaaro i mua i te tuhituhi</li> <li>• ka arohaehae i āna ake tuhinga hukihuki, mā te arotake i ngā pārongo, i ngā whakaaro matua me ngā taunakitanga, i te reo i whakamahia, me te takoto mai o ngā kupu kia hāngai te tuhinga ki te hunga pānui me te pūtake tuhituhi.</li> </ul>	<p>He tuhinga tēnei kua puta kē, heoi anō, i whakaritea e te kaituhi ōna whakaaro i te tuatahi. Kua mōhio hoki a ia he āwhina nui te whakatakoto whakaaro i mua i te tuhituhi.</p> <p>I whai haere te kaituhi nei i te tukanga tuhuhu ki te whakaputa i tēnei tuhinga.</p>	<p>Tirohia ngā pātai ārahi me ngā whakautu kei te mahere whakarite.</p> <p>Kua whakaritea he pātai hei tapanga mō ia kōwae.</p> <p>Ko te tuhinga katoa te taunakitanga, arā, kua āta waihangatia, kua tika te nuinga o ngā whakatakotoranga reo.</p>

## He Rauemi Tautoko

*He Tuhinga Tautohe. He Manu Tuhituhi. Aronui Ltd (2008), whārangi 33–34, 41–48, me 70–73.*

*Ka Rere te Manu ki te Ao Tuhituhi. He Manu Tuhituhi. Aronui Ltd (2008).*

*Hei Korowai Tuatahi mō te Marautanga Reo Māori: Te whakamahi i te marau reo Māori. Te Tāhuhu o te Mātauranga (2008), whārangi 61–62.*

*Ka Rere te Manu ki te Ao Tuhituhi. He Manu Tuhituhi. Aronui Ltd (2008), whārangi 30–33 me 161–173.*



## WHANAKETANGA 4: TAHA TUHITUHI (ā-Tā)

## **Ngā mahi aromatawai mō te tau 20\_\_**



## WHANAKETANGA 5: TAHA KŌRERO (ā-Waha)

E hāngai ana ki te ākonga kua tutuki i a ia te **Taumata 5** o *Te Marautanga o Aotearoa* me te mahi ko ia anake.

Te Tino Wāhanga Reo	Ngā Whāinga
Āheinga Reo	Ka mārama atu, ka arotake anō te ākonga i ngā pūtake me ngā horopaki maha o ngā kōrero ā-waha, ā, ka tutuki i a ia ngā pūtake o te kōrero, ētahi pūtake ake a te Māori, me ngā pīkaunga kōrero i te taumata tuarima o te marautanga.
Puna Reo	Ka whakamahi, ka arotake anō te ākonga i ngā āhuatanga reo e tutuki ai ngā pīkaunga kōrero i te taumata tuarima o te marautanga.
Rautaki Reo	Ka whakamahi, ka arotake anō te ākonga i ngā rautaki āhua huhua nei e mārama ai ia ki tāna e rongo ana, e mārama anō ai ētahi atu ki ūnā whakaaro.



# WHANAKETANGA 5: TAHA KŌRERO (ā-Waha)

## HE TAUIRA AROMATAWAI

### Te Arotake Kaupapa – He Mahi Tautohetohē

#### He Horopaki Aromatawai

He mahi taupatupatu tēnei e kitea ai te kaha o te ākonga ki te whakaputa i ūna whakaaro, ahakoa he kōrero tenei, he kōrero rānei kua āta whakaritea. I roto i ēnei tūmahi ka kitea anō te mātau o te ākonga ki te whakahoki kōrero, ki te hīkaro tikanga, ki te whakatau puehu, ki te tātari i te kaupapa, ki te aha noa atu. Heoi, ki te whakamahia tēnei momo ngohe hei aromatawai, me mātua mōhio te ākonga ki ngā āhuatanga o te taupatupatu, arā, me waia anō ki tēnei tūmahi. E pai ai te makere mai o te kōrero i te waha o te ākonga, me whakarite tētahi kaupapa e ngākaunuitia ana e ia. He tauira noa ngā kaupapa e whai ake nei:

Āe rānei, kāo rānei me whiwhi moni (moni pūkoro) te taiwhi mō te whakatika i te whare?

Āe rānei, kāo rānei me whiwhi waea pūkoro te tamaiti kua tekau ngā tau, pakeke ake rānei?

Āe rānei, kāo rānei me tū te whakataetae kapa haka o te motu i ia tau?

I mua i te taupatupatu, me matapaki, me ohia manomano ngā ākonga i te kaupapa e puta ai te whānui me te hōhonu o ngā whakaaro.

Ko te mahi a te ākonga:

- he whakakaupapa i te mahi;
- he matapaki, he ohia manomano i te kaupapa e puta ai te whānui me te hōhonu o ngā whakaaro;
- he whakarite i tāna ake kōrero;
- he whakarongo ki ngā kōrero a tērā atu tīma;
- he tātari i aua kōrero, he hīkaro i te tikanga;
- he urupare, he whakahoki kōrero e aro mai ai te kaiwhakawā ki ūna whakaaro.

Ina mutu te taupatupatu, me whai wā anō ngā ākonga ki te arotake i ā rātou mahi.

Ko ēnei wāhangā katoa o te mahi, arā, ko te whakakaupapa i te mahi, ko te taupatupatu tonu me te arotake, he wā pai hei aromatawai i te reo o ngā ākonga.

# WHANAKETANGA 5: TAHA KŌRERO (ā-Waha)

	He paetohu	Ko tā te pouako	Hei aronga mā te pouako
Āheinga Reo	<p>Ka mārama atu, ka arotake anō te ākonga i ngā pūtake me ngā horopaki maha o ngā kōrero ā-waha, ā, ka tutuki i a ia ngā pūtake o te kōrero, ētahi pūtake ake a te Māori, me ngā pīkaunga kōrero i te taumata tuarima o te marautanga.</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• Ina whakarongo ia:</li> </ul> <ul style="list-style-type: none"> <li>• ka tautohua e ia te tāhuhu o te kōrero</li> <li>• ka arohaehaetia, ka arotakea mehemea i ea i te kaikōrero tāna i whai ai kia tutuki i roto i tana kōrero</li> <li>• ka whai kia mārama te nuinga o te kōrero i ngā horopaki kāore pea e taunga ana ia.</li> </ul> <ul style="list-style-type: none"> <li>• Ina kōrero ia:</li> </ul> <ul style="list-style-type: none"> <li>• ka whakaputa whakaaro ia i runga i te mārama me te whakapono</li> <li>• ka aro nui anō ki te kaupapa, ki te horopaki, me te hunga whakarongo (ahakoa he kōrero tene, he kōrero rānei kua āta whakaritea)</li> <li>• ka pai te hono tahi o ngā whakaaro i te mārama ūnā ki ētahi āhuatanga e nahanaha ai te kōrero ā-waha.</li> </ul>	<p><i>He aha te tino kaupapa e kawea ana e te kaikōrero? He tikanga atu anō kei tua i te kupu?</i></p> <p><i>Ki ū whakaaro, i tutuki i te kaikōrero tāna i whai ai? Tēnā, whakamāramahia mai ū whakaaro.</i></p> <p><i>He aha ngā mea i mārama ai koe? Me pēhea koe e mārama ai ki te kōrero, ahakoa he kaupapa, he horopaki hou ki a koe?</i></p> <p><i>Tēnā, whewherangia mai ū ake whakaaro mō te kaupapa nei.</i></p> <p><i>Ka pēhea tō whakaawe i te kaiwhakarongo e aro ai ia ki a koe?</i></p> <p><i>Me pēhea te whakaraupapa i ngā whakaaro e mārama pū ai, e whakapono ai te kaiwhakarongo ki a koe?</i></p>	<p>Ka taea e te ākonga te āta whakamārama te kaupapa o te kōrero a tētahi atu?</p> <p>I pēhea tana whakamārama i ūnā whakaaro mō te whaihua o te kōrero?</p> <p>He aha tāna mahi i ngā wā kāore e tino mārama ana ngā kōrero, e whai tonu ai ia i te ia o te kōrero? Ka taea e ia te whakamārama ake te kōrero ahakoa he horopaki hou?</p> <p>Ka taea e te ākonga te whakamārama ake ūnā whakaaro?</p> <p>Ka taea e te ākonga te whakaahua, te whakamārama te huarahi ka whāia e ia i roto i tana kōrero?</p> <p>Kei te rere anō te reo whakaraupapa? Hei tauira: "kātahi ka", "ka ... ai", "kia oti tēnā ka", "Nō reira".</p>
Puna Reo	<p>Ka whakamahi, ka arotake anō te ākonga i ngā āhuatanga reo e tutuki ai ngā pīkaunga kōrero i te taumata tuarima o te marautanga.</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• Ka whakaatu i tana mōhio ki:</li> </ul> <ul style="list-style-type: none"> <li>• ētahi āhuatanga motuhake o te kōrero ā-waha, hei tauira, te tāruarua tāngata, te uiui, te whakaatu ki āna ake kupu, te haukotia kōrero, te whakamihī, te kōrero paki, ngā hononga o te reo o te tinana ki te tikanga o te kōrero</li> <li>• te reo, te hā, me te momo reo (hei tauira, te reo ūpaki, te reo ūkawa rānei) e tika ana</li> <li>• ētahi kupu e mārama pū ai te tikanga, ahakoa te iti o te kōrero.</li> </ul>	<p><i>He aha ētahi āhuatanga o te reo e maumaharatia ai tō kōrero?</i></p> <p><i>He aha i pēnā ai tō whakatakoto i te kōrero?</i></p> <p><i>He poto noa iho te wā ki a koe, nō reira, kia hāngai te kōrero ki te kaupapa.</i></p>	<p>E whakamahia ana ngā kupu whāiti e tika ana?</p> <p>Kei reira anō ngā kōrero pērā i te "Ki a mātou nei", "E ai ki"?</p> <p>I pēhea te hāngai o tōna reo, āna kupu, āna kīwhāia ki te kaupapa me te momo reo?</p> <p>I oti i a ia te whakatakoto ūnā whakaaro i te wā i whakaritea hei kōrero māna?</p>



# WHANAKETANGA 5: TAHA KŌRERO (ā-Waha)

	He paetohu	Ko tā te pouako	Hei aronga mā te pouako
Rautaki Reo	<p>Ka whakamahi, ka arotake anō te ākonga i ngā rautaki āhua huhua nei e mārama ai ia ki tāna e rongo ana, e mārama anō ai ētahi atu ki ūnā whakaaro.</p> <p><b>I a ia e whakarongo ana, kōrero ana:</b></p> <ul style="list-style-type: none"> <li>ka patapatai ia kia kitea mai ai tāna i pīrangai ai</li> </ul>	<p><i>He aha koe i mōhio ai ki tērā?</i></p>	<p>I pēhea tana kaha ki te whiu pātai i ngā wā kāore ia i te whai i te ia o te kōrero, e hiahia ana rānei ia ki te mōhio ki tētahi kaupapa?</p>
	<ul style="list-style-type: none"> <li>ka titiro ki te āhua o te aro mai a te hunga whakarongo me te whakarerekē i te tere, i te āhua tonu o te kōrero, ka kimi ara anō hei whakapuaki i te whakaaro, ka tārua rānei i te kōrero, e pai ake ai te whai mai a te hunga whakarongo</li> </ul>	<p><i>Me pēhea koe e mōhio ai mēnā kei te aro mai te kaiwhakarongo ki a koe?</i></p>	<p>He pēhea te whakarerekē a te ākonga i te hau, i te pikī, me te heke o te reo kia mārama ake ai ana kōrero ki te hunga whakarongo?</p> <p>Ka taea e ia te whakapuaki ūnā whakaaro ki ētahi kupu kē atu?</p>
	<ul style="list-style-type: none"> <li>ka whai kia tau te puehu i te taupatupatu, ki te whakaotī rapanga rānei.</li> </ul>	<p><i>Ki te kore te kaiwhakarongo e aro mai, ka aha koe?</i></p> <p><i>He aha ngā momo kōrero hei whakatau i te raruraru?</i></p>	<p>Ka āta whakamahia e te kaikōrero ētahi āhuatanga reo ā-waha, ā-tinana rānei hei kukume, hei kawe i te hunga whakarongo?</p> <p>Kua mōhio ia ki ētahi rautaki reo e tau ai te puehu, e tutuki ai rānei tētahi kaupapa uaua?</p>

## Ētahi Atu Tauira Aromatawai: Te Arotake Kaupapa

Ko tā te ākonga:

- he huri i te āhua o te taki haere i te paki, i te kōrero rānei mō tētahi āhuatanga i pā, kia hāngai ake ki tētahi hunga mātakitaki, hunga whakarongo hou. Hei tauira:
  - tētahi pitopito kōrero o te wā i pānuitia ki te reo irirangi ā-motu, ka hurihia hei pāho ki tētahi reo irirangi mā te rangatahi.
  - tētahi kōrero i tuhia ka hurihia hei kōrero ā-waha.
  - he waiata ka hurihia hei paki.

- he whakarongo, he mātaki rānei i te takinga o tētahi āhuatanga i pā i Aotearoa i ngā tau kua pahure (ka hikina te kōrero i tētahi taumata o roto i te takinga), e pai ai tana whiriwhiri ka pēhea te otinga atu, nā runga anō i ngā kōrero kua puta taka mai ki te wā i hikina ai te kōrero.
- he kōrero tene mō tētahi wā ka whakaritea, ki tētahi kaupapa ka whakaritea.
- he taki anō i tētahi pitopito kōrero o te wā i pānuitia ki te pouaka whakaata, ki te reo irirangi rānei, me te kuhu atu i tāna anō titiro ki roto.
- he taki haere i tētahi ataata kupukore.

Ngā mahi aromatawai mō te tau 20\_\_



## WHANAKETANGA 5: TAHA PĀNUI (ā-Tā)

E hāngai ana ki te ākonga kua tutuki i a ia te **Taumata 5** o Te Marautanga o Aotearoa me te mahi ko ia anake.

Te Tino Wāhanga Reo	Ngā Whāinga
Āheinga Reo	Ka mārama atu, ka arotake anō te ākonga i ngā pūtake o ngā tuhinga kei te taumata Miro, kei te taumata tuarima anō o te marautanga.
Puna Reo	Ka mārama atu, ka arotake anō te ākonga i ngā āhuatanga reo me ngā whakatakoto i roto i ngā tuhinga kei te taumata Miro, kei te taumata tuarima anō o te marautanga.
Rautaki Reo	Ka whakamahi, ka arotake anō te ākonga i ngā rautaki pānui e mārama ai ia ki ngā tuhinga kei te taumata Miro, kei te taumata tuarima anō o te marautanga.



# WHANAKETANGA 5: TAHĀ PĀNUI (ā-Tā)

## HE TAUIRA AROMATAWAI

### Tauira 1: Mahi Ana Tātou, Kai Ana! Miro (Tuhinga Pohewa)



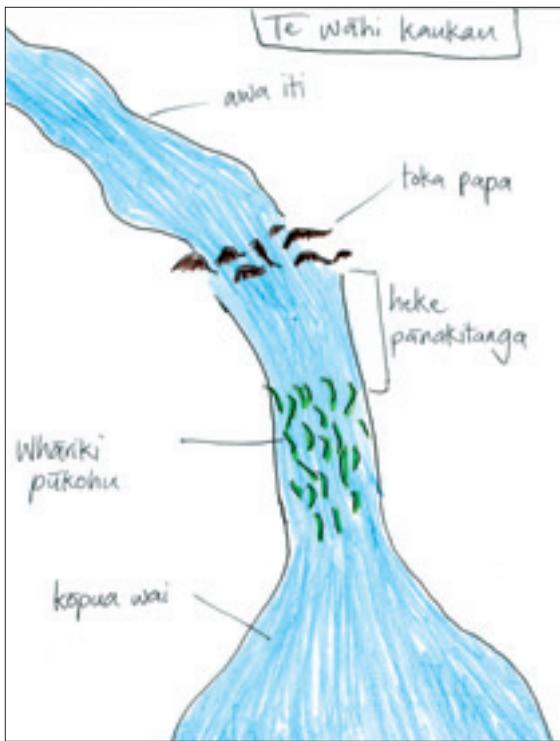
Āheinga Reo	He paetohu	Ko tā te pouako	Ko tā te ākonga whakautu
	<p>Ka mārama atu, ka arotake anō te ākonga i ngā pūtake o ngā tuhinga kei te taumata Miro, kei te taumata tuarima anō o te marautanga.</p> <p><b>Ina pānui ia:</b></p> <ul style="list-style-type: none"> <li>ka whakahiaiao ia i ngā whakaaro matua, i ngā tāhuhu hoki o ngā tuhinga pohewa me ngā pārongo matua, ngā tāhuhu hoki o ngā tuhinga pono, ka matapaki anō i ngā taunakitanga e tautoko ana i aua kōwhiringa</li> </ul>	<p><i>Kimihia ngā kōrero i roto i te tuhinga e tohu ana kua huri ngā whakaaro o Rangi e pā ana ki tana noho ki te pāmu.</i></p>	<p>Wh. 10 I mesā tā ahau i te timatanga he kāinga kimo tīmes. Kāone e mutu te mahi</p> <p>Wh. 10 <i>Engari kei te waiā haere akau ki tērōi.</i></p> <p>I te timatanga, kāore e pōti ana ki a Rangi te tauawhi o te mahi engari i nūmāzī kua taua noho.</p>
	<ul style="list-style-type: none"> <li>ka arohaehaetia, ka arotakea mehemeia i ea i te kaituhi te pūtake i tuhi ai ia</li> <li>ka matapaki, ka parahau anō ia i ōna whakaaro ki taua tuhinga.</li> </ul>	<p><i>Ki ū whakaaro, i pēhea te whaihua o tā te kaituhi taki haere i te paki nei ānō nei ko Rangi tonu tērā e tuhituhi ana, e kōrero ana?</i></p> <p><i>He maha ngā wāhi i te paki nei e whakataurite ana a Rangi i tana noho i te kāinga ki tana noho i te pāmu, me te whai anō kia ngahau te kōrero. Kimihia ētahi tauira, ka whakamārama mai ai he aha i ngahau ai aua kōrero.</i></p>	<p>Wh. 16 Mihio ana konua kāore rawa iha ahau i pihangi ki te haere mai ki kōnei. Ka tāku wae pōkoror hoki titahi take i āwangawanga rā ahau.</p> <p>Wh. 16 <i>Nō reira, kāore ake ahau ki te whakawao i tātū waeng pūkoro, engari kei te oria tērōi.</i></p> <p>He tino faengar taua manu pūkoro ki a īā. Kua kōtū akau e tātā anō taua whakawao.</p> <p>Wh. 19 I mataku ahau ki te miraka i a Ahitereiria, te kau.</p> <p>Wh. 19 <i>Kua waiā akau ki te miraka i a loi, kua waiā anō te ki akau.</i></p> <p>Te aukati kōtū. Te miraka, kau ki a īā, i a kau mōtuhaki engari, kei ngātūtū kua kōtū kōtū.</p> <p>Wh. 23 Ko tōna huia he matakitaki i te pouaka whakautu</p> <p>Wh. 23 <i>I mōtuhaki akau i a kāinga. Nānāi, nānāi, o, ka mōkete te kape. Mānāi o nā akau. Ofā, ke ataukau te ki te mōtuhaki.</i></p> <p>Kua kōtū te puninga o te mōtuhaki i kōtū kōtū, tōna kōtū te-pai nā i te mōtuhaki pounamu whakawāhi.</p>
5			<p>Kua tuhia hei reta. Ko Rangi te kaituhi. Ko ngā kōrero katoa mai i tāna tirohanga. Nō reira, i amuamu ia mō te oho moata ia ata, te taumaha o ngā mahi, te kore whakamahi i te pouaka whakaata me tana waea pūkoro.</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>Te hanga o ngā rerenga kōrero. Hei tauira: whārangī 6. Kāti, aonga ake i tōku taenga mai, ka pātōtō mai a Koro Tipi ki tāku kūwaha i te ono karaka i te ata! Ono karaka! Kei te whakapono mai kōrua?</li> <li>Ko te ingoa o te kau mīraka. Whārangī 18–19. Ko Ahitereiria tōna ingoa nā te mea he mahere pango o Ahitereiria ki tōna puku. Kua tino tohua e te pikitia. Ka kata ahau me te painga o taua ingoa.</li> <li>I tino āwangawanga a Rangi me te kore whakamahi i tana waea pūkoro. Whārangī 16–17. Ka whakamāramahia e tōna koroua, mēnā ka kake maunga teitei ka taea. Ka tohua e te pikitia te pā kino o tēnei ki a Rangi.</li> </ul>

# WHANAKETANGA 5: TAHA PĀNUI (ā-Tā)

	He paetohu	Ko tā te pouako	Ko tā te ākonga whakautu
Puna Reo	<p>Ka mārama atu, ka arotake anō te ākonga i ngā āhuatanga reo me ngā whakatakoto i roto i ngā tuhinga kei te taumata Miro, kei te taumata tuarima anō o te marautanga.</p> <p> <b>Ka whakaatu ia i tana mōhio ki:</b></p> <ul style="list-style-type: none"> <li>te pānui i ngā kupu tae atu ki ngā kupu kura wānanga, ngā kupu o tētahi kaupapa whāiti, me ngā kupu ā-iwi</li> <li>te reo peha me te reo tūturu, ā, ka tātari i ēnei hanga</li> <li>te huhua noa o ngā āhuatanga whakanahanaha i te tuhinga.</li> </ul>	<p><i>Pānuitia ā-wahatia ētahi kōrero a Rangi e tohu ana he pono tonu āna kōrero ki ōna mātua, kāore ia i te teka, i te whakamōmona kōrero noa.</i></p> <p><i>Ki tā te koroua o Rangi, ko te pouaka whakaata kāore e whakamahia ana, "He moumou taima, he moumou tinana, he moumou aroha." (Whārangi 23.) Ka roa tonu a Rangi e rapu ana i te tikanga o tēnei kōrero (whārangi 25). Whakahuatia mai ki ī āke kupu te māramatanga ka tau ki a Rangi i tēnei kōrero.</i></p> <p><i>Whakamahia ngā taitara o ngā upoko hei whakarāpopoto i te huri haere o ngā whakaaro o Rangi ki te noho i te pāmu i te takanga o te wā. Kimihia he kōrero e whakaata ana i ōna whakaaro, i ōna kare ā-roto i tēnā, i tēnā upoko.</i></p>	<p>Whārangi 6. Kāti, aonga ake i tōku taenga mai, ka pātōtō mai a Koro Tipi ki tāku kūwaha i te ono karaka i te ata. Ono karaka! Kei te whakapono mai kōrua?</p> <p>Whārangi 16. He kori tō Manu momo. Kātahi te kurī mārama. Kotahi anake te mea kāore a ia i te mōhio, ko te here i ngā pūtu o Koro. Tika tonu!</p> <p>Kāore ngā mea kino e kitea ana, e rangona ana i runga pouaka whakaata i te pā atu ki tōna kuia, ki tōna koroua. Ka mahi rāua mō te roanga o te rā, nō reira kāore he kupu kino, kāore he whakaaro kino.</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>He kāinga kino: <i>He tino rerekē te noho ki tuawhenua ki te noho i te tāone.</i></li> <li>He kāinga mahi: <i>Ko te nuinga o te wā ki te pāmu ko te mahi pāmu.</i></li> <li>He kāinga rerekē: <i>Ko te miraka kau tētahi o ngā mahi e rerekē ana ki a ia.</i></li> <li>He kitenga whakamīharo: <i>Kua kitea ngā hua ka puta mai mēnā kāore ia i te mātakitaki i te pouaka whakaata.</i></li> <li>He kāinga whakangahau: <i>Kua whakamahia ngā mahi ngahau ki a ia, pērā i te eke hōiho.</i></li> </ul>



# WHANAKETANGA 5: TAHA PĀNUI (ā-Tā)

	He paetohu	Ko tā te pouako	Ko tā te ākonga whakautu
Rautaki Reo	<p>Ka whakamahi, ka arotake anō te ākonga i ngā rautaki pānui e mārama ai ia ki ngā tuhinga kei te taumata Miro, kei te taumata tuarima anō o te marautanga.</p> <p> <b>I a ia e pānui ana:</b></p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• ka whakāū ia i ngā māramatanga mai i ngā pārongo mataaho, ka hīkaro anō i ngā māramatanga mai i ngā pārongo matahuna</li> </ul> <p>Arā he kōrero i te whārangī 29 e whakaahua ana i tētahi wāhi i haere ai a Rangi ki te pārekareka māna. Tērā pea he tauhou ētahi o ngā kupu, arā, ko te "toka papa", ko te "heke pānakitanga", ko te "whāriki pūkohu".</p> <p>Āta pānuitia te kōrero nei, ka tā mai ai i tōna āhua, me te whakaingoa haere i ūna wāhanga.</p>	<p>Me takatū anō koe ki te kōrero mō ngā tīwhiri i ārahi i a koe ki te tā haere i tō whakaahua.</p>	
	<ul style="list-style-type: none"> <li>• ka whakamahia e ia he rautaki mai i tana puna rautaki whānui ka wawea tonu te whai kiko, ka arotake anō i te kaha o te pānga o taua rautaki.</li> </ul>	<p>Ka tahi, i pānuihia te kōrero katoa.</p> <p>Ka rua, i tuhi ahau i ngā rerenga kōrero e tohu ana i te āhua o taua wāhi.</p> <p>Ka toru, ka wetewete ahau i ētahi o ngā kupu tauhou me te tahuri ki te papakupu i muri mai.</p> <p>Ka whā, ka tuhi mahere ahau, ka tā i ngā wāhi. Ki taku nei mōhio kei te tika taku pikitia, engari kāore tonu ahau i te tino mōhio ki te āhua o te wheuwheu.</p>	

5

Ngā mahi aromatawai mō te tau 20\_\_



## WHANAKETANGA 5: TAHA TUHITUHI (ā-Tā)

E hāngai ana ki te ākonga kua tutuki i a ia te **Taumata 5** o Te Marautanga o Aotearoa me te mahi ko ia anake.

Te Tino Wāhanga Reo	Ngā Whāinga
Āheinga Reo	Ka mārama atu, ka tātari anō te ākonga i te kaupapa, i te pūtake, me te āhua o ngā momo tuhinga āhua huhua nei, ā, ka tutuki i a ia āna ake pūtake tuhituhi, ētahi pūtake ake a te Māori, me ngā pūtake i te taumata tuarima o te marautanga.
Puna Reo	Ka mārama atu, ka whakamahi anō te ākonga i ngā āhuatanga reo i roto i āna tuhituhi i te taumata tuarima o te marautanga.
Rautaki Reo	Ka mārama atu, ka whakamahi anō te ākonga i ngā rautaki āhua huhua nei kua tohua i te taumata tuarima o te marautanga, hei whakaputa i ūna whakaaro i roto i āna tuhinga.

# WHANAKETANGA 5: TAHU TUHITUHI (ā-Tā)

## HE TAUIRA AROMATAWAI

### E te Ētita – He Tuhinga Tautohe

#### Te Horopaki Ako mō “E te Ētita”

Ko te kaupapa ako, ko te whakanui i te wiki o te reo Māori. Ko te pūtake tuhituhi, ko te whakawhere i te kaipānui kia whakaakona te reo Māori i roto i ngā kura. He reta ki te ētita tēnei tuhinga, he whakautu ki tētahi atu reta ki te ētita e mea ana kia kaua e whakaakona te reo Māori i roto i ngā kura.

He tuhinga tautohe tēnei e whakaatu ana i:

- tā te kaituhi tirohanga e pā ana ki te whakaako i te reo Māori i roto i ngā kura;
- te whakatakotoranga take;

- ngā tautohenga;
- tētahi whakarāpopotonga hei whakakapi i te tuhinga.

Kua whakatakoto te kaituhi i āna tohenga matua e toru, i runga anō i te reo ui makihoi hei rautaki whakawhere i te kaipānui kia aro mai ki tāna titiro. Kī ana te tuhinga i te tātorutanga, i te ui makihoi, i te kīanga, arā, ko te reo peha te nuinga. Kua tāpiria hoki e te kaituhi ngā tuhinga a tētahi atu hei tautoko i tāna e hoe nei. Hei te mutunga, ko te tino pūtake o te tuhinga tautohe, arā, kia tautoko te kaipānui i tā te kaituhi tirohanga.

### Tā te ākonga tuhinga whakaputa

Kua whakatakoto i tāna kaupapa, arā, he aha te hua o te reo?

Kua whiria tētahi kīanga kua rangona whānuitia hei tīmatanga, koia hoki ko te tohenga matua tuatahi.

He tohenga e tautoko ana i te tohenga matua.

Kua whakatakoria he tātorutanga – e toru ngā ui makihoi hei whakakaha i te āhua whakaiti.

Kua tāpirihia he tuhinga rongonui a Tā Apirana Ngata hei kīnakitanga.

He kupu whakakapi hei whakataki i te whakakapinga.

Te mihi whakaoti.

#### E te Ētita

Kātahi anō māua ko tōku hoa ko Putiputi ka pānui i tētahi reta a tētahi tangata mai Hongeeka Ki te ētita e pā ana ki. “He aha te hua o te reo Māori ki roto i ngā kura”. Hika mā, ka aroha hoki!

Ānei tāku:

Mā te kōrero i te reo ka ora ai, mā te ora o te reo ka rangatira, ahakoa he aha te reo. Arā, he rangatira te tangata kōrero i tōna reo ake. Ko te kaupapa “He aha te hua o te reo Māori i roto i ngā kura?”. Ko mātou ngā tāngata whenua e tika tonu ana me ako tonu mātou i te reo Māori. E haere ana ahau ki te kura kaupapa Māori. I whakatūria ngā kura kaupapa Māori me ngā kōhangā reo nā te mea i patua e ngā kura Pākehā te reo, te wairua, te rangatiratanga o te tamaiti Māori.

Ko tōku hākui kia whāngaitia te reo Māori ki ōku whanaunga ake. Me te mea nei hoki ahakoa te aha ka pīrangī tonu mātou i ā mātou waiata ake, i ā mātou haka i roto i tō mātou ake reo.

Arā, pērā i te haka, “Ka mate, Ka mate” ki te hakaina i roto i te reo Pākehā he pai, he aha rānei? Kore rawa ahau e whakaae ki tērā. Ka ahatia te wairua o taua haka? Ka ahatia te ihi? Ka ahatia te wana? E hika! Ka mate noa iho, ka kore noa iho.

Ina ka whai i te kōrero waiho te reo Māori i roto i ngā kāinga, ka pēhea tātou? Ka pēhea hoki a Aotearoa? Nā ngā tāngata pērā i a Apirana Ngata i whakakaha te iwi Māori i tana kōrero:

“Ko tō ringa Ki ngā rākau a te Pākehā hei oranga mō tō tinana; Ko tō ngākau ki ngā taonga a ū tipuna hei tikītiki mō tō māhunga; Ko tō wairua ki te atua nāna nei ngā mea katoa.”

E hoa, me whai tātou i tērā kōrero? Ki a au nei ina kāhore tō ringa e pā, kāhore tō ngākau e ū, kāhore tō wairua e pono ki tōu ake rangatiratanga. Moumou ngā kōrero, otirā ka mate ngā hitoro o Aotearoa whānui. Ko wai rā mātou? Nōheia hoki mātou? He tino taonga tuku iho te reo Māori. He tino taonga tuku iho te reo Pākehā. Ngā reo katoa he taonga.

Ki a au nei ina kāhore tōu ake reo, kāhore hoki te wairua. Ānei kē pea te kōrero tīka; me ako tātou i ngā reo e rua, e toru, hei tikītiki mō ū tātou māhunga, hei huaki i ngā kuaha o te ao.

Nō reira e te ētita, kia kaha ki te tuhi i tēnei kōrero kia rata ai te manomano tāngata he tino taonga te reo Māori. Kia tau ngā manaakitanga ki runga i tērā tangata mai Hongeeka.

Nāku noa

Kōtiro Māori

Te mihi whakatuwhera.

He kupu hākiki, arā, he ātete te tikanga o ēnei kupu.

Kua hangaia tēnei rerenga kia noho ki te pito mutunga te haunui hei whakakaha i te whakaari.

He tohenga e tautoko ana i te tohenga matua.

Kua whakamahia he ui makihoi hei whakataki i te tohenga matua tuarua.

Kua whakamahia anō he tātorutanga hei whakataki i te tohenga matua tuatoru.

He huahuatau hei whakakaha i tēnei tohenga.

He kupu whakatau.

# WHANAKETANGA 5: TAHĀ TUHITUHI (ā-Tā)

	He paetohu	Hei aronga mā te pouako	Te taunakitanga
<b>Āheinga Reo</b>	<p>Ka mārama atu, ka tātari anō te ākonga i te kaupapa, i te pūtake, me te īhua o ngā momo tuhinga īhua huhua nei, ā, ka tutuki i a ia āna ake pūtake tuhituhi, ētahi pūtake ake a te Māori, me ngā pūtake i te taumata tuarima o te marautanga.</p> <p><b>Ina tuhi ia:</b></p> <ul style="list-style-type: none"> <li>ka tutuki i a ia ngā tuhinga whaihua mō ngā pūtake maha e hāngai ana ki te kaupapa, te horopaki, me te hunga pānui</li> <li>ka arorau ngā whakaaro, ā, he whai kounga tonu te whakatinana whakaaro me te whakaraupapa whakaaro.</li> </ul>	<p>Kua tuhia he tuhinga tautohe e whakaatu ana i ūna whakaaro mō te whakaako i te reo Māori i roto i ngā kura. Kua mōhio a ia ko te kaipānui matua ko te ētita o tētahi niupepa.</p> <p>He tino whai pānga te raupapa whakaaro: ka tīmata te kaituhi ki te whakamōhio atu i ūna whakaaro mō tētahi tuhinga i kitea e ia i roto i te niupepa. I whakatakato ia i ūna whakaaro kia mōhio ai te kaipānui he hua ū te ako i te reo. Kua raupapatia ūna whakaaro i te tohenga matua, "mā te kōrero i te reo ka ora ai, mā te ora o te reo ka rangatira", ā, kua whakatakoto ia i ētahi atu tohenga hei tautoko i tōna tohenga matua.</p> <p>He tino whai pānga hoki te whakatinanatanga whakaaro – i ngā huahuatau, i ngā kupu whakaahua ka kite, ka rongo hoki te kaipānui i te īhua o ūna whakaaro mō te reo.</p>	<p>Tirohia te tuhinga. Hei tauira: "mā te ora o te reo ka rangatira ..." "ko tō ringa ki ngā rākau a te Pākēhā hei oranga mō tō tinana; ko tō ngākau ki ngā taonga a ū tipuna hei tikitiki mō tō māhunga; ko tō wairua ki te atua nāna nei ngā mea katoa." "... kāhore tō ringa e pā, kāhore tō ngākau e ū, kāhore tō wairua e pono ki tōu ake rangatiratanga." "hei huaki i ngā kuaha o te ao."</p>
<b>Puna Reo</b>	<p>Ka mārama atu, ka whakamahi anō te ākonga i ngā īhuatanga reo i roto i āna tuhituhi i te taumata tuarima o te marautanga.</p> <p><b>Ka whakaatu ia i tana mōhio ki:</b></p> <ul style="list-style-type: none"> <li>ngā kupu īhua huhua nei e hāngai ana ki āna kaupapa tuhituhi</li> <li>te whakamahi i te irapiko</li> <li>te tātaki tika i ngā kupu me te whakamahi tika i te tohutō</li> <li>ngā momo rerenga matatini me te whakaraupapa tuhinga ki te kōwae piringa tahi hei waihanga i te tuhinga pipiri</li> <li>ngā īhuatanga reo e hāngai ana ki ngā pūtake tuhituhi, te reo peha me ūna pānga (hei tauira, te ui makihoi, te huahuatau, me te tātorutanga).</li> </ul>	<p>Kua whiria e te kaituhi ngā kupu ka whakaatu i tōna aroha, i tōna hononga ki te reo Māori.</p> <p>Kua tika tana whakamahi i te irapiko.</p> <p>Kua tātaki tika te kaituhi i ngā kupu katoa, ā, kua tika hoki te whakamahi i te tohutō.</p> <p>He pai te whakatakotoranga o ētahi rerenga matatini hei hono i ngā whakaaro. Kua whakaraupapa i te tuhinga ki ngā kōwae e hāngai ana ki ngā tohenga matua me ngā tohenga tautoko.</p> <p>Kua whakamahia e te kaituhi ngā īhuatanga reo e hāngai ana ki te pūtake, pēnei me te reo tūhono i te take me te pānga, te reo whakaputa whakaaro me te reo whakakapi.</p>	<p>Hei tauira: "Arā, he rangatira te tangata kōrero i tōna reo ake." "he tino taonga tuku iho te reo Māori" "ki a au nei ina kāhore tōu ake reo, kāhore hoki te wairua."</p> <p>Hei tauira: "Hika mā, ka aroha hoki!"</p> <p>Tirohia te tuhinga.</p> <p>Tirohia te tuhinga</p> <p>Hei tauira: Te reo tūhono i te take me te pānga "Arā, ... ko mātou ... Me te mea nei ... E hika ... Ki a au nei ..."</p> <p>Te reo whakaputa whakaaro "he aha te hua o te reo ..." "Ānei kē pea te kōrero tika ..."</p> <p>Te reo whakakapi "Nō reira kia kaha ki te tuhi i tēnei kōrero kia rata ai te manomano tāngata ..."</p>

# WHANAKETANGA 5: TAHĀ TUHITUHI (ā-Tā)

	He paetohu	Hei aronga mā te pouako	Te taunakitanga
Rautaki Reo	<p>Ka mārama atu, ka whakamahi anō te ākonga i ngā rautaki āhua huhua nei kua tohua i te taumata tuarima o te marautanga hei whakaputa i ūna whakaaro i roto i āna tuhinga.</p> <p> <b>I a ia e tuhi ana:</b></p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• ka rapu, ka kohi, ka arotake ia i ngā rauemi hei tautohu i ngā pārongo me ngā whakaaro e hiahiatia ana, ka whakaraupapa hoki i ngā pārongo me ngā whakaaro ki tētahi mahere e hāngai ana ki te anga o te momo tuhinga</li> <li>• ka arohaeae i ngā tuhinga kia hāngai te āhua o ngā tuhituhi, te momo tuhinga, me te momo reo ki te hunga pānui, kia ea ai hoki te pūtake o te tuhinga.</li> </ul>	<p>Ka waihanga te kaituhi i tētahi “mahere hinengaro” hei kohikohi, hei whakarite i ūna whakaaro. Kātahi ka āta whakaaro ia ki ngā kupu hei whakaahua i ūna whakaaro, i ūna hiahi me tōna aroha hoki ki te reo.</p> <p>He taurira tēnei e whakaatu ana i te whanaketanga o tētahi kaituhi e mārama pai ana ki te hunga pānui, oti anō ki te whānuitanga me te hōhonutanga o ūna whakaaro.</p> <p>Kua whāia e te kaituhi te tukanga tuhituhi ki tōna whakaputanga, ā, kua tukuna atu e ia te tuhinga ki te ētita o te niupepa.</p>	

## He Rauemi Tautoko

*He Tuhinga Tūhono. He Manu Tuhituhi. Aronui Ltd (2008), whārangi 23–28 me 74–77.*

*Hei Korowai Tuatahi mō te Marautanga Reo Māori: Te whakamahi i te marau reo Māori. Te Tāhuhu o te Mātauranga (2008), whārangi 65–67.*

*Ka Rere te Manu ki te Ao Tuhituhi. He Manu Tuhituhi. Aronui Ltd (2008), whārangi 32–33 me 161–173*



## WHANAKETANGA 5: TAHĀ TUHITUHI (ā-Tā)

## **Ngā mahi aromatawai mō te tau 20\_\_**

# HE KUPU TAKA

<b>ahopiri</b>	<i>dependent clause</i>	<b>reo peha</b>	<i>figurative language</i>
<b>ahotū</b>	<i>independent clause</i>	<b>rerenga</b>	<i>sentence</i>
<b>āhuatanga whakanahanaha</b>	<i>organisational features</i>	<b>rerenga matatini</b>	<i>complex sentence</i>
<b>ahurea</b>	<i>culture</i>	<b>tāahu</b>	<i>whakaaro tāahu underlying ideas</i>
<b>anga</b>	<i>framework</i>	<b>takune</b>	<i>intention</i>
<b>anga whakamahere</b>	<i>planning format; mapping framework</i>	<b>tapa</b>	<i>name</i>
<b>arohaehae</b>	<i>critique</i>	<b>tāpae (-a)</b>	<i>present</i>
<b>aromātai</b>	<i>observation, monitor</i>	<b>tārua</b>	<i>repeat</i>
<b>arorau</b>	<i>logical</i>	<b>tātaku</b>	<i>recite</i>
<b>arotake</b>	<i>evaluate</i>	<b>tātari</b>	<i>analyse</i>
<b>ātete</b>	<i>opposite (e.g. in meaning)</i>	<b>tātoru (-tanga)</b>	<i>triplication (parallelism)</i>
<b>auaha</b>	<i>creative</i>	<b>taunaki (-tanga)</b>	<i>evidence</i>
<b>auau</b>	<i>frequently repeated</i>	<b>taurite</b>	<i>similar</i>
<b>hākiki</b>	<i>irony</i>	<b>tautohu</b>	<i>identify</i>
<b>hīkaro</b>	<i>infer</i>	<b>tauutuutu</b>	<i>take turns, alternate turns</i>
<b>horopaki</b>	<i>context</i>	<b>tauwhāinga</b>	<i>challenge, competition</i>
<b>horopaki e taunga ana</b>	<i>familiar context</i>	<b>tāwai</b>	<i>taunt</i>
<b>huahuatau</b>	<i>metaphor</i>	<b>tene</b>	<i>impromptu</i>
<b>huarite</b>	<i>rhyme</i>	<b>tīpako (-hia)</b>	<i>select, selection</i>
<b>huatau</b>	<i>flow freely</i>	<b>tiwhiri</b>	<i>clue</i>
<b>hukihuki</b>	<i>unfinished; incomplete</i>	<b>toa aunoa</b>	<i>win by default</i>
<b>irarua</b>	<i>colon</i>	<b>tohu</b>	<i>symbol</i>
<b>kare ā-roto</b>	<i>emotions</i>	<b>tohuhā</b>	<i>exclamation mark</i>
<b>kaupae</b>	<i>stages/levels</i>	<b>tohumatā</b>	<i>bullet point</i>
<b>kīanga</b>	<i>phrase</i>	<b>tohutuhi</b>	<i>punctuation</i>
<b>kīanga whakaahua</b>	<i>descriptive phrase</i>	<b>tohuwhai</b>	<i>dash</i>
<b>kīanga whakarite</b>	<i>similes</i>	<b>tongi tāruarua</b>	<i>ellipsis (...)</i>
<b>kiripuaki</b>	<i>character</i>	<b>tōpū</b>	<i>together</i>
<b>kīwaha</b>	<i>idiom</i>	<b>tuhinga auaha</b>	<i>creative writing</i>
<b>kōrero tene</b>	<i>impromptu speech</i>	<b>tuhinga hukihuki</b>	<i>draft text</i>
<b>kōtui</b>	<i>link together</i>	<b>tuhinga māhorahora</b>	<i>free writing</i>
<b>kounga</b>	<i>quality</i>	<b>tuhinga pipiri</b>	<i>cohesive text</i>
<b>kōwae</b>	<i>paragraph</i>	<b>tūhura (-tanga)</b>	<i>explore, exploration</i>
<b>kōwae piringa tahi</b>	<i>cohesive paragraph</i>	<b>tūpou</b>	<i>pronoun</i>
<b>kupu auau</b>	<i>high frequency word</i>	<b>tūpou tuatahi</b>	<i>personal pronoun</i>
<b>kupu kura wānanga</b>	<i>academic word</i>	<b>turaki</b>	<i>grab (and hold on to)</i>
<b>kupu mahi</b>	<i>verb</i>	<b>tūrehu</b>	<i>fairy</i>
<b>kupu mahi hāngū</b>	<i>passive verb</i>	<b>tūturu</b>	<i>reo tūturu literal language</i>
<b>kupu taurite</b>	<i>synonym</i>	<b>ui ui makihoi</b>	<i>rhetorical question</i>
<b>kura wānanga</b>	<i>academic</i>	<b>whaiaro</b>	<i>personal</i>
<b>māhorahora</b>	<i>freely</i>	<b>whakaaro whaiaro</b>	<i>personal opinion</i>
<b>matapae</b>	<i>predict</i>	<b>whakaawe</b>	<i>influence, persuade</i>
<b>mōhiotanga ā-ahurea</b>	<i>cultural knowledge</i>	<b>whakahāngai</b>	<i>adapt</i>
<b>nahanaha (whaka-)</b>	<i>organise</i>	<b>whakahiatō</b>	<i>synthesise</i>
<b>noho tōpū</b>	<i>sit together</i>	<b>whakakao</b>	<i>gather, collect together</i>
<b>ōkawa</b>	<i>formal</i>	<b>whakanikoni</b>	<i>embellish</i>
<b>ōpaki</b>	<i>informal</i>	<b>whakaoti rapanga</b>	<i>solve problems</i>
<b>oro</b>	<i>sound</i>	<b>whakapae</b>	<i>predict, prediction</i>
<b>paetohu</b>	<i>indicator</i>	<b>whakapuaki</b>	<i>express</i>
<b>pānui kapokapo</b>	<i>scan</i>	<b>whakarārara</b>	<i>parallelism</i>
<b>pānui wawe</b>	<i>skim, quickly decode</i>	<b>whakataunga</b>	<i>conclusion</i>
<b>pānga</b>	<i>effect</i>	<b>whakataurite</b>	<i>compare</i>
<b>parahau</b>	<i>justify</i>	<b>whakawhere</b>	<i>to persuade</i>
<b>pārongo</b>	<i>information</i>	<b>whanake (whaka-)</b>	<i>(to) develop</i>
<b>pārongo mataaho</b>	<i>explicit information</i>	<b>wheako</b>	<i>experiences</i>
<b>pārongo matahuna</b>	<i>implicit information</i>		
<b>peha</b>	<i>figure of speech</i>		
<b>pīkaunga kōrero</b>	<i>oral language demands</i>		
<b>pipiri</b>	<i>cohesive</i>		
<b>reo</b>	<i>tapa</i>		





Te Kāwanatanga o Aotearoa

ISBN 978-0-7903-3642-8

A standard linear barcode is positioned vertically on the right side of the page. It is used for book identification and tracking.

9 780790 336428